

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**USTVARJALNOST IN INOVATIVNOST
KOT DEJAVNIKA KONKURENČNOSTI REGIJE:
PRIMER GORIŠKE REGIJE**

Ljubljana, september 2016

ANDREJA BRECELJ SILIČ

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Andreja Brecelj Silič, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom *Ustvarjalnost in inovativnost kot dejavnika konkurenčnosti regije: primer Goriške regije*, pripravljene v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Markom Jakličem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne 26. septembra 2016

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 REGIONALNI RAZVOJ	3
1.1 Regija.....	3
1.1.1 Statistične regije v Sloveniji.....	4
1.2 Regionalizem in regionalizacija	5
1.3 Regionalna politika in regionalni razvoj	6
1.4 Teorije regionalnega razvoja	7
1.4.1 Klasična teorija regionalne rasti.....	7
1.4.2 Moderna teorija regionalne rasti	8
1.4.3 Pomembnejši koncepti regionalnega razvoja.....	9
1.5 Regionalni razvoj v Sloveniji	10
1.5.1 Spodbujanje manj razvitih območij v obdobju med letoma 1971 in 1991	11
1.5.2 Spodbujanje demografsko ogroženih območij v obdobju med letoma 1991 in 1999.....	11
1.5.3 Spodbujanje skladnega regionalnega razvoja v obdobju po letu 1999	11
2 KONKURENČNOST.....	13
2.1 Opredelitve konkurenčnosti.....	13
2.2 Nivoji merjenja konkurenčnosti	16
2.3 Konkurenčnost na regionalnem nivoju.....	18
2.4 Dejavniki konkurenčnosti regije.....	19
3 USTVARJALNOST IN INOVATIVNOST KOT DEJAVNIKA KONKURENČNOSTI REGIJE	24
3.1 Opredelitev ustvarjalnosti in inovativnosti.....	24
3.1.1 Ustvarjalnost	24
3.1.2 Inovativnost.....	26
3.1.3 Ustvarjalnost in inovativnost	27
3.2 Proces ustvarjalnosti in inovativnosti.....	28
3.3 Ljudje z ustvarjalnimi in inovativnimi sposobnostmi	29
3.4 Ustvarjalne in inovativne regije.....	30
3.5 Strateško načrtovanje ustvarjalne in inovativne regije.....	33
4 GORIŠKA REGIJA KOT PRIMER USTVARJALNE IN INOVATIVNE REGIJE	35
4.1 Predstavitev Goriške regije.....	36
4.1.1 Splošno o Goriški regiji	36
4.1.2 Razvoj območja Goriške regije v preteklosti	38
4.1.3 Nosilci razvoja Goriške regije.....	40
4.1.3.1 Obstoječa in nova podjetja	41
4.1.3.2 Lokalne skupnosti.....	41
4.1.3.3 Institucije regionalne skupnosti.....	42

4.1.3.4	Institucije podpornega okolja.....	44
4.2	Analiza ustvarjalnega in inovativnega potenciala Goriške regije	47
4.2.1	Analiza ustvarjalnega potenciala Goriške regije	48
4.2.1.1	Razvoj lokalnega potenciala	48
4.2.1.1.1	Demografske spremembe	49
4.2.1.1.2	Izobrazba	52
4.2.1.1.3	Vseživljenjsko učenje	54
4.2.1.2	Privabljanje ustvarjalnih oseb in obiskovalcev	55
4.2.1.3	Strpnost	58
4.2.2	Analiza inovativnega potenciala Goriške regije	60
4.2.2.1	Nova podjetja	64
4.2.2.2	Obstoječa podjetja.....	65
4.3	SWOT analiza Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije.....	66
4.4	Vizija razvoja Goriške regije	68
4.5	Strateški razvojni cilji in pričakovani rezultati Goriške regije.....	69
4.6	Razvojne specializacije Goriške regije	70
4.7	Prioritete za razvoj Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije.....	71
4.7.1	Prioriteta za razvoj 1: Dvig konkurenčnosti, inovativnosti in zaposlitvenih možnosti v regiji	73
4.7.2	Prioriteta za razvoj 2: Izboljšanje kakovosti življenja	74
4.7.3	Prioriteta za razvoj 3: Trajnostni okoljski, prostorski in infrastrukturni razvoj regije	74
4.8	Spremljanje in vrednotenje uresničevanja programov	74
	SKLEP.....	76
	LITERATURA IN VIRI.....	79

KAZALO TABEL

Tabela 1:	OECD dejavniki gospodarske rasti regij z indikatorji	21
Tabela 2:	SWOT analiza Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije.....	67
Tabela 3:	Prioritete za razvoj in programi Goriške regije v obdobju 2014-2020	72

UVOD

V preteklosti je imela regionalna politika zlasti socialni in političen motiv. Po uveljavitvi novega pristopa k vzpodbujanju regionalnega razvoja pa postaja čedalje pomembnejši tudi njen ekonomski vidik. Raven regij postaja namreč vse bolj tudi vir rasti nacionalne ekonomije. Z vodenjem ustrezne politike regionalnega razvoja želimo poskrbeti za večjo gospodarsko rast prek spodbujanja konkurenčnosti. Z njo želimo vsaj ublažiti, če že ne odpraviti, posledice tržnega gospodarstva, ki povzročajo razlike med regijami. Zaradi naraščajočih razlik med regijami uživajo nekateri deli države prednosti, medtem ko so drugi deli zapostavljeni, njihov razvoj stagnira ali celo nazaduje. Ravbar in Bole (2007, str. 16) navajata, da postaja regionalna politika s tem tudi nacionalna razvojna politika, saj zmanjševanje razlik med posameznimi področji v državi ni več njen edini cilj.

Z novimi spoznanji o gospodarski rasti se širi tudi seznam možnih dejavnikov, ki vplivajo na rast. Hkrati pa so posamezni dejavniki obravnavani podrobneje. Tako se klasičnim dejavnikom razvoja, kot so delo, kapital in tehnologija, pridružujejo novi. Ti izhajajo iz teorij o človeškem in družbenem kapitalu, institucionalnem povezovanju ter o inovacijah kot nosilcih rasti. Mednje prištevamo tudi znanje, ki ga nekateri pojmujejo kar kot javno dobrino (Karlsson, Johansson & Stough, 2001, str. 3).

Na poti v družbo znanja dobivata ustvarjalnost in inovativnost vedno večji pomen (Ravbar 2007, str. 116). V novejših konceptih regionalnega razvoja sta ravno ustvarjalnost in inovativnost vse pogosteje omenjena kot ključna dejavnika gospodarske rasti in razvoja mest, regij ter naprednih tržnih ekonomij nasploh. Ob tem naj bi gospodarski pomen ustvarjalnosti ne bil sporen, saj novi proizvodi in storitve ustvarjajo delovna mesta. Kot navaja Florida (2005, str. 68) je ravno ustvarjalnost najpomembnejše gonilo gospodarstva, saj pripomore k ustvarjanju novih koristnih oblik iz znanja. Znanje je orodje in gradivo za ustvarjalnost. Inovacija pa je proizvod ustvarjalnosti, saj se odrazi v obliki novega tehnološkega izdelka, novega poslovnega modela ali metode.

Z namenom zviševanja konkurenčnosti pa morajo obstoječe vire spremenljivim zahtevam povpraševanja prilagajati tako posamezniki, podjetja kot tudi družbe (Sternberg & Lubart, 1999, str. 3). V spodbujanje konkurenčnosti se mora vključiti tudi država. Pri tem ne gre samo za denarna vlaganja v raziskave in razvoj. Ustvarjalnost in inovativnost sta namreč močno odvisni od institucij, razvojne strategije in sposobnosti sodelovanja med ključnimi akterji. Če je bilo v preteklosti dovolj, da je država zagotavljala predvsem materialno infrastrukturo, mora danes zagotavljati intelektualno infrastrukturo na način, da spodbuja izobraževanje, vzpostavlja pogoje za razvoj gospodarstva, oblikuje vrednote prevzemanja tveganja ter zagotavlja kakovostno življenjsko okolje (Konda, 2014, str. 38-39).

Navedeni dejavniki se med regijami precej razlikujejo. Njihovo izenačevanje je zaradi nemobilnosti proizvodnih faktorjev oteženo, če ne celo nemogoče. Zato lahko pričakujemo, da bodo razlike v gospodarski rasti med regijami obstajale tudi v bodoče. Take težnje lahko razkrije tudi natančnejša preučitev izbranih dejavnikov konkurenčnosti - ustvarjalnosti in inovativnosti.

Namen magistrskega dela. Na osnovi spoznanj s področja regionalnega razvoja in konkurenčnosti želim zastaviti teoretični okvir za preučitev regionalne konkurenčnosti z analizo izbranih dejavnikov konkurenčnosti - ustvarjalnosti in inovativnosti, na primeru Goriške regije.

Cilj magistrskega dela. Z analizo Goriške regije na osnovi elementov predstavljenega modela Evropske komisije, ki je v Šestem poročilu o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije obravnavala ustvarjalnost in inovativnost kot strategijo izhoda iz gospodarske krize ter regionalno razsežnost ustvarjalnosti in inovativnosti, želim podati oceno konkurenčnosti Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije. Po opredelitvi prednosti, slabosti, priložnosti in ovir razvoja na primeru Goriške regije želim v nadaljevanju izpostaviti razpoložljivi ustvarjalni in inovativni potencial ter možnosti (pre)oblikovanja Goriške regije v ustvarjalno in inovativno regijo, kot izhaja iz začrtane razvojne strategije v Regionalnem razvojnem programu Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za programsko obdobje 2014-2020.

Metode dela. Za doseglo namena in cilja je magistrsko delo z metodološkega vidika razdeljeno na dva sklopa: teoretičnega in empiričnega.

Pri pripravi teoretičnega dela proučim strokovno literaturo s področja regionalnega razvoja in konkurenčnosti. Podrobneje proučim zlasti ustvarjalnost in inovativnost kot dejavnika konkurenčnosti regije. Na koncu teoretičnega sklopa združim bistvene teoretične ugotovitve v opredelitvi ustvarjalnih in inovativnih regij z izpostavitvijo ključnega pomena strateškega pristopa pri načrtovanju regij.

Empirični del magistrskega dela temelji na analizi ustvarjalnega in inovativnega potenciala Goriške regije z dvema metodama. S pomočjo analize regionalne ekonomije podam celovit pregled vsebin, ki z razvojem lokalnega potenciala, privabljanjem nadarjenih oseb in obiskovalcev ter strpnosti vplivajo na ustvarjalni potencial ter vsebin, ki vplivajo na inovativni potencial regije. S pomočjo podatkov, pridobljenih v raznih javnih inštitucijah ter internih podatkov nekaterih drugih, opravim kompilacijo proučevanih podatkov za Goriško ter ostale slovenske regije. S tem želim opredeliti konkurenčni položaj in značilnosti regije. V nadaljevanju ugotovitve strnem s celovito analizo konkurenčnih prednosti, slabosti, priložnosti in ovir razvoja regije, znano tudi pod imenom SWOT analiza.

V zaključnem delu magistrskega dela opredelim možne perspektive razvoja Goriške regije s pomočjo strateških razvojnih usmeritev za povečanje konkurenčnosti Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije.

Struktura dela. Magistrsko delo je sestavljeno iz štirih poglavij. Uvodnemu poglavju s podano problematiko, namenom, ciljem, metodami dela ter strukturo magistrskega dela, sledi prvo poglavje, v katerem so opredeljeni pojmi, povezani z regijo in regionalnim razvojem. V drugem poglavju prikažem pojem konkurenčnosti z izpostavitvijo konkurenčnosti na nivoju regije in opredelitvijo izbranih dejavnikov konkurenčnosti regije - ustvarjalnosti in inovativnosti. Z utemeljitvijo pojava ustvarjalnih in inovativnih regij ter prikazom strateškega načrtovanja le-teh postavim teoretično osnovo za oceno konkurenčnosti Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije. Ta je obravnavana v četrtem poglavju, ki je tudi glavni namen in cilj magistrskega dela. Izsledke dopolnim s predstavitvijo usmeritev za razvoj regije, kot izhajajo iz Regionalnega razvojnega programa Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za programsko obdobje med leti 2014 in 2020. V sklepu prikažem nekatere bistvene ugotovitve, pridobljene v okviru priprave magistrskega dela.

1 REGIONALNI RAZVOJ

Opredelitve pojmov, povezanih z regijo in regionalnim razvojem, se v literaturi precej razlikujejo. Različni avtorji obravnavajo problematiko z različnih teoretičnih predpostavk. Ravno tako prihaja do razlik zaradi različne prakse v posameznih državah.

V prvem poglavju zato najprej podam prikaz definicij pojmov regija, regionalizem in regionalizacija, regionalna politika in regionalni razvoj. V nadaljevanju sledi opis teorij regionalnega razvoja ter prikaz razvoja regionalne politike v Sloveniji.

1.1 Regija

Slovenski veliki leksikon (Kocjan Barle & Bajt, 2007, str. 1793) navaja, da izhaja pojem **regija** iz latinske besede *regio, region*. Ta pomeni pokrajino, predel, območje, prostorsko omejeno okolje, bolj ali manj homogen del zemeljskega površja, ki se zaradi svojskega prepletanja naravnih in družbenih značilnosti razlikuje od sosednjih območij. Ker pojem uporabljajo različne stroke, obstaja tudi veliko različnih opredelitev. Večina opredelitev se omejuje bodisi na razlago pojma regija kot teritorialne enote z vrsto specifičnih in individualnih potez bodisi na poimenovanje določene administrativne, ekonomske ali naravne prostorske enote, na kateri biva določena skupnost (Vrišer, 1978, str. 5).

Keating (1998, str. 11) podaja opredelitev regije kot ozemeljsko omejenega območja, na katerem se prepletajo edinstveni naravnogeografski, družbenogeografski in/ali zgodovinski elementi. Ti sestavljajo specifično od okolice ločeno in funkcionalno zaokroženo celoto. Predstavlja območja znotraj nacionalnega gospodarstva, za katera je značilna razmeroma celovita struktura, ki lahko samostojno funkcionira, čeprav je v večini primerov tesno povezana z ostalimi deli nacionalnega gospodarstva. Ob tem pa ne smemo zanemariti funkcionalnega, političnega in družbenega vidika regije (Lajh, 2006, str. 54).

Glede na različne vidike, ki jih lahko upoštevamo pri oblikovanju regij, More (1985, str. 26) opredeljuje tri medsebojno zelo različne tipe regij:

- strukturne ali homogene,
- funkcionalne,
- normativne (nastanejo na podlagi administrativne delitve).

V skupino strukturnih ali homogenih regij sodijo območja, katerih skupna lastnost je homogenost prostora. Ta podobnost oz. enakost lahko izhaja iz ekonomske ali socialno-politične strukture območja, lahko pa tudi iz podobnega nacionalno-zgodovinskega razvoja regije. Pri tem tipu regij dinamika prostora ni izpostavljena, zato temeljijo bolj ali manj na homogenosti določenega območja (Vrišer, 1999, str. 38).

Skupino funkcionalnih regij predstavljajo tiste regije, ki jih poleg podobnosti oz. enakosti prostorskih struktur povezuje tudi splet drugih funkcij, ki zagotavljajo povezanost ozemlja. Zanje je značilno, da obstaja močna osnovna gospodarska funkcija, ki veže nase produkcijsko različna območja v trdno pokrajinsko enoto. Ta funkcijska vez se največkrat izraža v gravitacijski povezanosti vsega produkcijskega in storitvenega potenciala na določen center. Funkcionalna regija se kaže kot splet močnega vozlišča, na katerega se navezujejo okoliška območja s prometnimi sistemi, komunikacijskimi sistemi ali drugimi

gospodarskimi navezavami. Pri funkcionalnih regijah imamo opravka s takimi območji, kjer so različne dejavnosti, kljub različni prostorski razmestitvi, povezane na osnovi nekega skupnega sistema v celoto (Zavodnik Lamovšek, 2011, str. 13-14).

Tretja skupina regij pa izhaja iz pomena regije kot institucionalizirane pravne in upravne entitete. V tem smislu se regije izkazujejo kot politični subjekti, ki temeljijo na upravnih enotah in kateri so v številnih primerih vzpostavili lastne oblastne strukture. S tem so prevzeli odgovornost za sprejete razvojne odločitve. V tem smislu Vrišer (1999, str. 48) razume regije kot entitete, ki so v političnem smislu takoj pod ravnijo osrednje države in nad ravnijo občine. Kot take naj bi imele neko obliko političnega zastopstva oz. neke vrste upravnega telesa, ki so ga ustanovile lokalne skupnosti na nižji ravni.

V okviru magistrskega dela me zanima zlasti regionalni razvoj z vidika regionalne razvojne politike, zato se v nadaljevanju osredotočam na vidik delovanja in ukrepanja za spodbujanje regionalnega razvoja. Posledično dajem prednost taki opredelitvi regije, ki obravnava obstoječo upravno-politično ureditev. Tako vsebino regije kot upravno-politično geografsko celoto še najbolj ustrezno opredeljuje Senjur (2002, str. 514), ko navaja, da predstavlja regija tisti vmesni prostor v državi, v katerem nastajajo in se tudi rešujejo problemi, ki temeljijo po eni strani na interesih države, po drugi pa na interesih lokalnega pomena.

1.1.1 Statistične regije v Sloveniji

Ob proučevanju upravno-politične ureditve v Sloveniji ne moremo zaobiti pojma **statistična regija**. Ta se je v slovenski strokovni javnosti začel uporabljati za potrebe opredelitve funkcionalnih enot za vodenje regionalne politike sicer šele po letu 1995 (Mrak & Mrak & Rant, 2004, str. 149). Do takrat so v Sloveniji obstajale, za evropske razmere precej velike občine, ki so nadomestile veliko manjše občine. V tistem obdobju se je zaradi razdelitve velikih občin izrazila potreba po objavljanju podatkov na višji ravni od občinske oz. na vmesni ravni med majhnimi občinami in državo. Sicer so že od 70. let prejšnjega stoletja številne raziskovalne ustanove za analitične potrebe združevale tedanje občinske podatke na raven t.i. 12 funkcionalnih regij oz. 12 območij medobčinskega sodelovanja. V letu 1995 je tako regionalno členitev povzel tudi Statistični urad RS (v nadaljevanju SURS). Enote omenjene členitve pa je poimenoval statistične regije (Pojasnila o teritorialnih spremembah, 2016).

V letu 2000 je bila sprejeta Uredba o standardni klasifikaciji teritorialnih enot – SKTE, s katero so statistične regije pridobile tudi zakonsko podlago. V njej je bil določen SKTE kot obvezni nacionalni standard za evidentiranje, zbiranje, obdelovanje, analiziranje, posredovanje in izkazovanje podatkov na različnih teritorialnih ravneh (Ur.l. RS, št. 28/00). V skladu z omenjeno uredbo je bilo celotno ozemlje Slovenije razdeljeno na 11 ravni (Pečar, 2008, str. 3, 4).

Zaradi potrebe po izkazovanju evropsko primerljivih podatkov je bila leta 2003 sprejeta in uveljavljena Uredba (ES) št. 1059/2003 o oblikovanju skupne klasifikacije statističnih teritorialnih enot – NUTS (fr. *nomenclature des unités territoriales statistiques*) (Uredba ES, št. 1059/2003). Ta je urejala delitev ozemlja na 3 ravneh v takratnih 15. državah članicah Evropske unije.

Zaradi pristopa novih držav leta 2005 je bila uredba NUTS tedaj dopolnjena. Uredba ES št. 1888/2005 je tako urejala členitev ozemlja Slovenije na način, da je Slovenija na 1. in 2. ravni (raven NUTS 1 in NUTS 2) nastopala kot celota, na 3. ravni (NUTS 3) pa se je njeno ozemlje členilo na 12 statističnih regij.

Na osnovi Uredbe NUTS (Uredba ES, št. 105/2007), veljavne od 1. januarja 2008, je za Slovenijo nastopila sprememba na ravni NUTS 2. Od tedaj se ozemlje Slovenije na ravni NUTS 2 deli na 2 kohezijski regiji, na ravni NUTS 1 pa Slovenija še vedno nastopa kot celota. Ravno tako se na ravni NUTS 3, tako kot prej, členi na 12 statističnih regij (Klasifikacija statističnih teritorialnih enot v Evropski uniji – NUTS, 2016, str. 2).

Po objavi spremembe Uredbe ES št. 1059/2003 v decembru 2013, ki se sicer uporablja od 1. januarja 2015 dalje, je Slovenija uveljavila spremembo imen dveh statističnih regij. S tem sta se preimenovali: notranjsko-kraška statistična regija v primorsko-notranjsko ter spodnje posavska statistična regija v posavsko. Nadalje so bile uveljavljene spremembe meja sledečih štirih statističnih regij: savinjske, spodnje posavske (posavske), osrednjeslovenske in zasavske (Pojasnila o teritorialnih spremembah statističnih regij, 2016).

V Registru prostorskih enot je bilo v začetku leta 2016 evidentiranih 12 statističnih regij na ravni NUTS 3 ter 2 kohezijski regiji na ravni NUTS 2 (Grm, 2016, str. 1). Aktualni statistični regiji v Sloveniji na ravni NUTS 2 sta: vzhodna Slovenija in zahodna Slovenija. Aktualne statistične regije v Sloveniji na ravni NUTS pa 3 so: osrednjeslovenska, obalno-kraška, gorenjska, goriška, savinjska, jugovzhodna Slovenija, pomurska, primorsko-notranjska (pred tem imenovana notranjsko-kraška), podravska, koroška, posavska (pred tem imenovana spodnje posavska) in zasavska.

Kohezijsko regijo vzhodna Slovenija sestavlja 8 statističnih regij (pomurska, podravska, koroška, savinjska, zasavska, posavska, jugovzhodna Slovenija in primorsko-notranjska), kohezijsko regijo zahodna Slovenija pa preostale 4 statistične regije (osrednjeslovenska, gorenjska, goriška in obalno-kraška) (Spremembe območij statističnih regij, 2015).

Mrak in sodelavci (2004, str. 150) ob tem opozarjajo, da tako določene statistične regije niso povsem ustrezne za izvajanje regionalne politike. Tako določenim regijam, po njihovem mnenju, kljub teritorialnemu okviru, manjkajo lastni teritorialni organi, ki bi tudi dejansko spodbujali regionalni razvoj na vmesnem nivoju med državo in občino. Mnenja so tudi, da je obstoj pokrajin z lastnimi organi upravljanja osnova za obvladovanje razvoja.

V nasprotju z aktualnim usmerjanjem razvoja regij z enega samega mesta bi predstavljale izoblikovane pokrajine pomembno sredstvo kakovostnega razvoja regij ter pomembno sredstvo za razčlenjeno uveljavljanje razvojnih interesov različnih slovenskih območij. Kot take bi bile ključen člen za uveljavljanje ciljev skladnega regionalnega razvoja.

1.2 Regionalizem in regionalizacija

Regionalizem je v Slovenskem velikem leksikonu (Kocjan Barle & Bajt, 2007, str. 1793) opredeljen kot prizadevanje za decentralizirano ureditev države, v kateri imajo posamezna širša območja večjo teritorialno in funkcionalno avtonomijo. Pomeni tudi zavzemanje za širšo pokrajinsko samoupravo.

Lajh (2006, str. 55) tako opredelitev nadgrajuje z navedbo, da gre pri regionalizmu za idejno usmeritev in družbeno gibanje z namenom, da se nekemu področju prizna poseben gospodarski, družbenopolitični oz. kulturni položaj. Ob tem se izpostavlja vse tisto, s čimer naj bi se uveljavljala posebna identiteta in samostojnost določene regije.

Pri **regionalizaciji** gre v splošnem pomenu za metodo členitve zemeljskega površja na regije oz. pokrajine (Kocjan Barle & Bajt, 2007, str. 1793). V upravno-političnem smislu jo lahko razumemo kot politiko države, ki si prizadeva vzpostaviti regije zato, da bi nanje prenesla del svojih pristojnosti. S prenosom svojih pristojnosti naj bi država regije usposobila kot akterje, s katerimi bo lažje nadzorovala svoje ozemlje in pospeševala nadzor nad njimi. S prenosom državnih funkcij na regije naj bi se povečala učinkovitost izvršilne oblasti, obenem pa naj bi se državne strukture preoblikovale na tak način, da bi zagotavljale lažje preživetje države (Bučar, 1993, str. 52).

Gulič in Praper (1998, str. 52) poudarjata, da gre ločevati regionalizem od regionalizacije. Tako naj bi koncept regionalizma razumeli kot politično in ideološko gibanje, s pomočjo katerega država uresničuje cilje regionalnega razvoja. Koncept regionalizacije pa lahko razumemo v institucionalnem smislu kot nastanek nove ravni v organizaciji državnega ozemlja. Ta naj bi določil pravo raven decentralizacije oz. se uskladi z že izvedeno decentralizacijo. Temeljlil naj bi na krajevnih značilnostih in bil dovolj široko zastavljen, da bi omogočal izvajanje in načrtovanje ciljev regionalnega razvoja.

Bučar (1993, str. 52) zelo nazorno prikaže pomenske razlike med regionalizacijo in regionalizmom. V ta namen prikaže regionalizem kot proces, ki poteka od spodaj navzdol, pri čemer sledi pobudam s strani prebivalstva, ki želi biti aktivno udeleženo pri upravljanju in razvoju (svojega) območja. V nasprotju s tem pa regionalizacija poteka kot proces od zgoraj tj. od države navzdol. V tem smislu lahko govorimo o dveh polih istega procesa demokratizacije v družbi. Pri tem so ob pospeševanju procesa prenašanja funkcij države na nižje ravni vzpodbujeni tudi vsebinski procesi.

Regionalna raven postaja vse pomembnejša za gospodarski razvoj. Od razvitosti posameznih regij je odvisno, ali in v kolikšni meri bo država dosegla gospodarske cilje. Država pa je prav tako odvisna tudi od regionalnih virov in njene konkretne strukture, kar vključuje tako socialne kot kulturne kvalitete regije. Razvojna sposobnost regije je odvisna od sposobnosti posamezne regije, da zazna in spozna svoje razvojne možnosti ter od sposobnosti, da izkoristi razpoložljivo znanje (Cramer Van Laue, 1997, v Nared, 2007, str. 46).

1.2 Regionalna politika in regionalni razvoj

Ob poskusu, da bi podali enotno opredelitev pojma, ugotovimo, da se definicije med seboj precej razlikujejo.

Pojem **politika** izhaja iz grške besede *politiké* in pomeni družbeno dejavnost, ki ureja in usmerja delovanje ter življenje ljudi (posameznika ali skupine) v določeni skupnosti. Kaže se na različnih ravneh: na ravni lokalnih skupnosti, regij, držav in meddržavnih odnosov (Kocjan Barle & Bajt, 2007, str. 1793). Tavzes (2002, str. 905) jo opredeli kot nauk o državi in upravljanju države. Lahko jo razumemo tudi kot dejavnost državnih oblasti za ureditev družbe v najširšem smislu, od temeljnega položaja človeka in družbenih skupin do institucij ter odnosov med njimi na raznih področjih.

Regionalna politika je temeljno orodje, s katerim želimo usmerjati regionalni razvoj dolgoročno. Predstavlja doseženo stopnjo soglasja o problemih, ciljnih in ukrepih usmerjanja regionalnega razvoja na vseh teritorialnih ravneh - lokalne, regionalne in državne (Ravbar, 2005, str. 43).

Gulič in Praper (1998, str. 52-53) opredeljujeta pojem **regionalnega razvoja** kot dejavnost usmerjanja takšnega razvoja neke države, da bo le-ta imel čim bolj pozitivne sinergijske učinke na učinkovitost in skladnost razvoja gospodarstva države kot celote ter njenih posameznih (regionalnih) delov. Te dejavnosti vključujejo izbor ustreznih razvojnih strategij, politik in ukrepov, s katerimi se ustvarjajo ustrezni pogoji in okolje za gospodarski, socialni, prostorski, infrastrukturni, kulturni in drugoten razvoj neke države. Vključujejo tudi načine reševanja vprašanj o nosilcih razvojnih spodbud, ki so lahko gospodarski, državni ali lokalni subjekti, ter vprašanja upravno teritorialne ravni, na katerih se oblikujejo razvojne pobude. Ob tem želimo doseči, da ostane delovanje tržnih zakonitosti čim manj moteno.

Zakon o spodbujanju skladnega razvoja (Ur.l. RS, št. 20/2011, 57/2012) podaja normativno opredelitev regionalne politike. Ta je opredeljena kot strukturna politika, ki obsega razvojne dejavnosti in programe za doseganje skladnega regionalnega razvoja. Izvaja se z ukrepi endogene regionalne politike ter z usklajevanjem razvojnih politik, ki pomembno vplivajo na regionalni razvoj na podlagi teritorialnega razvojnega dialoga. Na ta način lahko opredelimo regionalno politiko kot zbir aktivnosti države z osnovnim ciljem zmanjševanja ekonomskih, socialnih in razvojnih razlik med posameznimi območji v državi. V tem smislu jo razume tudi Farič (1999, str. 19), ki opredeljuje regionalno politiko kot dejavnost države na področju usmerjanja regionalnega razvoja oz. kot splošno usmerjenost države na področju regionalnega razvoja.

1.3 Teorije regionalnega razvoja

Pospešen razvoj gospodarstva po 2. svetovni vojni se je kmalu izrazil v naraščanju razlik med posameznimi regijami. Te razlike so v smislu razvoja postajale vedno bolj moteč faktor. Da bi zmanjšale razlike med posameznimi območji, so države skušale oblikovati regionalne politike. Pri oblikovanju regionalnih politik so se opirale na spoznanja o gospodarski rasti, ki so tedaj prevladovala. V obdobju po 2. svetovni vojni govorimo o t.i. klasičnih teorijah regionalne rasti. Te so se postopoma nadgrajevale in dopolnjevale s čedalje večjim vpletanjem družbenih dejavnikov razvoja. Vzporedno z razvojem teorij regionalnega razvoja se je razvijala in spreminjala tudi regionalna politika (Nared 2007, str. 29-30). Sprva jo lahko označimo kot klasično, pozneje pa se preoblikuje v endogeno regionalno politiko, saj temelji na endogeni rasti, ki izvira iz potenciala samih regij.

V nadaljevanju predstavljam ključne značilnosti in razlike med obema tipoma regionalne politike, ob čemer podrobneje obravnavam nekatere pomembnejše koncepte regionalnega razvoja.

1.4.1 Klasična teorija regionalne rasti

Farič (1999, str. 24) navaja, da so v 60. in 70. letih 20. stoletja, v obdobju, ko se je regionalna politika šele začela uveljavljati, vzroke za zaostalost šibkejših regij iskali zlasti v pomanjkanju kapitala, izobražene delovne sile ter v slabši infrastrukturni opremljenosti regij. Zato so rešitev za odpravo strukturnih pomanjkljivosti našli v vzpostavljanju

klasičnih lokacijskih in proizvodnih dejavnikov. Napore so vlagali zlasti v povečevanje razpoložljivih proizvodnih površin, vzpostavljanje prometne in komunikacijske infrastrukture, v izboljšanje oskrbe, v izgradnjo izobraževalnih in zdravstvenih ustanov ter v izboljšanje komunalne opremljenosti regij.

Armstrong in Taylor (2000, str. 218) navajata, da klasična regionalna politika izhaja iz predpostavke, da so za tisto obdobje najpomembnejši proizvodni dejavniki – kapital, tehnologija in delovna sila, prostorsko mobilni. Posledično naj bi skladen regionalni razvoj lahko zagotovili že s pravilno in enakomerno razporeditvijo proizvodnih dejavnikov po regijah. Za zagotovitev teh temeljev so se posluževali klasičnih principov državnega poseganja s strani centralnih oblasti. S ciljem zmanjšanja regionalnih razlik so bile spodbude namenjene predvsem problematičnim območjem. Ta so bila deležna zlasti subvencij v obliki nepovratnih sredstev, posojil z nizko obrestno mero, davčnih olajšav, subvencioniranja socialnih prispevkov in naložb v infrastrukturo.

Sčasoma so se klasični principi regionalne politike izkazali večinoma kot neuspešni. Zaradi obsežnosti problemskih območij, ki so potrebovala pomoč, so bili tudi pritiski na državne proračune vse večji, regionalne razlike pa se zaradi tega niso kaj dosti zmanjševale. Damijan (1999, str. 106) navaja, da so regije, v nasprotju s principi klasične teorije regionalne rasti, zlasti ob pomanjkanju endogenega samoiniciativnega razvoja postajale vse bolj odvisne od državne pomoči. Ravbar (1997, str. 3) pri tem dodaja, da gre razlog za večinoma neuspešno tradicionalno politiko iskati v pomanjkljivi koordinaciji ukrepov regionalne politike z ukrepi drugih politik, kot so industrijska, kmetijska in zaposlitvena politika. Poleg tega so principi klasične regionalne politike premalo upoštevali naravne značilnosti območij ter dejavnike, ki izvirajo iz negospodarske sfere, kot so socialni, demografski, izobrazbeni, podjetniški in okoljski dejavniki.

1.4.2 Moderna teorija regionalne rasti

Potem ko je klasična regionalna politika koncem 70. let preteklega stoletja doživela ostre kritike, je prišlo do velikih sprememb v konceptu politike regionalnega razvoja. Vse bolj so se uveljavile zahteve po oblikovanju moderne regionalne politike, ki naj bi temeljila na endogenem razvoju (Farič, 1999, str. 25).

Endogeni razvoj ima izhodišče v potencialu samih regij. Ta pomeni trajno zmogljivost in uporabnost prostora oz. povezanost dejanskih in možnih življenjskih razmer v določenem prostoru. Endogeni potencial zajema razvojne možnosti regij, pri čemer endogenost izhaja iz regionalne dinamike, ki narekuje razvojno moč. Endogeni potencial je sestavljen iz delnih potencialov, ki jih lahko delimo na potenciale kapitala, delovne sile, tehnologije, infrastrukture, zemljišč, okolja, trga, odločanja in socialno-kulturnega potenciala (Schmid, 2001, v Nared, 2007, str. 32).

Coplak (2002, v Nared, 2007, str. 32) nadalje navaja, da se znotraj vsakega območja pojavi edinstven splet, ki vpliva na konkurenčnost določenega območja. Poleg prej navedenih endogenih potencialov nanjo pomembno vplivajo še informacije, znanje in intelektualni kapital, ki, za razliko od ostalih notranjih virov, niso omejeni in jih je mogoče v kratkem času vzpostaviti oz. obnoviti.

Bachtler in Yuill (2001, str. 12) sta opravila primerjavo med klasično regionalno politiko ter moderno regionalno politiko. Prva je težila zlasti k vzpostavitvi fizične (trde) infrastrukture, druga pa poudarja zlasti t.i. šibke dejavnike razvoja.

V primerjavi s klasično regionalno politiko je nova oz. moderna regionalna politika prinesla ključne novosti. Če smo pri tradicionalni regionalni politiki sledili spodbudam centralne oblasti, ki je svoje aktivnosti usmerjala zlasti na problemska območja z namenom zmanjševanja razlik med regijami na način, da je pospeševala infrastrukturno opremljenost in posamezne industrijske obrate, pri moderni regionalni politiki ugotavljamo osnovo na teorijah učečih se regij, v katerih so ključni dejavniki za ustvarjanje dodane vrednosti zlasti inovacijsko okolje, raziskave, mreže in grozdi (Bachtler & Yuill, 2001, str. 13).

Moderna regionalna politika želi povečati konkurenčnost regij s pomočjo znanja, inovacij in spodbujanja podjetništva. Pri tem ne izbira posameznih območij delovanja, temveč spodbuja uravnoteženo tekmovalnost med regijami, zlasti s pomočjo ustvarjalnosti in inovativnosti. Ključni instrument moderne regionalne politike postaja razvojni program, ki na osnovi izsledkov SWOT analize regije vzpostavlja aktivnosti in projekte za vplivanje na mehko razvojno infrastrukturo. Ob tem nivo odločanja prehaja na regionalno raven, kjer se vzpostavlja kolektivno partnerstvo med nosilci regionalnega razvoja, kot so lokalna združenja, nevladne organizacije in socialni partnerji (Bachtler & Yuill, 2001, str. 13-14).

Ključna naloga regionalne politike je, da poskrbi za vzpostavitev takega okolja, v katerem bodo vsi deležniki razvoja (podjetja, organizacija in javne ustanove) lahko našli stične točke z namenom konstruktivnega reševanja skupnih problemov ter koriščenja skupnih priložnosti za razvoj. Nadalje mora podpirati regionalno gospodarstvo, krepiti informacijske in inovacijske strukture, spodbujati rabo lokalnih virov in surovih. Težiti mora k razvoju storitev in infrastrukture, ki bo privlačna za prebivalce regije in obiskovalce od drugod. Pomembno je, da podpira turizem kot panogo, ki ne zahteva velikega vlaganja v infrastrukturo, pa vendar omogoča večjo vključenost lokalnega prebivalstva. Na podoben način skuša regionalna politika pomagati tudi podjetjem. Pri tem je poudarek na posredni pomoči in podpori, ne pa na regulaciji njihovega gospodarskega obnašanja. Vloga sodobne države se v obdobju moderne regionalne politike spreminja, njena ključna naloga postaja spodbujanje regionalnega razvoja na osnovi ustvarjanja splošnih pogojev za razvoj ter v spodbujanju regionalnih razvojnih spodbud. Pri tem prevladujejo t.i. mehki ukrepi, ki se izvajajo zlasti na osnovi svetovanja, usposabljanja in izobraževanja (Nared, 2007, str. 32).

1.4.3 Pomembnejši koncepti regionalnega razvoja

V obdobju sodobne regionalne politike so se oblikovali številni koncepti, ki skušajo prikazati razvojne značilnosti posameznih območij kot posledico povezanosti med dejavniki gospodarske rasti, lastnosti določenega prostora in prebivalcev taistega območja. Ti koncepti skušajo v razvojna prizadevanja vključiti potencialne posameznega področja, da bi okolju zagotovili primeren razvoj. V to skupino prištevamo številne pristope, ki poudarjajo zlasti pomen znanja, ustvarjalnosti in inovativnosti, raziskav in razvoja ter lokacije.

Bistvo teh pristopov je v analizi virov konkurenčnosti na ravni regij. Capello in Nijkamp (2009, str. 4) jih poimenujeta »teorije regionalnega razvoja«. Teorije regionalnega razvoja so za razliko od teorij regionalne rasti usmerjene bolj na mikroekonomsko raven ter se

osredotočajo zlasti na inovacije. Te teorije poudarjajo inovativnost kot osnovo regionalne konkurenčnosti. Inovativnost je posledica geografske bližine, ki omogoča izmenjavo znanja in odnosov med posameznimi subjekti.

Tudi Koman in Kavaš (2008, str. 8) soglašata s pomenom regij za gospodarski razvoj. Menita namreč, da je nivo regij ustrezna raven analize konkurenčnosti, saj so regije v številnih državah samostojne pri oblikovanju in izvajanju razvojnih politik.

Prisotnost in stanje navedenih dejavnikov razvoja se v regijah precej razlikuje. Ker je njihovo izenačevanje zaradi nemobilnosti proizvodnih faktorjev bolj kot ne oteženo, je potrebno pričakovati, da bodo razlike v gospodarski rasti med regijami obstajale tudi v prihodnosti. Tovrstne težnje razkriva tudi natančnejša proučitev izbranih dejavnikov konkurenčnosti. Zato v nadaljevanju podrobneje obravnavam izbrana dejavnika - ustvarjalnost in inovativnost, v analizi v 4. poglavju pa ugotavljam, kakšno je stanje teh dveh dejavnikov v izbrani regiji - Goriški regiji tudi primerjalno glede na druge slovenske regije.

1.5 Regionalni razvoj v Sloveniji

V Sloveniji je regionalni razvoj potekal v več fazah. Za vsako posamezno obdobje lahko izpostavimo tiste značilnosti regionalne politike, ki jo pomembno opredeljujejo.

V času skupne države SFRJ je Slovenija veljala za najrazvitejšo od republik in kot taka naj ne bil imela posebnih regionalnih problemov. Na tej predpostavki do leta 1971 ne moremo govoriti o načrtnem razvoju regionalne politike na Slovenskem, vsaj ne v smislu zmanjševanja razlik med posameznimi območji v državi (Pečar, 2001, str. 14).

Skupine slovenskih intelektualcev so konec 70. let preteklega stoletja prve opozorile na drastično povečevanje razlik med nekaterimi obrobni območji ter hitro razvijajočimi mestnimi središči. K začetkom načrtnega oblikovanja regionalne politike v Sloveniji pa so dodatno pripomogli tudi pozitivni zgledi vodenja regionalnih politik v tujini. Tako je oblast razmeroma zgodaj, v začetku 70. letih preteklega stoletja, začela s postavljanjem temeljev za pospeševanje skladnejšega regionalnega razvoja. Te težnje so se odrazile v oblikovanju policentričnega sistema Slovenije kot tudi v zakonsko opredeljeni politiki (Nared, 2007, str. 23).

Na osnovi skupnih značilnosti posameznih zakonov s področja regionalne politike v Sloveniji lahko dozdejšnja prizadevanja regionalnega razvoja razdelimo v naslednja 3 obdobja (Pečar, 2001, str. 15):

- spodbujanje manj razvitih območij v obdobju med letoma 1971 in 1991,
- spodbujanje demografsko ogroženih območij v obdobju med letoma 1991 in 1999 ter
- spodbujanje skladnega regionalnega razvoja v obdobju od leta 1999 dalje.

Če skušamo podati najbolj osnovne značilnosti prizadevanj regionalne politike po posameznih obdobjih, ugotovimo, da je bilo za prvi dve obdobji, tj. za obdobje med letoma 1971 in 1991 ter za obdobje med letoma 1991 in 1999, značilno zlasti dodeljevanje pomoči izbranim območjem z razvojnimi problemi. Za razliko od prvih dveh pa se v tretjem obdobju, od leta 1999 dalje, skuša zajeti celotno državno ozemlje, čeprav so še vedno v ospredju posebna problemska območja.

1.5.1 Spodbujanje manj razvitih območij v obdobju med letoma 1971 in 1991

S sprejetjem Zakona o ukrepih za pospeševanje razvoja manj razvitih območij v SR Sloveniji v letu 1971 je Slovenija naredila prve korake na področju sistematičnega urejanja regionalnega razvoja. V zakonu so bila opredeljena posamezna gospodarsko manj razvita območja z namenom izoblikovati instrumente, s katerimi bi izenačili razmere za življenje in delo na vsem republiškem teritoriju (Pečar & Farič, 2001, str. 11).

Leta 1975 je bil sprejet Zakon o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji, ki je na podlagi izkušenj s spodbujanjem razvoja manj razvitih območij na novo opredelil kriterije za uvrstitev občine ali krajevne skupnosti med manj razvita območja.

Čeprav so prizadevanja regionalne politike v tem obdobju prinesla nekatere pozitivne spremembe, kot npr. izboljšana infrastruktura, večja raznolikost strukture gospodarstva, naraščanje stopnje zaposlovanja, pa so razlike med regijami ostale oz. se še poglobljale (Strategija regionalnega razvoja Slovenije, 2001, str. 19).

1.5.2 Spodbujanje demografsko ogroženih območij v obdobju med letoma 1991 in 1999

Pred letom 1990 je bila regionalna politika v Sloveniji omejena zlasti na gospodarsko manj razvita območja. Po letu 1990 pa se je osredotočila zlasti na demografsko ogrožena območja. S tem namenom je bil v letu 1990 sprejet Zakon o spodbujanju razvoja demografsko ogroženih območij. Ta se je pri določanju problemskih območij v celoti oprl na demografska, opustil pa je gospodarska merila (Strategija regionalnega razvoja Slovenije, 2001, str. 19).

Za to obdobje je bilo značilno spodbujanje razvoja in zmanjševanje razlik na območjih z zelo neugodnimi demografskimi gibanji. Kot navaja Kukar (1995, str. 13) so prizadevanja regionalne politike v tem obdobju pomenila samo še nadaljevanje nepopolnosti uvajanja regionalne politike v Sloveniji in so večinoma zaobšla področja, kjer so se zaostrovali razvojni problemi v prvem obdobju po osamosvojitvi. To se je odrazilo v dodatnem poglobljanju razlik med posameznimi regijami.

Plut (1997, str. 237, 238) ocenjuje tedanjo politiko spodbujanja demografsko ogroženih območij kot premalo celovito in nedosledno. Ugotavlja namreč, da so bile odločitve pogosto preveč politično obarvane. Poleg tega so bili pomembni regionalni viri pogosto zanemarjeni, kar je še dodatno negativno vplivalo na lastno sposobnost regij, da ob pomoči države izdelajo in uresničijo njim prilagojene in izvedljive razvojne programe.

1.5.3 Spodbujanje skladnega regionalnega razvoja v obdobju od leta 1999 dalje

Spoznanje o nadaljnjem povečevanju razlik med regijami je konec 90. let 20. stoletja zahtevalo spremembe v konceptu regionalnega razvoja. V skladu s strateškim dokumentom prenove regionalne politike v Sloveniji, tj. Strategijo regionalnega razvoja Slovenije (2001, str. 16), gre za razloge za prenovo regionalne politike iskati znotraj Slovenije kot tudi zunaj njenih meja. Notranji razlogi za prenovo se kažejo zlasti v premajhni učinkovitosti in nedoseganju ciljev pretekle regionalne politike. Zunanji razlogi pa so odraz novih izzivov globalizacije in v pripravi na uveljavitev pogajalskih izhodišč pri vključevanju v Evropsko unijo ter v samem vključevanju Slovenije v Evropsko unijo.

Prenova regionalne politike z leta 1999 sprejetim Zakonom o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (v nadaljevanju ZSRR) predstavlja pomemben preobrat od dotedanega razumevanja regionalne politike v Sloveniji. Reformi v letu 2005 in 2011, ki sta sledili tej iz leta 1999, sta v veliki meri zgolj nadgradnja ureditev iz leta 1999. Strokovnjaki s področja regionalne politike so si enotni, da predstavlja Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja iz leta 1999, vsaj teoretično, tudi v okvirih EU zelo napreden koncept (Kavaš, Strmšnik & Pečar, 2000, str. 86).

Za formalni začetek reforme regionalne politike v Sloveniji lahko štejemo sprejetje ZSRR v juliju 1999 (Ur.l. RS, št. 60/1999). S tem je slovenska vlada vzpostavila nove temelje spodbujanja regionalnega razvoja z uvedbo pojma regionalna strukturna politika. Ta predstavlja skupek razvojnih aktivnosti, programov in ukrepov vlade, lokalnih skupnosti in drugih nosilcev organiziranih interesov na regionalni ravni z namenom doseganja razvojnih ciljev ob upoštevanju skladnega regionalnega razvoja (Lajh, 2006, str. 144). Lajh (2006, str. 145) nadalje navaja, da smo se za razliko od prejšnje regionalne politike, katere bistvo je bilo spodbujanje razvoja demografsko ogroženih območij, premaknili k izvajanju nove regionalne politike. Zanj je značilno, da naj bi se izvajala in spodbujala razvoj na celotnem ozemlju države.

Da bi se razlike med regijami čim bolj zmanjšale ter povečale tiste aktivnosti, ki bi spodbudile dodaten razvoj, se je zakonska podlaga izvajanja regionalne politike iz leta 1999, na osnovi ZSRR, pogosto spreminjala in dobivala številne podzakonske predpise.

Na tej predpostavki sprejeta sprememba Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (v nadaljevanju ZSRR-1) (Ur.l. RS, št. 93/2005) v novembru 2005, je imela številne cilje dodatnega spodbujanja regionalnega razvoja. Osnovno vodilo ZSRR-1 je bilo zmanjšanje razlik v gospodarski razvitosti in življenjskih možnostih prebivalstva med posameznimi območji v državi. Z dosegom ostalih ciljev je želela slovenska vlada na eni strani preprečiti nastajanje novih območij z večjimi razvojnimi problemi, na drugi strani pa spodbuditi čim bolj enakomeren policentričen razvoj poselitve. S tem so želeli zagotoviti tudi policentričen gospodarski razvoj ter povečanje konkurenčnosti gospodarstva v vseh razvojnih regijah, ob upoštevanju svojih posebnosti regij (Lajh, 2006, str. 144).

Zaradi negativnih izkušenj v povezavi z izvajanjem ZSRR-1 je bil v marcu leta 2011 sprejet nov Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (v nadaljevanju ZSRR-2) (Ur.l. RS, št. 20/2011). Temu je v juliju 2012 sledila še ena sprememba, in sicer s sprejetjem Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (v nadaljevanju ZSRR-2A) (Ur.l. RS, št. 57/2012). Z izvajanjem ZSRR-2 in ZSRR-2A so se nekatere določbe sčasoma izkazale kot neizvedljive. Zato je bila dne 7. 4. 2016 na Vladi RS sprejeta nova dopolnitev ZSRR-2 tj. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (v nadaljevanju ZSRR-2B), ki je bila posredovana v obravnavo v Državni zbor RS po rednem postopku (Predlog ZSRR-2B, 2016).

Z izvajanjem regionalne politike v obdobju po letu 2011 na osnovi ZSRR-2 iz leta 2011 in ZSRR-2A iz leta 2012 se je sistem spodbujanja skladnega regionalnega razvoja prilagodil razmeram v času gospodarske krize, nastale po letu 2008. Na njuni osnovi so bili uvedeni dodatni začasni ukrepi za razvoj nekaterih problemskih območij z visoko brezposelnostjo, sprejeti so bili ukrepi za pomoč pri razvoju območij reke Kolpe, Maribora z okolico ter za območje občin Hrastnik, Radeče in Trbovlje. Na osnovi ZSRR-2 in ZSRR-2A so bili

ustanovljeni razvojni sveti v 12 razvojnih regijah, regionalne razvojne agencije so bile vpisane v evidenco pri ministrstvu, pristojnem za regionalni razvoj in v vseh regijah so bili sprejeti regionalni razvojni programi za programsko obdobje med letoma 2014 in 2020. V sistemskem delu sta tako ZSRR-2 kot ZSRR-2A prinesla tudi spremembo glede zahtevanega pravnega statusa regionalnih razvojnih agencij (Predlog ZSRR-2B, 2016).

Kljub temu da ZSRR-2 in ZSRR-2A ponujata številne napredne pristope k spodbujanju regionalnega razvoja, ocenjujem, da se zakon izvaja prepočasi. Zamuda pri sprejemanju temeljnih strateških dokumentov in s tem odsotnost jasno opredeljenih razvojnih smernic ter ključnih prednostnih področij pa negativno vpliva na razvoj regij in Slovenije kot celote.

2 KONKURENČNOST

Področje konkurenčnosti zanima strokovnjake z najrazličnejših področij, saj se različni vidiki konkurenčnosti navezujejo na vsa področja človekovega delovanja ob nenehnem spreminjanju svoje pojavnosti. Z namenom razumevanja pojmov konkurenčnosti, konkurenčnih prednosti ter razvoja dejavnikov, ki vplivajo na konkurenčnost, moramo najprej osvetliti problematiko njenega definiranja in merjenja. Sama definicija konkurenčnosti naj bi bila povezana z nivojem merjenja konkurenčnosti.

2.1 Opredelitve konkurenčnosti

Če skušamo pri definiciji pojma izhajati iz osnovne besede »konkurenca«, ugotovimo, da sta si vsebinsko precej podobna čeprav različna. V Slovenskem velikem leksikonu (2007, str. 1008) najdemo splošno opredelitev konkurence kot »tekmovanje oz. prizadevanje za boljši položaj z namenom, da se nasprotnik premaga ali prehit«.

V ekonomski znanosti lahko razumemo konkurenco kot proces, ki se pojavi takrat, ko dve strani strmita ali več strani strmijo za nečim, česar vsi ne morejo dobiti. Govorimo lahko o svojevrstni tekmi med ekonomskimi subjekti. Makovec Brenčič (2000, str. 33) opredelitev razširi na višjo raven, kjer konkurenčnost opredeli kot tekmo (države, regije, mesta, podjetja) za večji obseg realizacije povpraševanja po proizvodih in storitvah na določenih trgih.

Pojav konkurenčnosti ter njena definicija je, kot še veliko drugih pomembnejših pojmov v znanosti, težko enoznačno razložljiva. Evropski strokovnjak na področju konkurenčnosti Stéphane Garelli (2006, str. 2-3) navaja, da je najpomembnejši razlog za neenotno opredelitev pojma konkurenčnosti v relativnosti ter izredni dinamičnosti pojava. Le-ta se nenehno spreminja ter razvija vzporedno z razvojem svetovne ekonomije. Gre za nenehno iskanje takšnega koncepta, ki bi ustrezno ponazoril ekonomsko dogajanje v državi (regiji, mestu ali podjetju) v določenem obdobju. Nadalje predstavi konkurenčnost kot »gospodarsko posledico negospodarskih vprašanj«, kot so izobraževanje, raziskave in razvoj, politična stabilnost ter vrednostni sistemi (Garelli, 2006, str. 3).

Makovec Brenčič (2000, str. 1) navaja, da se je pojem konkurenčnosti pojavil v ekonomski teoriji ob vprašanju, zakaj ekonomski subjekti sploh trgujejo. Številni klasični teoretiki podajajo razlage globalnega uspeha posameznih dejavnosti, kot izhaja iz teorij primerjalnih prednosti.

Adam Smith je tako izpostavil pomen absolutnih prednosti s tezo, da države izvažajo tiste izdelke, ki jih na svetu proizvajajo najcenejše. David Ricardo je absolutne prednosti zamenjal s primerjalnimi prednostmi. Pri tem ugotavlja, da države pod vplivom tržnih sil razvijajo tiste industrije, ki so primerjalno najproduktivnejše. Teorijo primerjalnih prednosti sta kasneje dopolnila Heckscher in Ohlin s tem, da sta faktorjema zemlja in delo dodala še kapital. Države imajo torej primerjalne prednosti v panogah, kjer so močno zastopani tisti proizvodni faktorji, ki so v državi v izobilju. Tudi Vernon s svojo teorijo življenjskega cikla ugotavlja, da z razvojnimi cikli (uvajanje, rast, zrelost in upad) konkurenčne prednosti posameznih izdelkov po določenem času prehajajo iz države v državo. V skladu s klasičnimi teorijami mednarodne menjave naj bi imelo gospodarstvo vedno primerjalno prednost v eni od panog, zaradi česar naj bi bila korist vedno obojestranska (Kovačič, 2005, str. 58-59).

Za razliko od klasičnih teorij mednarodne menjave pa nove teorije konkurenčnih prednosti upoštevajo strategijo podjetij v mednarodni konkurenci. Različne strategije so prisotne v različnih panogah. Strategije so namreč močno odvisne od strukture podjetij in narave konkurenčnih virov. Tudi znotraj iste panoge podjetja gradijo na različnih strategijah v odvisnosti od tega, kakšne konkurenčne prednosti gradijo. Uspeh države je dosežen takrat, ko pogoji v nacionalnem okolju podpirajo in omogočajo izbiro pravih strategij v podjetjih in panogah. Ob tem je potrebno zavedanje, da lahko značilnosti nacionalnega okolja podpirajo ali pa otežujejo izvajanje izbranih strategij v podjetjih. To velja tako za sistem vrednot, ki vpliva na način vodenja podjetij, kot tudi za razpoložljivost visoko izobraženih profilov na trgu dela. Vse to vpliva na hitrost prehajanja podjetij na višjo dodano vrednost (Kovačič, 2005, str. 59).

Če poskušamo opredeliti ekonomski izvor pojma konkurenčnosti, ugotovimo, da ima le-ta izvor v mikroekonomiji. V pogojih tržne konkurence in procesih sodelovanja na trgu dosegajo udeleženci trga različno stopnjo konkurenčnosti. Vzroke za preučevanje konkurenčnosti na makro nivoju v okviru ekonomske teorije pa gre iskati v razvoju globalizacije in uporabi pojma konkurenčnosti tako za institucije, regije in države v globalnem svetu (Chiaiutta, 2007, str. 3).

Razlike v pojmu konkurenčnosti na mikro in makro nivoju so bile prvič predstavljene v Poročilu Reaganove komisije leta 1984 (Cohen, 1990, str. 263). V njem je bila izpostavljena razlika v konkurenčnosti podjetja na trgu in konkurenčnostjo na nivoju države. Tako naj bi konkurenčnost države izhajala iz zmožnosti domače proizvodnje dobrin in storitev, da se v pogojih prostega in poštenega trga uspe obdržati na svetovnem trgu in zadovoljiti merila mednarodne konkurenčnosti. Ob tem je osnovna težnja vsake države k povečevanju življenjskega standarda svojih prebivalcev. Konkurenčnost na ravni države temelji na produktivnosti njenega gospodarstva. Chiaiutta (2007, str. 3) ob tem navaja še, da je bil z razvojem sistemov ocenjevanja konkurenčnosti države v 90. letih prejšnjega stoletja narejen možen prikaz razlike med pojmom konkurenčnosti podjetij in konkurenčnosti države.

Michael Porter je vsekakor eden od najpomembnejših avtorjev, ki so pripomogli k opredelitvi konkurenčnosti. V svojih prizadevanjih za oblikovanje teorije konkurenčnih prednosti pojasnjuje konkurenčnost gospodarstva s stopnjo nacionalne produktivnosti. Ob tem zagovarja tezo, da se moramo za razumevanje konkurenčnosti najprej osredotočiti na lastne vire. Pri tem igra država pomembno vlogo, saj je njena naloga, da preko spodbujanja

produktivnosti podjetij zagotavlja svojim prebivalcem visok in rastoč življenjski standard (Porter, 1990, str. 84).

Porter (1998, str. 35) je pomembno pripomogel tudi k razvoju koncepta »diamanta konkurenčnosti«. Z njim avtor pojasnjuje dejavnike, zaradi katerih se nekatera podjetja iz povsem določenih narodnih gospodarstev uspejo dokopati do konkurenčnih prednosti in so jih spodobna tudi zadržati. Osnovo koncepta tvorijo štiri skupine svojstvenih značilnosti gospodarstva, ki oblikujejo okolje za razvoj konkurenčnih prednosti podjetij, industrijskih panog in celotnega gospodarstva. Porter je štirim skupinam determinant, ki opredeljujejo mikroekonomsko okolje, dodal dve zunanji spremenljivki. To so: naključja in vpliv države (vlade) oz. gospodarskih institucij. Le-ti pojasnjujejo, da je nacionalna konkurenčnost kompleksen koncept mikroekonomskih in makroekonomskih značilnosti. Prav tako izpostavi, da zaradi omejenosti virov (dela in kapitala) nobena država ne more biti konkurenčna na vseh področjih. Zato se mora odločiti za njihovo alokacijo na tistih področjih, kjer ima konkurenčne prednosti.

Dejavniki, ki po Porterju vplivajo na konkurenčne prednosti naroda, so (Porter, 1990, str. 77-87):

- **Razmere na strani produkcijskih faktorjev ali faktorski pogoji:** gre za razvitost produkcijskih faktorjev države. Mednje Porter prišteva človeške vire, znanje, naravne vire, infrastrukturo in kapitalske vire. Bistvena za uspešnost gospodarstva je učinkovita zaposlitev razpoložljivih produkcijskih faktorjev, ki jih ločuje na splošne in specializirane. Med splošne faktorje uvršča človeške in kapitalske vire, ki se nahajajo v vseh proizvodnjah. Specializirani faktorji, kot so infrastruktura in specializirana znanja delavcev, pa se razlikujejo glede na vrsto proizvodnje. Specializirani faktorji dajejo večje možnosti za pridobivanje in ohranjanje konkurenčne prednosti, vendar zahtevajo bolj tvegano investiranje (Makovec Brenčič, 2000, str. 68).
- **Razmere na strani domačega povpraševanja:** mednje prištevamo naravo, obseg in rast povpraševanja na domačih trgih, stopnjo zahtevnosti kupcev, možnost prenosa potreb domačih kupcev na tuje trge. Podjetja zaznavajo in se odzivajo na potrebe trga glede na značilnosti domačega povpraševanja, stopnja zahtevnosti kupcev pa sili podjetja v neprestano iskanje izboljšav in inovacij. Porter v okviru razmer domačega povpraševanja izpostavlja sledeče tri značilnosti, ki bistveno vplivajo na oblikovanje konkurenčnih prednosti: poznavanje porazdelitve po segmentih, razumevanje narave domačih potrošnikov ter prisotnost anticipiranih potreb domačih povpraševalcev glede na tuje. Poznavanje porazdelitve povpraševanja po segmentih je bistveno pri doseganju konkurenčnosti z vidika povpraševanja (Makovec Brenčič, 2000, str. 69).
- **Obstoj in struktura sorodnih in podpornih panog:** panoge, ki podpirajo ali dopolnjujejo glavne dejavnosti, dajejo številne možnosti nadgradnje proizvodov, in sicer skozi tehnologije, ki so specifične po posameznih dejavnostih. Prisotnost domače podporne panoge je zato mnogo boljše izhodišče poslovanju podjetij kot odvisnost od tujih dobaviteljev.
- **Strategije podjetij, struktura in tržna konkurenca na domačem trgu:** zajema pravila ustvarjanja in vodenja podjetja ter domače konkurence. Podjetniška struktura in strategije podjetij se med posameznimi državami močno razlikujeta, a sta odločilnega pomena za uspeh podjetja. Prav tako močna domača konkurenca dviguje domačo produktivnost, saj sili podjetja k povečanju izvoza. Makovec Brenčič (2000, str. 69) je prepričana, da znajo podjetja, ki so na domačih trgih prisiljena oblikovati konkurenčne prednosti, to uspešno prenašati tudi na tuje trge.

Vzajemno učinkovanje navedenih štirih determinant ustvarja razmere, v katerih podjetja nekega gospodarstva nastajajo, delujejo in si medsebojno konkurirajo. Dolgoročno pa določajo tudi raven življenjskega standarda ljudi.

Osnovnim dejavnikom Porter dodaja dve zunanji spremenljivki. Tako naključja kot tudi država s svojimi ukrepi lahko pomembno vplivata na dogajanje v gospodarskem sistemu posamezne države (Makovec Brenčič, 2000, str. 70):

- **Naključja**, med katera avtor uvršča nepredvidljive in tvegane dogodke, na katere podjetja in države nimajo vpliva, kot npr. pojav pomembnih investicij in inovacije (kot je internet), nenadne spremembe ključnih tehnologij, vojne, zunanjepolitični dogodki in obsežne spremembe na trgih v tujini.
- **Država oz. delovanje vlade** lahko pripomore ali pa zavira ustvarjanje konkurenčnih prednosti preko glavnih determinant diamanta. Tako lahko država vpliva na faktorske pogoje s subvencijami, ugodnimi obrestnimi merami in ustrezno izobraževalno politiko. Na domače povpraševanje lahko vpliva z vladnimi naročili. Dejavnike sorodnih in podpornih panog lahko v določeni meri sooblikuje z uravnavanjem cen in nadzorom dobavne industrije. Na podjetniške strategije pa lahko vlada učinkovito vpliva z oblikovanjem take zakonodaje, ki bo spodbujala podjetništvo. Ob tem Makovec Brenčič (2000, str. 69) poudarja negativno stran delovanja vlad, saj so praviloma vse kratkoročno usmerjene, njihova politika je usmerjena v oblikovanje konkurenčnih prednosti, ki trenutno ustrezajo določeni vladni strukturi. Le-to je mogoče pojasniti na primeru subvencij in protekcionizmu države, kar kratkoročno pripomore k povečanju mednarodne konkurenčnosti, na dolgi rok pa deluje zaviralno predvsem pri podpori neopravičenih inovacijam.

2.2 Nivoji merjenja konkurenčnosti

Ustrezna definicija konkurenčnosti je povezana z nivojem njenega merjenja. Med osnovnimi gradniki konkurenčnosti države (ekonomski subjekti, podjetja, panoge, mesta in urbana naselja, regije in država) potekajo svojevrstni procesi, ki imajo končni cilj v povečanju blaginje in ustvarjanju (Kovačič, 2004, str. 60).

V nadaljevanju bom opredelila in poskušala pokazati povezave med podjetniško, regionalno, urbano in nacionalno konkurenčnostjo. Gre za oblike konkurenčnosti, ki bodisi posredno bodisi neposredno vplivajo na kakovost življenja.

Podjetniška konkurenčnost je sposobnost podjetja, da trajnostno izpolnjuje dva vodilna namena, zadovoljevanje zahtev kupcev ter ustvarjanje lastnega dobička. To lahko podjetje doseže tako, da ponuja na trgu na način, da s svojimi izdelki ali storitvami zadovoljuje potrebe strank bolje od svojih tekmecev. To lahko stori z izdelki ali storitvami, ki so nadpovprečne kakovosti ali proizvedeni z nižjimi stroški od konkurentov. Če želi podjetje ohraniti konkurenčnost na dolgi rok, je pomembno, da ustvari konkurenčne prednosti na več področjih. Zavedati se mora, da so prednosti, pridobljene na osnovi nizke cene delovne sile ali cenениh surovin samo kratkoročne, saj jih je mogoče hitro nadomestiti. Na dolgi rok so pomembnejše tiste prednosti, ki so težje nadomestljive. Mednje uvrščamo boljše diferenciacijo izdelkov, lastne blagovne znamke, patente in zaščitene tehnologije. Te obstoječi in potencialni konkurenti ne morejo tako hitro doseči, zato so pomembna osnova dolgoročne konkurenčnosti. Opredelitev koncepta podjetniške konkurenčnosti se zato

vedno bolj povezuje s sposobnostjo prilagajanja s svojo dejavnostjo, okoljem in obnašanjem interesnih skupin (Garelli, 2012, str. 5).

Trend podjetniškega razvoja in povečevanje podjetniške konkurenčnosti postaja svetovni trend. V najbolj razvitih državah so ta poslovna področja stebri razvoja gospodarstva. Za državo predstavlja podjetniška konkurenčnost razvojno področje konkurenčnih sposobnosti države, strateške nosilce razvoja družbe, tržne možnosti na domačem in mednarodnem trgu ter dodano vrednost za vse sodelujoče. Vedno bolj so v osredju majhna podjetja, ki s svojo inovativnostjo, dinamičnostjo in prilagodljivostjo kljubujejo gospodarskim krizam. Prav zato so prizadevanja za razvoj podjetništva ena od glavnih prioritet držav. Države ponujajo podjetjem podporo in pomoč z vodenjem programov za razvoj podjetništva, z oblikovanjem različnih oblik finančnih podpor in mehanizmov za prenos raziskav in tehnologij v podjetniško prakso. Vse te aktivnosti imajo širok obseg pozitivnih posledic na regionalni in nacionalni ravni (Garelli, 2012, str. 6).

Konkurenčnost podjetij ocenjujemo na osnovi več meril. Za merilo lahko vzamemo delež izvoza podjetja v celotni prodaji, lahko pa tudi donosnost ali velikost tržnega deleža nekega podjetja na glavnih trgih. V kolikor pa želimo primerjati posamezne industrije med seboj, običajno vzamemo za merilo gibanje zaposlenosti in dodano vrednost. S primerjavo po dodani vrednosti na zaposlenega, dobimo stanje **konkurenčnosti po panogah** (Kovačič, 2004, str. 64).

Regionalna konkurenčnost je skladno z navedbo Omoregie in Thomsona (2001, str. 281) opredeljena kot sposobnost regije, da zadovoljuje potrebe in povpraševanje (v blagu in storitvah) tako lokalnega kot globalnega trga, ob doseganju visokega in dolgoročnega nivoja dohodkov. Čeprav se na prvi pogled zdi, da sta si način konkuriranja regij in podjetij podobna, obstaja med njima pomembna razlika. Regije izboljšujejo svoj konkurenčni položaj posredno tako, da skušajo s svojim delovanjem vplivati na strategije podjetij. Tako skušajo v regijo privabiti nova podjetja, obenem pa preprečiti odhod obstoječih podjetij v druge regije z vplivanjem na naložbene strategije podjetij ter z izboljševanjem podjetniškega okolja in podpornih organizacij.

Urbana konkurenčnost pomeni sposobnost mesta, da na prilagodljiv in učinkovit način odpravlja negativne posledice ekonomske rasti. Te se povečini odražajo v rasti cen zemljišč in poslovnih prostorov, povečanju mestnega prometa, večjemu onesnaževanju in povečevanju socialnih razlik (Kovačič, 2006, str. 74). Tudi Porter (1995, v Kovačič, 2006, str. 74) poudarja pomen mest v svetovni ekonomiji, saj postajajo v globalizacijskih procesih eden ključnih igralcev razvoja na lokalni in regionalni ravni. Države se za povečanje konkurenčnosti osredotočajo na tri determinante – konkurenčnost podjetij, mest ter mestnega prebivalstva.

Ob proučevanju študij regionalnega razvoja Evropske unije tudi Kovačič (2006, str. 73-75) ugotavlja močno povezanost urbane in regionalne konkurenčnosti. Konkurenčnost so znatno povečale predvsem tiste regije, ki so sedež glavnega mesta in tiste, ki mejijo na države, ki sodijo v skupino starih članic Evropske unije. Povečanje konkurenčnosti regij z glavnimi mesti je posledica zgoščenosti visoko izobraženih strokovnjakov, pospešenih naložbenih aktivnosti, dobre infrastrukture ter ugodnega geografskega položaja. Mejne regije novih članic EU, ki mejijo na stare članice, pa so izboljšale svoj konkurenčni položaj zaradi bližine pomembnih trgov, manjših potrebnih naložb v infrastrukturo, precejšnjega priliva neposrednih tujih naložb ter večjega prihoda turistov. Nadalje ugotavlja zmanjšanje

konkurenčne prednosti tistih regij, v katerih imajo prevladujočo vlogo upadajoče (težke) industrije ter regije s prevladujočo kmetijsko dejavnostjo.

V povezavi z urbano konkurenčnostjo ne moremo zaobiti **konkurenčnosti podeželskih področij**. Ta je odvisna od širšega nabora dejavnosti z osnovnim namenom upočasniti oz. zaustaviti izseljevanje prebivalstva s podeželskih območij. Ohranjanje poseljenosti podeželskih območij je ključnega pomena tudi zaradi razvoja turizma in rekreativnih dejavnosti (Mrak, 2004, str. 126).

Konkurenčnost na nivoju države opredeljujemo kot sklop institucij, politik ter dejavnikov, ki pogojujejo nivo produktivnosti v posamezni državi (Kovačič, 2008, str. 129). Kljub temu da je države med seboj mogoče primerjati, ugotavljati prednosti in slabosti, se moramo zavedati, da je vsaka država specifična, zato je potrebno vsako gospodarstvo obravnavati ločeno. V gospodarstvu namreč ni mogoče najti recepta, kako država postane nacionalno in globalno konkurenčna. V osnovi se mora država prilagoditi najprej svojemu okolju in naravnim danostim, ki jo oblikujejo. Konkurenčne strategije pa so uspešne šele takrat, ko so uravnotežene ekonomske zahteve, ki jih zapoveduje svetovni trg, s socialnimi zahtevami naroda, ki so odraz tradicije in zgodovinskih vrednot (Garelli, 2006, str. 8).

Iz opisanega lahko povzamem, da se konkurenčnosti na podjetniškem, regionalnem, urbanem in nacionalnem nivoju razlikujejo, vendar so med seboj povezane. Povezanost se odraža v medsebojnem delovanju naštetih. Uspešna podjetja socialno in ekonomsko gradijo »bogata« mesta in vplivajo na njegove prebivalce. Urejena urbana naselja s svojim posredovanjem posredno zvišujejo življenjski standard prebivalcev, kar se odraža na regionalnem in nacionalnem nivoju.

Ker se v magistrskem delu osredotočam na razsežnosti konkurenčnosti na regionalni ravni, temu nivoju konkurenčnosti namenjam podpoglavje v nadaljevanju.

2.3 Konkurenčnost na regionalnem nivoju

Če se navežem na do sedaj opisano problematiko s področja regionalne politike in konkurenčnosti, lahko zapišem, da je temeljna vloga regionalne politike krepitev razvojnih potencialov, ki se odrazijo v povečani konkurenčnosti določene regije.

Konkurenčnost regije in njena mednarodna gospodarska vloga sta odvisni od značilnosti naravnega okolja, socialno-ekonomskih značilnosti, dostopnosti okolja ter prilagodljivosti človeškega in socialnega kapitala na družbeno-ekonomske spremembe. Za uspešen regionalni razvoj ter tehnološki, inovativni in ekonomski preboj regij je ključno njihovo povezovanje pa tudi tvorno sodelovanje deležnikov razvoja, tako lokalnih kot tudi tistih izven regije. Konkurenčna prednost regij je torej močno odvisna od notranjega razvojnega potenciala, tesno pa je povezana tudi z zunanjimi dejavniki. Nadalje je pogojena s tem, kako uspešna je regija pri pridobivanju sredstev za svoj razvoj od zunaj (na primer s pridobivanjem tujih investicij) ob hkratnem ustvarjanju ugodnih razmer za bivanje, delo in izobraževanje (Camagni, 2002, str. 16-17).

Regionalna politika se mora opreti na regionalno gospodarstvo in na tokove, ki v njem potekajo. Lahko se osredotoči na odpravo neugodnih procesov, lahko pa se naveže na

pozitivne procese ter usmerja prizadevanja za njihovo nadaljnjo krepitev (Nared, 2007, str. 46-47).

V zadnjih 30 letih se na nivoju regij soočamo s številnimi izzivi, ki vplivajo na razvojne možnosti regij v negativnem smislu. Tako smo priča globalizaciji, demografskim spremembam, selitvi podeželskega prebivalstva v urbana območja, visoki brezposelnosti, povečanju konkurence med regijami ter znižanju kakovosti življenja. Večje politično osredotočanje na regionalno konkurenčnost ni samo potreba, temveč postaja nuja, saj lahko konkurenčnost regij pripomore k uspehu tako na podjetniški kot na nacionalni ravni. Uspešne regije omogočajo ugodnejše razvojne možnosti podjetjem kot tudi sami državi (Ravbar & Bole, 2007, str. 18).

Ko poudarjamo osredotočanje na regionalno raven, ne smemo pozabiti na pomen približevanja institucionalnega okvira potrebam regionalnega prebivalstva (Tretje poročilo o gospodarski in socialni koheziji-povzetek, EC 2004). Dobro upravljane in učinkovite regionalne institucije lahko bolje zadovoljijo potrebe prebivalstva in podjetij na tem območju, saj nudijo pomembno podporo za konkurenčnost regij. S svojim delovanjem omogočajo sodelovanje med različnimi skupinami javnega in zasebnega sektorja, pripomorejo k izboljšanju kolektivnih procesov učenja in ustvarjanja ter prenašanja in širjenja znanja, kar je bistvenega pomena za inovativnost. Poleg tega lahko utrdijo omrežja in javno-zasebna partnerstva in s tem spodbujajo k nastanku uspešnih regijskih poslovnih grozdov, strategij razvoja inovativnosti in regijske politike.

Vzpostavitev učinkovitih regionalnih institucij je še toliko bolj pomembno v manj uspešnih regijah, ki se soočajo z velikimi spremembami na gospodarskem, tehnološkem in socialnem področju.

2.4 Dejavniki konkurenčnosti regije

Dejavnike konkurenčnosti lahko razumemo kot potencialne pogoje in vire ustvarjanja konkurenčnih prednosti ekonomskih subjektov (Makovec Brenčič, 1998a, str. 35).

Ob spoznanju, da je konkurenčnost na nivoju regije precej kompleksen pojem, je zanimivo pogledati, kateri so tisti dejavniki, ki določajo regionalno konkurenčnost. Z ustrezno politiko skladnega regionalnega razvoja lahko vplivamo na dejavnike rasti, s tem pa tudi na povečanje konkurenčnosti ter hitrejši razvoj regij.

Makovec Brenčič (1998a, str. 35) poda pregled osnovnih dejavnikov konkurenčnosti skozi čas v skladu z razvojem ekonomske teorije. V svetovnem merilu so bili dolgo časa prevladujoče priznani dejavniki konkurenčnosti zlasti razpoložljivost proizvodnih dejavnikov (delo, zemlja in kapital). Ob tem so klasični teoretiki v ozadju dejavnika dela odkrivali pomen produktivnosti dela, jo povezali s stroški delovne sile in kapitala, kar je vodilo k ustrezni ceni proizvoda. Z vse večjim obsegom mednarodne menjave je strošek kapitala dobival vse večji pomen. Strošek kapitala v povezavi s tehnologijo in tehničnim napredkom sta vplivala na produktivnost neposredno, posredno pa tudi na stroške v gospodarskem procesu. Vse to se je naposled odrazilo v bolj ali manj konkurenčni ceni proizvodov. Obenem se je vse bolj krepila tudi vloga države (vlade) kot tistega dejavnika pri oblikovanju konkurenčnosti ekonomskih subjektov, ki preko ekonomske politike države, soodvisno ustvarja (ali pa zavira) njihovo konkurenčno delovanje.

Od **klasičnih cenovnih dejavnikov** (delu, kapitalu in tehnologiji), ki pojasnjujejo uspešnost v luči produktivnosti in bruto domačega proizvoda, smo v drugi polovici 20. stoletja prišli do stopnje, ko stopajo v ospredje zlasti **necenovni dejavniki konkurenčnosti**.

Med necenovnimi dejavniki konkurenčnosti, ki postajajo ključni za razvoj konkurenčnosti od druge polovice 20. stoletja do danes, uvrščamo: človeški dejavnik (izobrazba, znanje in sposobnosti), tehnološki napredek, kvaliteto (proizvodov in procesov), okolje, inovativnost (v širšem pomenu), čas in lokacijo (Makovec Brenčič, 1998b, str. 45).

Makovec Brenčič (1998a, str. 37) ob tem opozarja, da osrednje vloge necenovnih dejavnikov ne smemo razumeti v smislu odsotnosti klasičnih cenovnih dejavnikov pri oblikovanju konkurenčnih prednosti. Klasični cenovni dejavniki namreč postajajo vse bolj le predpogoj in ne dejanska konkurenčna prednost. Trženjsko okolje se namreč nenehno bori za izenačevanje razpoložljivosti prav slednjih. Necenovni dejavniki konkurenčnosti vse bolj izstopajo ob neposrednem in posrednem vplivu na cenovne dejavnike.

Peter Drucker je mnenja, da se napredni narodi premikajo v gospodarstvo, ki temelji na informacijah in ga poganja znanje. V svojem delu *Post-kapitalistična družba* (v angl. *Post-Capitalism Society*) (1993, str. 8) pravi: »Osnovni gospodarski vir ni več kapital, niti naravni viri, niti delo. To je in to bo znanje.«

Richard Florida, ameriški profesor regionalne ekonomije je leta 2002 v svoji knjigi *Vzpon ustvarjalnega razreda* (v angl. *The Rise of the Creative Class*) zapisal, da je ustvarjalnost najpomembnejši vzvod gospodarstva, saj ustvarja nove koristne oblike in znanja. Po njegovem prepričanju je znanje orodje in material za ustvarjalnost. Ustvarjalnost se izrazi v inovaciji, bodisi kot nov tehnološki izdelek, nov poslovni model ali metoda (Florida, 2005, str. 68).

OECD (2012, str. 2) je s svojo študijo pomembno prispevala k razumevanju dejavnikov gospodarske rasti regij. Dejavniki gospodarske rasti regij so v njej obravnavani v naslednjih sklopih: produktivnost gospodarstva, infrastrukturna opremljenost, kvaliteta človeških virov, značilnosti delovne sile, inovativnost, aglomeracije in dostopnost oz. povezljivost regije.

V študiji OECD navajajo, da vzorci regionalne rasti niso univerzalni. Prepoznavna izraženo težnjo ljudi in gospodarskih aktivnosti, da se grupirajo in koncentrirajo na ustrezni lokaciji. Njihova prisotnost spodbuja proizvodni in ustvarjalni potencial, kar se odraža v gospodarski rasti.

Tako »aglomerirana gospodarstva« ustvarjajo nadaljnjo gospodarsko rast, s tem da izkoriščajo kumulativne učinke ekonomije obsega, bližino različno usposobljene delovne sile, uporabo poslovnih mrež in učinkov mreženja, prenosa in transferja znanja ter notranjih in zunanjih tržnih povezav, ki so posledica koncentracije poslovnih aktivnosti. Taka gospodarsko močna in rastoča gospodarstva spodbujajo gospodarsko rast tudi v regijah, s katerimi gospodarsko sodelujejo.

V Tabeli 1 so prikazane skupine dejavnikov z indikatorji gospodarske rasti regij, kot jih obravnava OECD v svoji študiji iz leta 2012 (OECD, 2012, str. 5).

Tabela 1: OECD dejavniki gospodarske rasti regij z indikatorji

Dejavniki gospodarske rasti	Indikatorji
Produktivnost	BDP na zaposlenega
Infrastruktura	Gostota avtocest
Človeški viri	Osnovnošolsko izobraženi (%) Srednješolsko ali poklicno izobraženi (%) PISA* točke iz matematike PISA* točke iz branja
Trg delovne sile	Stopnja zaposlenosti Stopnja brezposelnosti Dolgoročna stopnja brezposelnosti Delež brezposelnih mladih Stopnja sodelovanja
Inovativnost in inovacije	Število patentnih prijav na milijon prebivalcev Število izumov v regiji Število izumov v državi Število tujih izumov Bruto izdatki za R&R v % od BDP Bruto izdatki podjetij za R&R v % od BDP Bruto izdatki države za R&R v % od BDP Delež visokotehnološke proizvodnje (% zaposlenih) Delež storitev z veliko vsebnostjo znanja (% zaposlenih)
Aglomeracije in dostopnost/povezljivost	Gostota populacije Gostota BDP Stopnja odprtosti za sodelovanje pri razvoju izumov Delež grozdov v mrežah Umeščenost v omrežje

Opomba: * PISA (Program for International Student Assessment) je pri OECD razvita metoda testiranja 15-letnikov iz branja, matematike in znanosti

Vir: OECD, *Promoting Growth in All Regions: Lessons from across the OECD, 2012, str. 5.*

Študija OECD iz leta 2012 je analizirala gospodarsko rast 23 izbranih regij iz različnih držav po celem svetu. Na osnovi ugotovitev je izbrane regije razdelila na 3 skupine. Skupne značilnosti regij na osnovi obravnavanih dejavnikov rasti so sledeče (OECD, 2012, str. 6-7):

- **Manj razvite, a hitro rastoče regije** so tiste regije, za katere je značilno, da imajo nadpovprečno gospodarsko rast, visoko produktivnost, visoko gostoto BDP (vendar ne populacije), nekoliko višjo gostoto infrastrukture in visoko kakovost človeškega kapitala. Tem regijam je skupno, da imajo praviloma kvaliteten izobraževalni sistem. Zaradi relativno razpršene poseljenosti prebivalstva pa je človeškega kapitala vseeno manj na razpolago. V tej skupini regij je opazna višja stopnja brezposelnosti kot posledica sprememb v strukturi gospodarstva. Izpostavljena pozitivna lastnost je nižja

stopnja brezposelnih med mladimi in povečana inovativnost znotraj regije, kar se odraža v večjem številu razvitih izumov in drugih inovacijskih aktivnostih.

- **Vmesne, a hitro rastoče regije** imajo nadpovprečno gospodarsko rast ob hkrati visoki produktivnosti, visoki gostoti BDP in populacije. Zaradi odlične gostote infrastrukture imajo odličen dostop do tržišč in globalnih omrežij, imajo tudi dobro razvit trg dela. Zanimivo je, da so v tej skupini regij izdatki za raziskave in razvoj le nekoliko višji kot v prvi skupini regij, pa vendar je razvitost sistema spodbujanja inovativnosti visoka. To se kaže v večjem številu razvitih izumov in izboljšav v vseh pogledih.
- **Vodilne in zelo hitro rastoče regije** dosegajo najboljše vrednosti vseh obravnavanih indikatorjev na področju dejavnika inovativnost in inovacije. Kljub temu da imajo lahko manj zaposlenih v visoko tehnološki proizvodnji, imajo visok delež zaposlenih v sektorju storitev, ki so posledica intenzivnega in specializiranega znanja. Za regije v tej skupini so nadalje značilni še: visoka stopnja produktivnosti, visoka stopnja gostote BDP, visoka stopnja gostote populacije, razvit trg delovne sile, ne pa tudi nujno visoka stopnja gostote infrastrukture. Tem regijam je skupno, da imajo majhen delež neizobraženih in slabo usposobljenih ljudi. So zelo odprte za tehnološko sodelovanje deležnikov znotraj regije, spodbujajo dobre povezave med grozdi ter nastanek in delovanje regijske inovacijske mreže.

Za dolgoročno gospodarsko rast so aktivnosti na področju inovacij zelo pomembne. S tem pa niso mišljene samo tehnološke inovacije. Organizacijske, finančne in institucionalne inovacije ravno tako pomembno prispevajo k gospodarski rasti v dolgoročnem pogledu.

V taisti raziskavi OECD se je pri nadaljnjem analiziranju hitro rastočih regij izkazalo, da (OECD, 2012, str. 9-10):

- so namerno uvedle horizontalni pristop k regionalnemu razvoju, ki je usmerjen k boljši koordinaciji sektorskih politik in mobilizaciji lokalnih resursov, manj pa k zunanji pomoči;
- obstaja usklajeno delovanje institucij, ki se ukvarjajo z oblikovanjem razvojnih politik in upravljanjem regionalnega razvoja;
- da imajo zadostno infrastrukturo, ki omogoča notranje in zunanje povezovanje;
- da imajo na razpolago relativno dovolj človeških virov;
- da razpolagajo z močnim in odprtim inovacijskim okoljem, z močno vključenostjo zasebnega sektorja;
- da imajo zakonodajno okolje, ki podpira razvoj zasebnega sektorja.

Za počasi rastoče regije pa je značilno (OECD, 2012, str. 11):

- da obstajajo šibke institucije, ki se ukvarjajo z oblikovanjem razvojnih politik in upravljanjem regionalnega razvoja;
- da prevladuje sektorski pristop v razvojni politiki, hkrati pa neusklajenost znotraj razvojnih prioritet,
- da obstaja velika razdrobljenost na trgu delovne sile;
- da razpolagajo z nizko stopnjo človeškega kapitala;
- da razpolagajo z nezadostno ali slabo razvito infrastrukturo;
- da imajo probleme z demografijo, slabo razvitim poslovnim okoljem, slabo razvitim podjetništvom in z nizko stopnjo inovativnosti.

Ob soočenju z gospodarsko krizo, ki smo ji bili priča v Evropski uniji po letu 2008, se je tudi Evropska komisija zavedla, da so ustvarjalne zamisli ter inovativne sposobnosti bistvenega pomena za odpravo posledic gospodarske krize. V ustvarjalnem razmišljanju je uvidela ključ do uspeha v svetovnem gospodarstvu, inovativnosti pa je namenila pomembno mesto v paketu ukrepov Evropske komisije za oživljanje gospodarstva Evropske unije (Ustvarjalnost in inovativnost: spodbujanje konkurenčnosti v regijah, 2009, str. 7).

Analiza Regije 2020 (Ustvarjalnost in inovativnost: spodbujanje konkurenčnosti v regijah, 2009, str. 7) navaja štiri bistvene izzive, na katere je mogoče odgovoriti z ustvarjalnim in inovativnim razmišljanjem:

- **Globalizacija** spodbuja znanstveni in tehnološki napredek. Odpiranje novih trgov se kaže v novih priložnostih, vendar tudi preizkuša sposobnost Evrope za prilagajanje na strukturne spremembe in obvladovanje posledic, ki izhajajo iz tega. Pri tem procesu sta inovativnost in znanje bolj pomembna kot v preteklosti. Prehod na gospodarstvo, ki temelji na znanju in storitvah, je pomemben proces, ki ga lahko primerjamo s procesom prehoda s kmetijstva na industrijo v preteklosti.
- **Demografske spremembe**, ki se odražajo v spremenjeni starostni in zaposlitveni strukturi naše družbe, vplivajo na ekonomsko učinkovitost in starostno enakopravnost. Le-te zahtevajo inovativne rešitve. Inovativne rešitve so nujne tudi pri soočanju z vse obsežnejšimi tokovi priseljevanja iz manj razvitih območij.
- **Podnebne spremembe** postajajo osrednja točka evropskega načrtovanja. Njihovo blaženje z ukrepi za omejitev toplogrednih plinov in prilagajanjem na neizbežne spremembe, ki nas čakajo, nujno potrebuje vse mogoče ustvarjalne in inovativne pristope.
- Omejena **dobava varnih, trajnostnih, konkurenčnih energetskih virov** v kombinaciji s povečanim povpraševanjem in nujnost zmanjšanja izpustov ogljika kliče po inovativnih rešitvah.

Leto 2009 je Evropska komisija določila za **Evropsko leto ustvarjalnosti in inovativnosti**. Z njim je želela ozavestiti državljane o pomenu ustvarjalnosti in inovativnosti za osebni, družbeni in gospodarski razvoj. Nadalje je želela razširiti dobre prakse na področju spodbujanja ustvarjalnosti in inovativnosti med državami članicami ter spodbujati izobraževanje in raziskave. Ker Evropsko leto ustvarjalnosti in inovativnosti sovпада z letom največjega padca gospodarske rasti v EU, je njegova sporočilna vrednost še toliko večja. Ne le, da je spodbudilo razmišljanje o pomenu »ustvarjalnosti« in »inovativnosti«, ampak je tudi spodbudilo razmišljanje, kako ju spodbujati na vseh ravneh - politično, poklicno in osebno. Pri tem so prišli do zaključka, da so regije pomembna raven delovanja, kadar je potrebno spodbuditi inovativnost in ustvarjalnost (Ustvarjalnost in inovativnost: spodbujanje konkurenčnosti v regijah, 2009, str. 8-9).

Ravbar in Bole (2007, str. 16-17) poudarjata pomen vloge inovativne razvojne politike v procesu globalizacije. Inovativna razvojna politika svoja prizadevanja usmerja v socialno in kulturno okolje z oblikovanjem (med)regionalnih omrežij, spodbujanem tehnoloških transferjev, povečevanjem odprtosti in zaupanja, podjetniškim svetovanjem. Gre za sklop dejavnosti, ki jih lahko poimenujemo kot **oblikovanje ustvarjalnega okolja**.

3 USTVARJALNOST IN INOVATIVNOST KOT DEJAVNIKA KONKURENČNOSTI REGIJE

Pojma ustvarjalnost in inovativnost ne poznata enotne opredelitve, zaradi sorodnosti pojmov in povezanosti njune vsebine pa ju ljudje velikokrat uporabljajo kot sopomenki. A med njima obstaja bistvena razlika.

V poglavju najprej opredelim pojma ustvarjalnost in inovativnost ter prikažem povezanost in razlike med njima. V nadaljevanju podrobneje opredelim štiri vidike ustvarjalnosti, od katerim še posebej izpostavim krajevni vidik ustvarjalnosti, ki se lahko izrazi v ustvarjalni in inovativni regiji. Poglavje zaključujem z napotki za strateško načrtovanje ustvarjalne in inovativne regije z namenom, da zaokrožim teoretično podlago, ki jo v poglavju 4 uporabim na primeru Goriške regije.

3.1 Opredelitev ustvarjalnosti in inovativnosti

3.1.1 Ustvarjalnost

Pojem **ustvarjalnost** izhaja iz latinskega glagola *creare* v pomenu »kreirati, ustvarjati« in se navadno uporablja za označevanje mentalnega procesa, ki vključuje nastanek novih idej ali pojmov oz. novih povezav med že znanimi idejami in pojmi (*Creativity*, 2016).

Pojem ustvarjalnosti lahko opredelimo na različne načine. V nadaljevanju zato navajam nekaj opredelitev ustvarjalnosti:

- Ustvarjalnost je porajanje novega, novih idej, ki so lahko vrhunske ali le preproste (Matos, 2004, str. 52).
- Kadar govorimo o ustvarjalnosti, govorimo o dveh vzročno povezanih pojmi: o ustvarjalnem mišljenju in o rezultatih ustvarjalnega mišljenja. Ustvarjalnost pomeni narediti ali priti do nečesa novega, kar še doslej ni bilo poznano (Možina & Florjančič, 1978, str. 48).
- Ustvarjalnost daje izvirne dosežke, kar pomeni, da so redki, nenavadni, izjemni, v skrajnem primeru enkratni in neponovljivi (Berginc & Krč, 2001, str. 20).

Socialna psihologinja Teresa Amabile (1995, str. 7) podaja zelo uporabno definicijo ustvarjalnosti, ki se glasi: »Izdelek ali odziv bo pojmovan kot ustvarjalen, če bo nov, primeren, koristen, pravilen ali vreden glede na nalogo.« Na osnovi te opredelitve lahko razumemo nek proizvod ali rezultat kot ustvarjalen, če imamo opraviti z novostjo, primernostjo, uporabnostjo, sposobnostjo ali novo vrednostjo v določeni aktivnosti, do katere smo prišli na heurističen³ in ne algoritmičen način.

V množici interdisciplinarnih raziskav zasledimo štiri vidike ustvarjalnosti. Ti so se uveljavili kot koncept 4P (iz angl. *process, product, place, person*). Pojav ustvarjalnosti skladno s konceptom 4P lahko razumemo kot proces, proizvod, kraj ali osebnost. Vsakega od njih lahko obravnavamo samostojno. Njihova funkcionalnost pa se prične šele, ko jih obravnavamo kot celoto.

³ Algoritmične naloge so tiste, pri katerih pot do rešitve že poznamo, pri heurističnih pa ne.

Törnquist (2011, v Kozina, 2013, str. 31-32) navaja sledečo opredelitev koncepta 4P:

- **Ustvarjalnost kot proces** je vidik, s katerim se ukvarjajo predvsem psihologi, filozofi, pedagogi in strokovnjaki sorodnih ved. Ob tem se bistvo njihovega zanimanja osredotoča zlasti na vprašanje, kako ustvarjalnost v človeški glavi sploh nastaja. Osvetliti želijo posamezne faze oz. postopke mišljenja, ki nastopajo ob ustvarjalnem vedenju ljudi. Večina zgodnjih raziskav s tega področja se je osredotočila na analiziranje miselnih procesov, ki so jih opisali visoko ustvarjalni ljudje ob svojem ustvarjalnem početju.
- **Ustvarjalnost kot proizvod** je vidik, ki se nanaša na uporabne novosti na zelo različnih področjih človekovega delovanja, kot so umetnost, arhitektura, literatura, znanost, filozofija, gospodarstvo, ipd. Ob tem gre poudariti, da ustvarjalni proizvodi lahko izhajajo iz katerekoli človekove dejavnosti. So lahko rezultat posameznika ali skupine ljudi. Pomembno je, da jih označujeta novost in uporabnost. Besamer in O'Quin (1987, v Kozina, 2013, str. 32) sta ustvarjalnim proizvodom pripisala tri lastnosti: novost (originalnost, izvirnost), ločljivost (način naslavljanja izziva, za katerega je bil proizvod narejen) in sintezo (način preseganja naslavljanja izziva, za katerega je bil proizvod narejen).
- **Ustvarjalnost kot kraj** se nanaša na okoliščine, v katerih ustvarjalni ljudje delujejo ali v katerih se ustvarjalni procesi odvijajo. Törnquist (2011, v Kozina, 2013, str. 32) je opredelil pojem ustvarjalnega miljeja, ki predstavlja okolje, v katerem ustvarjalne osebnosti delujejo oz. kjer potekajo ustvarjalni procesi.
- **Ustvarjalnost kot osebnost** pa je v zadnjem času najbolj obravnavan vidik ustvarjalnosti.

Kljub množici različnih opredelitev lahko strnemo, da vse poudarjajo, da gre za ustvarjanje nečesa, kar je novo.

Bodisi da je nastalo povsem na novo bodisi da je nova in nepoznana kombinacija obstoječega. Kavčič (2011, str. 6) poudarja, da se rezultat ustvarjalnosti kaže kot stvaritev (kreacija), ki mora biti originalna in koristna. Pri tem je poudarek na človekovih sposobnostih proizvajanja idej ali izdelkov, ki niso samo kakovostni, ampak tudi novi (Sternberg, 2001, v Kozina, 2013, str. 28). Ravbar (2007, str. 15) pojasnjuje tudi, da gre pri ustvarjalnosti za zelo raznolike dejavnosti, ki se odražajo na številnih področjih družbenega življenja. Zato tudi prihaja v različnih oblikah, ki se medsebojno krepijo. Ustvarjalnost tako potrebuje družbeno in gospodarsko okolje, da lahko nahrani njene različne oblike.

Florida (2003, str. 65) je te oblike povezal v tri tipe ustvarjalnosti:

- tehnološka ustvarjalnost ali inovativnost (v angl. *technological creativity or innovation*);
- gospodarska ali podjetniška ustvarjalnost (v angl. *economic creativity or entrepreneurship*);
- umetniška ali kulturna ustvarjalnost (v angl. *artistic or cultural creativity*).

Florida (2005, str. 35) je še prepričan, da je ustvarjalnost tisto, kar poganja gospodarski in družbeni razvoj z ustvarjanjem vedno novega. Uresničuje se kot izboljšanje proizvodov, procesov, aktivnosti in njihove usklajenosti. Ni blago, ki ga je mogoče kupiti (razen v

obliki intelektualne lastnine). Ni je mogoče zaukazati. Poganja jo notranja motivacija posameznika in skupin. Za to pa so potrebne posebne okoliščine.

3.1.2 Inovativnost

Kljub veliki razširjenosti uporabe pojmov povezanih z »inovacijami«, nekoliko podrobnejše ukvarjanje s pojmom pokaže njegovo sestavljenost in zapletenost. In čeprav je praksa inoviranja sama po sebi stara, znanost o njem praktično šele nastaja.

Mulej (2008, str. 19) navaja, da inoviranju pravimo tudi nova znanost o gospodarski uporabi ustvarjalnosti. Inovativnost pa pomeni sposobnost transformiranja idej v koristne izdelke oz. storitve.

Pogosto ljudje razumejo inovacije zgolj v smeri tehničnih izboljšav, ki naj bi se dogajale le v proizvodni dejavnosti. Tako pomanjkljivo razumevanje je ena od pomembnih ovir pri spodbujanju inovacijske dejavnosti. Na splošno je razumevanje inoviranja in inovacij odvisno od zaznavanja in vrednotenja teh pojavov v družbenoekonomskem okolju. Odvisno je od prevladujočega odnosa družbe do različnih pojavnih oblik, kot so ustvarjalnost, inventivnost, inovativnost, prevzemanje tveganj in kultura inoviranja (Likar & Fatur, 2006, str. 20).

Oslo Manual (2005, v Kavčič, 2011, str. 58) podaja opredelitev inovacije, ki vključuje veliko raznolikost možnih inovacij ter vse dejavnike, ki so potrebni za izboljšanje proizvoda ali procesa in njegove uveljavitve na trgu. Glasi se: »Inovacija je uvedba novega ali pomembno izboljšanega proizvoda (dobrine ali storitve) ali procesa, nove marketinške metode ali nove organizacijske metode v poslovno prakso, organizacijo delovnega mesta ali zunanje odnose.«

Inovacija je nov ali bistveno izboljšan izdelek, postopek ali storitev, ki se pojavi na trgu ali uporabi v okviru postopka in se izkaže za koristno. Izdelek, storitev ali postopek morajo predstavljati novost ali bistveno izboljšavo za uporabnika, ni pa nujno, da so novi na trgu (Fatur & Likar, 2009, str. 13).

Mulej in Ženko (2002, str. 18) opozarjata, da je inovacijo potrebno ločevati od invencije. Invencija je vsaka zamisel, ki lahko v prihodnosti postane inovacija. Za nadgradnjo invencije v inovacijo je običajno potrebnega veliko dodatnega napora in naložb. To je razlog, da je invencij veliko več kot inovacij. Od samih invencij neposredne koristi ni, vendar so nujna surovina in eden od pogojev za inovacije in s tem za korist. Invencije so torej posredno obet za korist, ki se izrazi v inovaciji (Mulej & Ženko, 2002, str. 18).

Iz prej navedenega lahko intuitivno izluščimo faze invencijsko-inovacijskega procesa. V začetku nastane invencija. Lahko bi jo opredelili kot idejo, ki ima potencial, da se v prihodnosti razvije v inovacijo. Tej sledi potencialna inovacija, ki pomeni uporaben, a ne še nujno donosen oz. koristen nov domislek. Šele zadnji člen v invencijsko-inovacijski verigi je inovacija. Inovacijo lahko opredelimo kot dokazano koristno novost. Ne gre prezreti, da inovacije niso le tehnološke narave, temveč so lahko tudi družbene, sociološke, organizacijske, metodološke, ipd. Inovativnost je sposobnost za doseg invencij, ki se odraža v konkretnih rezultatih - inovacijah (Fatur & Likar, 2009, str. 13).

Bilo bi napačno, če bi inovacijo razumeli kot nekaj natančno opredeljenega in homogenega. Inovacije večinoma doživijo bistvene spremembe v svojem življenjskem obdobju. Kasnejše izpopolnitve inovacij so včasih celo pomembnejše od začetne oblike inovacije (Kavčič, 2011, str. 58).

3.1.3 Ustvarjalnost in inovativnost

Pojma ustvarjalnost in inovativnost pogosto zamenjujemo v vsakdanji rabi pa tudi v strokovni literaturi. Vsekakor sta povezana, glede razlik med njima pa so stališča med strokovnjaki precej različna. Nekateri so mnenja, da sta se pojma le delno razlikujeta, drugi poudarjajo vsebinsko precej različne opredelitve.

Strokovnjaki, ki zagovarjajo stališče, da sta pojma le deloma različna, pojmujejo **povezanost ustvarjalnosti in inovativnosti** na sledeče načine (Kavčič, 2011, str. 67):

- Inovacija je uresničena ustvarjalnost.
- Inovacija je komercializirana ustvarjalnost.
- Ustvarjalnost je del inovacij.

Ustvarjalnost je proizvodnja novih in uporabnih idej na kateremkoli področju. Da lahko smatramo idejo ali izdelek za ustvarjalna, morata biti drugačna od vseh že obstoječih idej ali izdelkov. Inovacije pa so uspešna implementacija ustvarjalnih idej v organizacije. Iz tega sledi, da je ustvarjalnost posameznikov in skupin predpogoj za inovacije. Je pomembna, a ni edina, saj inoviranje ni odvisno le od ustvarjalnih idej, temveč je odvisno tudi od drugih faktorjev (Amabile, 1995, str. 1).

Levitt (2002, v Kozina, 2013, str. 28) navaja, da se ustvarjalnost nanaša na proizvodnjo novih idej, inovativnost pa se nanaša na njihovo implementacijo v praksi. Ustvarjalnost torej poskrbi za »rojstvo« idej, inovativnost pa za njihovo uresničitev v realnem svetu. Ustvarjalnost je predpogoj za inovativnost. Slednja daje idejam, ki so plod ustvarjalnosti, uporabno vrednost.

Zagovorniki večje razlike med ustvarjalnostjo in inovativnostjo pa med obema pojmomoma vidijo več razlik. Hermann in drugi (1999, v Kavčič, 2011, str. 68) navajajo, da so **razlike med ustvarjalnostjo in inovativnostjo** sledeče:

- Inovacija je dodajanje nečesa novega k obstoječemu proizvodu ali procesu. Pri tem sta bistvena poudarka na besedah »dodajati« in »k obstoječemu«. Ta dodatek pomeni, da proces deluje bolje kot v prejšnji obliki. Kreacija pa je povzročitev nastanka nečesa novega, je nekaj edinstvenega. V tem smislu je ustvarjalnost proces proizvodnje originalnega učinka, inovacija pa je sprememba ali izboljšava že obstoječega.
- Proces kreacije in inoviranja sta različna. Različno je izhodišče, različno je tveganje. Inovacija je mnogo varnejša, je postopna, je graditev na že obstoječem proizvodu ali procesu. Doseči uspeh je lažje kot pri kreaciji, kjer gre za nekaj novega od samega začetka. Inovacijo je mogoče prekiniti na vsaki stopnji, če ne ustreza. Kreacija pa zahteva tolerantnost za napake, zahteva sprejemanje tveganja in sprejemanje možne napake. Kreativnost pa je kot investicija. Organizacija potrebuje dolgoročno zavezanost h kreativnosti. Ne gre, da bi jo začeli in ustavili v poljubnem trenutku. Nasprotno pa inovacija vključuje bistveno nižjo stopnjo tveganja, in ker je uspeh postopen, jo je mogoče končati na katerikoli želeni ravni. Pri tem ni potrebna

dolgoročna zavezanost za sredstva in denar. Drugače rečeno, ustvarjalnost zahteva drugačno kulturo kot inovativnost.

- Inovacija je pogosto naključni dogodek, ustvarjalnost pa je mnogo bolj formalen in kompleksen proces. Ustvarjalnost je proces, ki se ga ne da poučevati ali naučiti.

Ivanko (2007, str. 25) je mnenja, da samo razumevanje različnosti, kljub povezanosti med ustvarjalnostjo in inovativnostjo, pripomore k optimiziranju obojega. Ustvarjalnost je sestavina ekonomskega razvoja. Ekonomskega razvoja pa ni mogoče obravnavati ločeno od celotnega družbenega razvoja, saj je ta njegova najmočnejša sestavina. Med ekonomskim in družbenim razvojem obstaja velika prepletenost, kar je tudi razlog za različne vzročno-posledične povezave med njenimi sestavinami. Glede na to, da so inovacije sestavina tehniškega napredka in produktivnosti in izhajajo iz ustvarjalnosti, ustvarjalnost pa je človekova lastnost, dokazuje, da so inovacije pogonska energija družbeno-ekonomskega razvoja.

3.2 Proces ustvarjalnosti in inovativnosti

Ustvarjalno in inovativno mišljenje je povezano z neobičajnimi, redkimi, izjemnimi rešitvami. Takšne pa so mogoče le, če problem dovoljuje več rešitev (Pečjak, 1977, str. 371). Ustvarjalnost in inovativnost se uresničujeta skozi zapleten in dolgotrajen proces, ki prehaja skozi številne faze.

Wallas (1926, v Kozina, 2013, str. 31) je v svojem delu z naslovom *The Art of Thought* opredelil model ustvarjalnega in inovativnega procesa s sledečimi štirimi fazami:

- **Priprava** je prva faza, kjer ustvarjalni ljudje posvečajo čas okolju, v katerem se nahajajo. V tej fazi spoznavajo problem in zbirajo podatke o njem. Ta je nujna pri ustvarjalnem mišljenju (nekateri so mnenja, da je ni pri umetniškem ustvarjanju).
- **Inkubacija** je faza nezavednega premišljevanja o problemu ter urejanja in zorenja podatkov o njem. V tej fazi mislec ne premišljuje o problemu na zavedni ravni, vsaj ne tako, da bi mišljenje introspektivno opazil. Na videz je problem odložil.
- **Iluminacija** je tretja faza, ki dobesedno pomeni razsvetlitev. Pogosto se za ta pojav uporablja tudi beseda **inspiracija**. Gre za to, da se tistemu, ki se ukvarja s problemom, nenadoma pokaže rešitev (se mu posveti), ki prekine obdobje inkubacije. Iluminacija lahko nastopi tudi v zelo nenavadnih situacijah, ki na zunaj niso prav nič povezane z reševanjem problema (med sprehodom, med jedjo, pogovorom ...).
- **Verifikacija** pa predstavlja fazo preizkušanja, koliko lahko najdena rešitev ustreza problemu. Če ne ustreza, jo je treba zavreči in iskati oz. čakati na novo razsvetlitev.

Pečjak (1977, str. 175) ob povzemanju ugotovitev iz strokovne literature navaja, da proces ustvarjalnosti in inovativnosti ne poteka nujno in vedno po vseh fazah. Poleg tega še, da so le redki tisti, katerim uspe priti čez vse naštetе faze.

Ljudje lahko ustvarjajo, a ne znajo tega »prodati«, drugi so odlični v »prodajanju idej«, a ne ustvarjajo (Ivanko, 2007, str. 119).

3.3 Ljudje z ustvarjalnimi in inovativnimi sposobnostmi

Ko želimo opredeliti ljudi z ustvarjalnimi in inovativnimi sposobnostmi, se nam pojavlja vprašanje, kdo je ustvarjalen oz. na kakšen način meriti ustvarjalnost posamezne osebe.

Na kratko je mogoče odgovoriti, da so to osebe, ki so sposobne skozi ustvarjalen proces izdelati ustvarjalen proizvod. Pri tem hitro ugotovimo, da je ta opredelitev presplošna in sama po sebi ne omogoča delitve na ustvarjalne in neustvarjalne ljudi, kaj šele da bi z njo lahko izmerili različne stopnje ustvarjalnosti posameznih oseb. Eden izmed glavnih ciljev merjenja ustvarjalnosti pri osebah je napovedovanje verjetnosti, da bodo te osebe ustvarile kaj novega (Kavčič, 2008, str. 38).

Psihologi so v ta namen razvili številne preizkuse, ki na kompleksen in celovit način merijo ustvarjalnost posameznikov. Iz psiholoških raziskav Sternberg (2001, v Kozina, 2013, str. 34) povzema, da so visoko ustvarjalni ljudje med drugim sposobni opredeliti probleme, analizirati svoje ideje, prepričati druge o vrednosti in uporabnosti svojih idej, zaznavati tveganja, iskati dobre povezave med idejami, ki jih drugi ne zmorejo, in razumejo, da je obstoječe znanje lahko tako priložnost kot ovira pri snovanju ustvarjalnih idej.

Ochse (1990, v Kozina, 2013, str. 34) razlikuje med tremi glavnimi skupinami ustvarjalnih ljudi:

- V prvi skupini so ljudje, ki veljajo za ustvarjalne zaradi njihovega življenjskega stila, medosebnih povezav in odnosov. V življenju jim gre dobro: so iznajdljivi, prilagodljivi, niso stereotipni, avtoritarni, togi in pokorni. Njihovo vedenje se lahko opiše kot originalno, saj ne upoštevajo družbenih predpisov oz. se ne zgledujejo po drugih. Ta način delovanja velja za dobrega in vrednega v smislu, da vsebuje zdrave, prilagodljive, pristne in spontane odzive namesto togih, ritualnih ali obrambnih reakcij na različne zahteve vsakdanjega življenja.
- Druga skupina vključuje ljudi, ki veljajo za ustvarjalne zaradi dobro opravljenih preizkusov ali drugih nalog, ki veljajo za ustvarjalne. Odlična predstava takih ljudi (v strukturiranem oz. nadzorovanem okolju učilnic) se domneva za ustvarjalno, ker se za opravljanje njihovih nalog predvideva uporabo enakih miselnih procesov kot pri ustvarjanju vrednih novih idej in kulturnih proizvodov. Izraz originalnost se nanaša na nenavadnost ali novost odgovorov, ki so označeni kot vredni, če so številni, raznoliki, primerni, prilagodljivi, pravilni ali zadovoljujoči za učitelje in druge, ki jih ocenjujejo.
- V tretji skupini so ljudje, ki proizvajajo določene kulturne dobrine. V tem smislu je ustvarjalnost medalja, ki se jo pripne na javne proizvode in ne na zasebne procese.

Zelo podobno ustvarjalne ljudi v svoji publikaciji Vzpon ustvarjalnega razreda (v angl. *The Rise of the Creative Class*) opredeljuje Florida (2005, str. 90-91). Po njegovem mnenju so ustvarjalni posamezniki tisti, ki opravljajo ustvarjalni poklic. Prebivalce z ustvarjalnim poklicem je poimenoval kar ustvarjalni razred (v angl. *creative class*). Se pa tudi on strinja, da je posameznike z ustvarjalnimi lastnostmi izjemno težko prepoznati oz. jih določiti, saj so njihova področja delovanja zelo raznolika. Nadalje še piše, da je najtežje iz njih izluščiti »vsebino« ustvarjalnosti. Od drugih naj bi se ti posamezniki ločili po tem, da je njihova osrednja naloga prepoznavanje problemov, iskanje rešitev ali povezovanje obstoječih znanj, tako da ustvarjajo nove proizvode.

Prebivalce z ustvarjalnim poklicem je razdelil na tri skupine (Florida, 2005, str. 90-95):

- Ustvarjalno jedro (angl. *creative core*) tvorijo posamezniki, ki ustvarjajo nova znanja. So visoko ustvarjalne socialne skupine, ki bi jih lahko poimenovali tudi gonilo družbenogospodarskega razvoja. V to skupino uvrščamo inženirje tehničnih profilov, naravoslovce, zdravnike ter učitelje in raziskovalce s področja gospodarstva, družboslovnih in humanističnih znanosti.
- Ustvarjalni profesionalci (angl. *creative professionals*) so nekakšna podporna skupina ustvarjalnemu jedru. Tvori jo skupina strokovnjakov, ki so zaposleni v delovno intenzivnih poklicih. Njihova vloga je, da podpirajo družbenogospodarski razvoj. To so največkrat predstavniki najvišjega managementa, visoki državni uradniki, strokovnjaki, dejavni v raznovrstnih tehničnih, izobraževalnih, medicinskih dejavnostih, odvetniki ipd.
- Kulturni ustvarjalci (angl. *bohemians*) tvorijo tretjo skupino prebivalcev z ustvarjalnim poklicem. Mednje prištevamo glasbenike, novinarje, pisatelje, slikarje, kiparje ipd. Predstavniki kulturnih ustvarjalcev imajo dvojno vlogo. Po eni strani so del prebivalcev z ustvarjalnim poklicem, po drugi strani pa naj bi v prostoru »privlačili« prvi dve skupini prebivalcev z ustvarjalnim poklicem. S tem naj bi bili kulturni ustvarjalci, po mnenju Floride, eden od pomembnih dejavnikov prostorske razporeditve ustvarjalnega jedra in ustvarjalnih profesionalcev.

Ena od osnovnih empiričnih ugotovitev Floride (2005, str. 227-329) je, da je prostorska razporeditev posameznikov z ustvarjalnim poklicem precej neenakomerna, saj obstajajo velike razlike v njihovi prisotnosti med posameznimi mesti in regijami. Ob tem je iskal tudi vzroke za tako pojavnost. Prišel je do ugotovitve, da se ustvarjalna delovna sila v sodobnih družbenogospodarskih razmerah ne seli zgolj z namenom, da dobi zaposlitev. Seli se tja, kjer so bivalne razmere prijazne za ustvarjalnost. Posledično prebivalcem z ustvarjalnim poklicem sledijo tudi delovna mesta.

Florida (2005, str. 247- 258) je lokacijske dejavnike, ki so vir konkurenčne prednosti mest in regije, razdelil v dve skupini – na mehke in trde lokacijske dejavnike. »Mehki« dejavniki se nanašajo na posebne dobrine mesta, ki ustvarjajo privlačno življenjsko okolje s strpnostjo, raznolikostjo in odprtostjo območij in njihovih prebivalcev. Nadalje nudijo možnost kulturnega udejstvovanja in rekreacije ter aktivno ulično dogajanje. Ob tem se izraz mehki nanaša na dejstvo, da je te dejavnike izjemno težko objektivno opredeliti, še bolj pa jih je težko izmeriti. Opredelitev druge skupine »trdih« dejavnikov pa temelji na klasični lokacijski teoriji in vključuje dejavnike, kot so prometna dostopnost, razpoložljivost nepremičnin in zemljišč, cene, davke ter dostop do trga in dela. Florida trdi, da postajajo »mehki« lokacijski dejavniki vse pomembnejši za privabljanje prebivalcev z ustvarjalnim poklicem. Vloga »klasičnih« ali »trdih« lokacijskih dejavnikov pa se zmanjšuje.

3.4 Ustvarjalne in inovativne regije

Pojavu ustvarjalnosti in njenim prostorsko-časovnim vplivom v gospodarstvu in družbi je prvi namenil več pozornosti Törnquist (1983, v Kozina, 2013, str. 32). Opredelil je pojem ustvarjalni milje (fr. *milieu creative*) oz. inovativni milje (fr. *milieu des innovateurs*), ki predstavlja okolje, v katerem ustvarjalne osebnosti delujejo oz. kjer potekajo ustvarjalni procesi. Njegove glavne značilnosti so: informacije (prenašanje informacij med ljudmi), znanje (hranjenje teh informacij v stvarnem in umetnem spominu), kompetence (v

določenih aktivnostih) in ustvarjalnost (ustvarjanje nekaj novega iz teh treh dejavnosti - učinek sinergije).

Podobno kot Törnquist je tudi Andersson (1985, v Kozina, 2013, str. 32) opredelil predpogoje za razvoj ustvarjalnih okolij oz. miljejev. To so zlasti usklajena finančna podlaga, originalno znanje in visoka stopnja kompetenc, ugodni pogoji za osebni promet in komunikacije, strukturna nestabilnost - primerna negotovost glede prihodnosti znotraj splošnega znanstvenega in tehnološkega okolja.

Anderssonove pogoje za razvoj regionalne ustvarjalnosti pa je Malecki (1987, v Kozina, 2013, str. 32) združil v tri politične spremenljivke: prisotnost profesionalne delovne sile z referenčnimi kompetencami, urbana aglomeracija, v kateri je dovolj visoka stopnja kulturnih aktivnosti in komunikacij, ter pogoji, ki spodbujajo sinergijo med dejavnostmi oz. nestabilnost glede prihodnjega razvoja.

Törnquist (2004, v Kozina, str. 32) je kasneje opredeli tri vrste ustvarjalnih miljejev: geografski prostor oz. lokacija, ki je prepoznana kot središče ustvarjalnosti, inštitucije in organizacije, znotraj katerih nastajajo inovacije, ter različne oblike omrežij, ki najboljše opisujejo izmenjavo informacij ter širjenje idej.

Vse tri vrste se med seboj močno prepletajo, kot skupno lastnost pa lahko označimo, da je njihov osnovni element v vsakem primeru ustvarjalen in inovativen posameznik.

Pojem ustvarjalnega okolja je v 90. letih preteklega stoletja promovirala tudi skupina francoskih raziskovalcev GREMI (kratica za poimenovanje v fr. *Groupe de Recherche Européene sur les Milieux Innovateurs*). Skupina GREMI je pomembno prispevala k uveljavitvi pojma s teoretičnega vidika (Aydalot, 1986; Maillat, 1992, v Ravbar, 2009, str. 126). Njihovo raziskovalno udejstvovanje je bilo osredotočeno zlasti na iskanje veljavnih družbenih vzrokov za različne oblike inovativnih dejavnosti. Posebej so raziskovali tiste lokalne in regionalne razmere, ki se pojavljajo kot »skupni imenovalce« v regijah, ki jih lahko označimo kot inovativne. Po mnenju skupine GREMI lahko ustvarjalno okolje opredelimo kot niz ali kompleksno območje večinoma neformalnih socialnih odnosov na geografsko omejenem območju. Ti večinoma določajo zunanjo podobo in specifično notranjo predstavo tega območja ter ustvarjajo občutek pripadnosti, ki s pomočjo sinergijskega in kolektivnega učnega procesa povečuje lokalno inovacijsko sposobnost (Stahl, 2002, v Ravbar & Bole, 2007, str. 19-20).

Koncept ustvarjalnega okolja je osnovan na ideji o ključnih dejavnikih endogene regionalne gospodarske rasti. Med njimi so izpostavljeni zlasti naslednji dejavniki: mrežno povezovanje med različnimi deležniki razvoja, družbeni in človeški kapital, inovacije ter neprestano učenje (Ravbar, 2009, str. 126).

Mrežno povezovanje med akterji razvoja izhaja iz neštetihih stikov vsakdanjih življenjskih okoliščin posameznikov. Pomembno je spoznanje, da lahko povezave, ki izvirajo iz zasebne sfere, posamezniki s pridom izkoristijo za povezovanje in sodelovanje na gospodarskem področju.

Fromhold-Eisbith (1999, v Nared, 2007, str. 58) je namreč mnenja, da neposredna poznanstva na podlagi zaupanja med udeleženiimi partnerji ustvarjajo pomembne informacije, ki se jih da uspešno prenesti na področje gospodarskega sodelovanja.

Pozitivni osebni stiki, ki so posledica skupnega izobraževanja, socialnih stikov, kulturne bližine, skupnega porekla, sodelovanja v lokalnih združenjih in društvih, krepijo informacijsko mrežo (Chancen, 1996, v Nared, 2007, str. 58) in spodbujajo učni proces, ki povezuje akterje z različnih področij. To lahko vzpodbudi nov navdih in ideje. Omejenost prostora omogoča veliko gostoto komunikacij in pogostost osebnih srečanj.

Po mnenju Fromhold-Eisbith (1999, v Nared, 2007, str. 58) zaupne osebne zveze odprejo številna po navadi zaprta vrata in olajšajo dostop do redkih virov, omogočajo oz. pospešijo pridobitev težko dostopnih informacij. Lažja pa sta tudi interpretacija podatkov in odločanje, saj posredovalec informacij le-te predhodno oceni in ovrednoti.

V tem pogledu ustvarjalna okolja niso le domena gospodarskih spremenljivk, kot so razpoložljivi kapital, znanstveno tehnično znanje, velikostna in sektorska sestava podjetij v regiji, kvalifikacija delovne sile. Vključujejo še številne družbeno-kulturne značilnosti, ki so močno odvisne od motivacij, sodelovanja in komunikacijskih odnosov med akterji. Tudi zato ustvarjalnega regionalnega okolja ne gre razumeti le kot splet podjetniške strukture in obojestranske odvisnosti panog in podjetij. Tem dejavnikom se pridružujejo socialni, kulturni, administrativni in politični odnosi. Na ta način je ustvarjalno okolje odraz posebnosti neke lokacije, ki se razvijejo v daljšem časovnem obdobju. Zato ga ni mogoče prenašati z enega področja na drugega in tudi ne na hitro ustanoviti (Rösch, 2000, v Ravbar & Bole, 2007, str. 21).

Nared (2007, str. 58) nadalje pripisuje izjemen pomen za delovanje ustvarjalnih okolij izoblikovanosti podpornih institucij. Mednje prištevamo univerze, raziskovalne ustanove, javne podporne ustanove in podjetja (gospodarske in obrtne zbornice). Te lahko, če nastopajo v kombinaciji z učinkovito medorganizacijsko interakcijo in koordinacijo, vodijo v doseganje pozitivnih regionalnih učinkov, na primer velikega števila visokotehnoloških podjetij (Fromhold-Eisbith, 2004, v Nared, 2007, str. 58). Vendar pa se podporno okolje lahko razvije le, če ima območje ustrezno gospodarsko strukturo, privlačne lokacijske dejavnike (infrastrukturalna opremljenost, privlačno bivanjsko okolje) in je zmožno zagotavljati dovolj velike sinergijske učinke (raziskovalne ustanove, rizični kapital, razpoložljiva delovna sila) (Meier, 2004, v Ravbar & Bole, 2007, str. 21).

Za podjetja je tako pomemben izbor primerne lokacije v specifičnem družbeno-kulturnem okolju, kjer je zagotovljena prepletenost dobavnih in potrošniških dejavnosti, in kjer lahko s pridom uporabijo prednosti, ki jim jih zagotavljajo neposredni stiki z ostalimi podjetji. Te prednosti se kažejo zlasti v obstoju učnega procesa, ki povečuje zaloge človeškega kapitala in omogoča večjo ustvarjalnost ter inovativnost (Rösch, 2000, v Ravbar & Bole, 2007, str. 21).

Ravbar (2009, str. 127) navaja, da je za ustvarjalna okolja značilno, da nastanejo na območjih zgostitve prebivalstva, saj so v tesni odvisnosti od kritične mase »znanstvenikov«, ki se jih ocenjuje na približno 10 % prebivalstva. Eden od temeljnih pogojev je tudi obstoj izobraževalnih in raziskovalnih ustanov, ki skrbijo za prenos znanja. Pri tem je izrednega pomena, da partnerji obdržijo samostojnost, iz svoje povezanosti pa črpajo impulze za hitrejši razvoj in razvijanje novih inovacij in tehnologij. Razvoj ustvarjalnih okolij je sicer možen tudi na agrarnih območjih, vendar je ta možnost zaradi pomanjkanja kritične mase izobraženih ljudi manj verjetna.

Ustvarjalna okolja predstavljajo prostorsko omejeno celoto, ki je ne omejujejo administrativne meje, temveč je njen obseg določen s skupno pripadnostjo in homogenim vedenjem. V njih obstajajo skupine različnih akterjev, ki imajo sorazmerno avtonomno moč odločanja pri izbiri strategij. Kljub temu da prihajajo z zelo različnih področij, stremijo k skupnim ciljem, ki so tesno navezani na razvoj lokalnega območja (Fromhold-Eisbith, 1995, v Kozina, 2013, str. 33).

Ravbar (2009, str. 132) povzema trditve nekaterih tujih strokovnjakov, ko navaja, da so ravno tako kot ustvarjalnost tudi inovacije prostorsko vezane, saj so ravno tako odvisne od regionalne razporeditve virov, ki pa jih z določenega območja ni mogoče preslikati drugam. Od prostorskih značilnosti je prav tako odvisen tudi uspeh posameznih inovacij, ker se te zaradi različne družbene strukture in gospodarstva v različnih okoljih različno obnesejo. Inovacije se tesno povezane tudi z namenskim vlaganjem v inovativnost, kar se kaže v dolgoročnem povečanju števila inovacij na območjih, kjer se je predhodno vlagalo v dvig znanosti ter v vzpostavitev razvojnih in tehnoloških centrov (Acs in Audretsch, 1990, v Ravbar, 2007, str. 132).

Komisija evropskih skupnosti je v Šestem poročilu o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije opredelila kot ustvarjalne tiste regije, v katerih spodbujajo razvoj lokalnega potenciala, so privlačne za priseljevanje in obiskovanje nadarjenih oseb in obiskovalcev ter so odprte za drugačnost. Nadalje morajo regije mobilizirati znanje lokalnega prebivalstva, da bodo razvijale lastne inovacijske sisteme ter učinkoviteje uporabljale znanje in tehnologijo. Inovacije in nove tehnološke rešitve namreč odpirajo številne razvojne možnosti regijam, saj zagotavljajo interakcijo med znanostjo, tehniko in gospodarstvom. So primerno orodje pri soočanju z zaostreno konkurenčnostjo, ki je posledica internacionalizacije in globalizacije (Šesto poročilo o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije, 2009, str. 3-4).

3.5 Strateško načrtovanje ustvarjalne in inovativne regije

Regije se v zadnjih desetletjih srečujejo s številnimi težavami na gospodarskem, demografskem in okoljskem področju. V kolikor želijo izkoristiti razpoložljive potenciale, izboljšati svoj konkurenčni položaj in prepoznavnost, je nujno zavedanje o lastnih konkurenčnih prednostih. Z oblikovanjem ustrezne strategije lahko regije izboljšajo svoj konkurenčni položaj in prepoznavnost (Nared, 2007, str. 21).

Pučko (2008, str. 113) opredeli strateško načrtovanje kot proces, ki se pojavlja pri vsaki vrsti poslovanja ali vodenja in je namenjen zagotavljanju zelene prihodnosti. Z načrtovanjem določamo potek izvajanja aktivnosti za doseganje zastavljenih ciljev na najbolj učinkovit način. Uspešno strateško razmišljanje je ključ do uspešnega strateškega načrtovanja.

Mintzberg (2000, str. 15-16) podobno opredeljuje strateško načrtovanje kot proces, s katerim določimo, kaj se bo z organizacijo dogajalo v prihodnjem časovnem obdobju, kam bo šla, kako bo prišla tja in kako bo ugotavljala, ali je prišla tja. Šlo naj bi za sistematičen proces, v katerem naj bi organizacija med različnimi možnimi oz. verjetnimi scenariji prepoznala prednostne naloge, ki so bistvene za uresničevanje njenega poslanstva in sledenje zeleni prihodnosti – ta se odraža v viziji. Organizacija se ob pomoči strateških načrtov osredotoči na svojo vizijo in osnovne naloge ter zagotavlja, da bodo njeni ljudje delovali v skladu z njenimi vrednotami in poslanstvom ter v smeri istih ciljev.

Strategija nam nakaže pot, s katero bomo dosegli cilje. Program pa je tisti dokument, ki opredeli ključne korake izvedbe, ki nas bodo popeljali do zelenih ciljev. Priprava obeh dokumentov temelji na sledečih korakih izvedbe: čim boljši analizi stanja, analizi okolja, v katerem načrtujemo, analizi glavnih deležnikov/partnerjev/konkurentov ter analizi priložnosti, ki se nam odpirajo (Pučko, 2008, str. 114). Na podlagi navedenih podatkov in informacij se opredelijo vizija in cilji ter strategija doseganja teh ciljev. Izvedbeni nivo strategije je dosežen z izdelavo programa, opredelitvijo aktivnosti, odgovornih nosilcev za izvedbo ter finančnega in časovnega okvirja izvedbe (Grah & Bobek, 2008, str. 95).

Za uspešno izvedbo strateških in programskih dokumentov je pomembno tudi, da se izvajalci poistovetijo s samimi dokumenti ter da so zastavljene poti sposobni uresničiti. Zato je toliko bolj pomembno ustrezno in pravočasno vključevanje vseh pomembnih interesnih skupin v proces priprave srednjeročnih in dolgoročnih strateških dokumentov.

Evropa 2020 (Nacionalne/regionalne inovacijske strategije za pametno specializacijo (RIS3), 2014, str. 2) je strategija rasti Evropske unije za obdobje do leta 2020. Zastavljene prednostne naloge, ki se med seboj podpirajo, naj bi pomagale Evropski uniji kot celoti, posameznim državam članicam ter posameznim regijam doseči visoko stopnjo zaposlovanja, produktivnosti ter socialne kohezije. Na osnovi krovne strategije Evropa 2020 naj bi nacionalne in regionalne oblasti v Evropi v postopku podjetniškega odkrivanja oblikovale strategije pametne specializacije.

Strategija za pametno specializacijo je inovacijska strategija na nivoju države ali regije, v kateri so določene prednostne naloge za ustvarjanje konkurenčnih prednosti. Koncept pametne specializacije lahko definiramo kot podjetniški proces odkrivanja, kjer lahko regija izkoristi prednosti specializacije na določenih področjih znanosti in tehnologije. Osredotočena naj bi bila na koncentracijo virov, poudarjanju konkurenčne prednosti in povezovanju deležnikov na regionalnem nivoju in virov okoli pametne vizije za prihodnost (Nacionalne/regionalne inovacijske strategije za pametno specializacijo (RIS3), 2014, str. 6).

Inovacijske strategije za pametno specializacijo (v nadaljevanju RIS3) so celoviti programi gospodarske prenove, osredotočeni na lokalna okolja. V okviru RIS3 se izvajajo štiri pomembne naloge (Nacionalne/regionalne inovacijske strategije za pametno specializacijo (RIS3), 2014, str. 3):

- usmerjanje politične podpore in naložb na ključne nacionalne oz. regionalne prednostne cilje, izzive in potrebe za razvoj, ki temelji na znanju;
- temeljijo na splošnih in konkurenčnih prednostih ter sposobnostih vsake države/regije za odlične dosežke;
- predvidevajo podporo tehnološkim inovacijam in inovacijam, ki temeljijo na izkušnjah, za spodbudo naložb v zasebni sektor;
- vključujejo udeležence ter spodbujajo inovacije in poskuse.

Na osnovi priporočil krovne strategije Evropa 2020 tudi slovenska regionalna politika sledi osnovnemu cilju tj. krepitev razvojnih moči regij na podlagi lastnih potencialov razvoja. V programskem obdobju med leti 2014 in 2020 je postavljena vizija regionalnega razvoja v doseganju dinamičnih in ustvarjalnih regij, ki bodo s prepoznavnostjo in specializacijo gradile lastno identiteto, učinkovito bodo upravljane ter sposobne zaznavati in izkoriščati

globalne razvojne priložnosti. Njihov razvoj bo temeljil na ekonomski učinkovitosti, socialni pravičnosti in okoljski odgovornosti (Cilji regionalne politike, 2016).

Cilj večje konkurenčnosti regije ni samo v boljši poziciji regije v nacionalnem in mednarodnem okviru, temveč tudi v povečanju specifičnih lokalnih dejavnikov. Ti pripomorejo k izboljšanju ekonomske konkurenčnosti, omogočajo ustrezno kakovost življenja posameznikov in socialnih skupin, povečujejo ekonomsko in socialno kohezijo ter zagotavljajo vključenost regije v regionalne mreže, institucije in združenja (Pichler Milanović, 2005, str. 20).

S pomočjo oblikovane strategije dobi regija odgovore na vprašanja (Grah & Bobek, 2008, str. 95):

- kdo so pomembni nosilci razvoja regije;
- kakšno je stanje po posameznih področjih;
- katere so razvojne priložnosti in kakšni so razvojni primanjkljaji;
- kakšni so cilji in naloge razvoja regije;
- kakšen je razvojni potencial za oblikovanje razvojne specializacije regije;
- s kakšnimi ukrepi se lahko dosežejo cilji ter
- kateri projekti vodijo do zastavljenih ciljev.

Ob koncu ne sme umanjati vrednotenja uresničevanja programov, v okviru katerega z izbranimi kazalci merimo uresničevanje razvojne strategije ter ugotavljamo napredek regije (Nared & Kavaš, 2009, str. 89).

4 GORIŠKA REGIJA KOT PRIMER USTVARJALNE IN INOVATIVNE REGIJE

V preteklih treh poglavjih magistrskega dela sem zastavila teoretično osnovo na področju regionalne razsežnosti izbranih dejavnikov konkurenčnosti - ustvarjalnosti in inovativnosti. V četrtem poglavju želim spoznanja uporabiti pri oceni ustvarjalnega in inovativnega potenciala Goriške regije.

Z namenom splošne seznanitve s proučevanim okoljem, v nadaljevanju poglavja, najprej podam splošne značilnosti Goriške regije ter pregled razvoja regije skozi čas. Predstavim tudi ključne nosilce razvoja Goriške regije.

Nadaljujem z analizo ustvarjalnega in inovativnega potenciala Goriške regije z dvema metodama. S pomočjo analize regionalne ekonomije podam celovit pregled vsebin, ki z razvojem lokalnega potenciala, privabljanjem nadarjenih oseb in obiskovalcev ter strpnosti vplivajo na ustvarjalni potencial ter vsebin, ki vplivajo na inovativni potencial na nivoju regije. Z metodo celovite analize prednosti, slabosti, priložnosti in ovir razvoja, znano tudi kot SWOT analiza, podam oceno Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije.

V nadaljevanju povzemam strateške usmeritve Goriške regije za (pre)oblikovanje v ustvarjalno in inovativno regijo, kot izhajajo iz Regionalnega razvojnega programa Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za programsko obdobje med letoma 2014 in 2020.

4.1 Predstavitev Goriške regije

Po navedbah Colnar Leskovšek in sodelavcev (2005, str. 7) sta trenutno stanje kakor tudi razvoj regije v prihodnosti v večji meri odraz njenega zgodovinskega razvoja. Za celovitejše razumevanje sedanosti in načrtovanje prihodnosti regije je poznavanje zgodovine regije zelo pomembno.

S tem namenom, poleg splošnega stanja v Goriški regiji danes, podajam ključne mejnike razvoja, ki so zaznamovali področje Goriške skozi čas.

4.1.1 Splošno o Goriški regiji

Najbolj na splošno lahko Goriško regijo opredelimo z vidika upravno-politične ureditve. V tem smislu je ena od 12-ih slovenskih statističnih regij na ravni NUTS 3 in sodi v Zahodno slovensko kohezijsko regijo. Upravno jo nadalje delimo na 13 občin. To so občine: Ajdovščina, Bovec, Brda, Cerklje, Idrija, Kanal, Kobarid, Miren–Kostanjevica, Nova Gorica, Renče–Vogrsko, Šempeter–Vrtojba, Tolmin in Vipava. Občine se na osnovi skupnih geografskih, zgodovinskih in prostorskih značilnosti povezujejo in tesneje sodelujejo znotraj štirih zaokroženih subregij: Zgornje Posočje s središčem v Tolminu, idrijsko-cerkljanska subregija s središčem v Idriji, novogoriška subregija s središčem v Novi Gorici in Zgornja Vipavska dolina s središčem v Ajdovščini (Ščančar & Kutin, 2007, str. 7).

Njen geografski položaj v slovenskem in evropskem prostoru ji daje strateško lego. Leži na skrajnem zahodu slovenskega ozemlja, na severu jo omejujejo vrhovi Julijskih Alp, na jugovzhodu prehaja v Vipavsko dolino in kraško planoto, na jugu se nadaljuje v notranjsko hribovje, na zahodu pa v Benečijo, ki se spušča v Padsko nižino. Pomembno jo zaznamujeta reka Soča s pritokoma Idrijca in Vipava. Meri 2.326 km² in zavzema 11,5 % slovenskega ozemlja. Po velikosti je 4. največja regija v državi. Na severu meji na gorenjsko regijo, na vzhodu na osrednjeslovensko, na jugu na obalno-kraško in na zahodu na Videmsko in Goriško pokrajino (v Italiji). Z naštetimi slovenskimi statističnimi regijami tvori kohezijsko regijo zahodna Slovenija (Pirih & Kutin, 2015, str. 9).

Ambrožič (2009, str. 40-45) opredeli Goriško regijo kot izredno raznoliko. Raznolikost se nanaša tako na njeno geografsko-geološko sestavo, kakor tudi na naravno in kulturno ter materialno in nematerialno dediščino.

Ob proučitvi geografsko-geoloških značilnosti lahko povzamemo navedbe, da pripada celoten severni del pokrajine visokim Julijskim Alpam. Na tem območju so naselja skoncentrirana v globoki, ledeniško preoblikovani dolini reke Soče. Največja naselja v tem delu so Bovec, Tolmin in Kobarid. Osrednji del regije pripada idrijskemu hribovju, ki pripada dinarsko-kraškemu svetu. Zanj je značilna izredna razčlenjenost in težka prehodnost. Razteza se na nadmorski višini med 500 in 1.000 metri in ga zaznamuje zmerno celinsko podnebje z veliko padavin. V nižjih predelih območja prevladuje naravno rastje bukovih gozdov, v višjih legah pa prehaja v povečini grmovno, travniško in zeliščno rastje. Večja poselitvena centra sta Cerklje in Idrija. V smeri proti jugu se relief nadaljuje na poraščeni kraški planoti Banjšic in Trnovskega gozda. Ta se končuje s kraškim robom, ki se strmo spušča v gosto poseljeno Vipavsko dolino. Na jugozahodu se relief znižuje proti Goriškim brdom in na ravnino goriškega polja. Večji naselji območja sta Nova Gorica s Šempetrom pri Gorici in Ajdovščina. To področje je, zlasti zaradi

prisotnosti flišnate prsti in ugodnega submediteranskega podnebja, najbolj rodovitno v celotni regiji. Flišnata prst nudi ugodne pogoje za vinogradništvo, sadjarstvo in zelenjadarstvo. Kljub veliki količini padavin jeseni in v mesecih zgodaj spomladi se to območje poleti bori s sušo. Za Vipavsko dolino je značilna tudi močna burja (Ambrožič, 2009, str. 40-45).

Goriška regija je povečini redko poseljena. Izjemo v poseljenosti predstavlja le območje Nove Gorice z okolico. V januarju leta 2014 je v celotni Goriški regiji živel 118.374 prebivalcev, kar predstavlja 5,74 % prebivalcev Slovenije (Slovenske regije v številkah, 2015, str. 60). Število prebivalcev se znižuje v večini naselij, še posebno v hribovskih vaseh. Poselitveno in zaposlitveno središče regije predstavlja širše območje Nove Gorice s Šempetrom in Vrtojbo ter središča upravnih enot, to so naselja Tolmin, Idrija in Ajdovščina. Mesto Nova Gorica vse bolj pridobiva položaj regionalnega centra. Razvojni centri pa ostajajo tudi v ostalih upravnih središčih (Ščančar & Kutin, 2007, str. 7). Medved (2005, str. 5) navaja, da je mrežno delovanje upravne organiziranosti regije pogojeno z geografskimi in razvojnimi razlikami med subregijami znotraj Goriške regije.

Razvojne priložnosti in ovire so odraz edinstvenih geografskih, demografskih in gospodarskih značilnosti posameznih območij regije. Tako zaznavamo občutno slabšanje razvojnih težav zlasti v visokogorskih in hribovskih območjih severnega dela regije, še posebej v ožjem obmejnem pasu Zgornjega Posočja. Na tem območju lokalne skupnosti težko zagotavljajo sredstva za osnovno infrastrukturo, močno se čuti pomanjkanje posebnih stimulacij za razvoj podjetnosti in kakovosti storitev. Po ponovnem potresu v Zgornjem Posočju leta 2004, ki je prizadejal novo škodo na objektih in gospodarstvu, je država sprejela Zakon o popotresni obnovi objektov in spodbujanju razvoja v Posočju, katerega je podaljšala do leta 2013. Na tej osnovi je Posočju namenila posebna sredstva za vzpostavljanje razvojne infrastrukture, pospeševanje podjetniških vlaganj, odpiranje novih delovnih mest ter usposabljanje in razvoj kadrov. Z razvojnega vidika ima poseben položaj v Goriški regiji tudi idrijsko-cerkljanska subregija. Zaradi slabših prometnih povezav z Novo Gorico je že sedaj bolj vezana na Ljubljano, pa tudi večina družbenih dejavnosti v subregiji ima svoje centrale v Ljubljani (Ščančar & Kutin, 2007, str. 8).

Območje Goriške regije je imelo v preteklosti tudi pomembno prometno vlogo, saj preko njenega ozemlja potekajo pomembne povezave med zahodnim in vzhodnim delom osrednjega evropskega prostora. S prestavitvijo evropsko pomembnega prometnega cestnega in železniškega koridorja v smeri Koper-Ljubljana-Maribor je regija to vlogo (deloma) izgubila (Ščančar & Kutin, 2007, str. 12). Ščančar in Kutin (2007, str. 13) nadalje ocenjujeta današnjo prometno dostopnost regije kot zelo različno razvito. Zlasti severni del regije je težko prehodni in prometno slabo povezan z osrednjo Slovenijo, Gorenjsko, Vipavsko dolino in Italijo. Vzroke gre iskati v geografsko-geoloških značilnosti, ki zaznamujejo gorate Julijske Alpe, predalpsko hribovje na prelomnici z dinarskim svetom, globoke grape in ozke doline, ki otežujejo gradnjo in vzdrževanje prometnih povezav. Železniška proga je enotirna in tehnično zastarela. Najpomembnejšo prometno povezavo predstavlja odsek hitre ceste v smeri Vrtojba-Razdrto, ki je bil dokončan leta 2009. Izrednega pomena za policentrični razvoj regije bi imela uresničitev predloga državne cestne povezave, tako imenovane Četrte razvojne osi (v smeri Bovec-Tolmin-Želin-Škofja Loka-Ljubljana in v smeri Želin-Idrija-Logatec) ter cestne povezave sever-jug (soški koridor), s katerima bi znatno izboljšali prehodnost in varnost prometa celotne regije (Ščančar & Kutin, 2007, str. 13).

4.1.2 Razvoj območja Goriške regije v preteklosti

Marušič (2005, str. 10) navaja, da se je ime Goriška (oz. Goriško-Gradiška) prvič pojavilo kot poimenovanje ene izmed zgodovinskih dežel s slovenskim prebivalstvom v Avstro-Ogrski. Sedež te dežele je bil v naselju Gorica. V tistem času so bile ostale slovenske pokrajine še: Kranjska, Trst, Istra, Koroška in Štajerska. Danes je ozemlje nekdanje goriško-gradiške dežele razdeljeno med Slovenijo in Italijo. Dežela je dobila ime po njenih največjih urbanih središčih, Gorici in Gradišču ob Soči (Marušič, 2005, str. 10).

Sicer pa Bukovič (2006, str. 11) navaja, da segajo najstarejši sledovi človekove prisotnosti na tem območju v čas srednjega paleolitika, tj. okoli 80.000 do 40.000 pr. n. št. Že od železne dobe dalje naj bi bilo območje križišče dveh pomembnih trgovskih poti. Sledovi prve pričajo o poti iz vzhoda čez Vipavsko dolino v Italijo, druga t. i. jantarna pot pa je vodila iz severnih dežel čez prelaz Predel proti Jadranskemu morju.

Malo pred začetkom našega štetja je bila pokrajina priključena v rimsko državo. Tudi za imperij je bila Goriška izjemnega pomena, saj sta se tu križali za obdobje dve pomembni cesti – prva v smeri Emona-Akvileja in druga v smeri Trsat-Ziljska dolina. Za njeno obrambo je bil okoli leta 200 n. št. organiziran obrambni sistem, imenovan «*claustra Alpium Iuliarum*», ki naj bi preprečeval vpade z vzhoda v Italijo (Bukovič, 2006, str. 11). Po propadu Zahodno-rimskega imperija so se leta 568 prek Vipavske doline v severovzhodnih predelih Apeninskega polotoka naselili Langobardi, ki pa niso uničili staroselskega prebivalstva, ki je živelo na tem območju (Štih, 2002, str. 15).

Zgodovinska pokrajina Goriška se je začela oblikovati s prihodom Slovanov na območje vzhodne Furlanije ob koncu 6. in v začetku 7. stoletja. Slovansko prodiranje na zahod proti Padski nižini se je ustavilo ob t. i. Furlanskem limesu, verigi utrd, ki so bile postavljene od Karnijskih Alp na severu do Jadranskega morja na jugu. Tedaj so Slovani ustanovili prve stalne naselbine na tem področju: Gorico, Gradišče ob Soči, Gradež in druge.

Med 7. in 8. stoletjem so Slovani poselili celotno področje Krasa, vse do Furlanske nižine. S tem so vzpostavili etnično mejo med slovanskim in romanskim življenjem, ki se je v večji meri ohranila vse do danes. Poskus Slovanov, da bi se razširili dlje na zahod do Padske nižine, se je končal v letu 720, ko so bili v bitki pri Lauriani z Langobardi močno premagani (Marušič, 2005, str. 12).

Območje današnje Goriške regije je bilo za naselitev Slovanov privlačno iz dveh razlogov. Prvi naj bi bil strateški pomen območja na križišču poti in z dobrimi prometnimi zvezami, drugi pa v ugodnih pogojih za poljedelstvo. Kmetijstvo je bila namreč temeljna dejavnost Slovanov tistega časa (Marušič, 1998, str. 572-574).

Marušič (2003, str. 22) navaja tudi, da se je v začetku 12. stoletja na ozemlju današnje Goriške regije oblikovala Goriška grofija kot posebna politična enota. Ustanovili so jo goriški grofje in po naselju Gorica je dobila ime grofija Goriška. V letu 1521 je goriška dežela prešla v avstrijsko državno organizacijo, ko je brez dediča umrl zadnji goriški grof Leonhard. V letu 1754 je s priključitvijo grofije Gradiške nastala Goriško-Gradiška grofija. Vse do leta 1918 je bila to ena izmed avstrijskih dednih dežel. Pomanjkanje pravih naravnih meja je bilo najbolj očitno v Vipavski dolini, ki jo je deželna meja razpolovila na 2 polovici, nenaravna pa je bila tudi meja v furlanski ravnini. Tudi Kras je bil razdeljen na

2 dela. Ustvarjeni so bili manjši upravni sklopi, kot je bila Tolminska, Kras s središčem v Sežani ter ožji okoliš Gorice in njene neposredne okolice.

Z modernizacijo Habsburške monarhije v 19. stoletju je prišlo do upravnih sprememb ter do pojava novega upravnega pojma Avstrijsko primorje. V tem obdobju so se tudi na Goriškem začeli pojavljati prvi industrijski obrati, kljub temu pa je dežela ohranila pretežno kmetijsko naravo. Z izgradnjo nove železniške povezave ter obmejne lege se je v začetku 20. stoletja pomembno razvila trgovina, katere razvoj je bil prekinjen z začetkom 1. svetovne vojne in nastankom soške fronte (Zgodovina ozemlja Goriške - Pogled nazaj, 2016).

V letu 1915 je Italija prvič zasedla predele Avstrijskega primorja. Pokrajina Venezia Giulia ali Julijska krajina je obsegala kraje Avstrijske primorske in tiste dele Kranjske, ki so prišli po Rapalski pogodbi⁴ k Italiji. Pokrajina je obstajala dejansko le 3 mesece, med leti 1922 in 1923 (Marušič, 2003, str. 22). Od leta 1927 do leta 1945 je bilo ozemlje Goriške zajeto pod Italijo v Goriški pokrajini (provinci).

Po drugi svetovni vojni je območje Goriške zavzela partizanska vojska. Po beograjskem in devinskem sporazumu iz leta 1945 je bilo območje razdeljena na cona A in B. V cona A so oblast prevzele anglo-ameriške vojaške sile, cona B pa je prešla pod jugoslovansko oblast. Potek meja na območju Goriške je bila povod za hud diplomatski in politični boj. Dokončno je bila meja zakoličena leta 1947 s pariško mirovno pogodbo. Na tej osnovi je večji del dežele pripadal Jugoslaviji, manjši del z Gorico pa Italiji. Vse od leta 1947 naprej Goriška kot pomembna zgodovinska dežela formalno ne obstaja več (Marušič, 1996, str. 15).

Po 2. svetovni vojni je nova italijansko-jugoslovanska meja Goriško razdelila na 2 enoti in v prvih letih obstoja povsem ohromila goriško gospodarstvo, saj je bila skoraj neprehodna. Le redkokatero območje po osamosvojitvi je doživelo tolikšne pretrese in bilo postavljeno pod takšne preizkušnje kot Goriška. Območje Goriške je ostalo brez svojega mestnega središča, brez dela industrije, trga za kmetijske pridelke, brez bolnišnic, šolskih zgradb in drugih infrastrukturnih objektov in naprav, ki so nujni za normalno življenje in nadaljnji razvoj. Pretrgane so bile pomembne prometne zveze. Ceste so se končale ob meji. Nova mejna črta je odrezala del mesta Gorica od svoje okolice in zaledja (Soško in Vipavsko dolino, del goriškega Krasa, Brda, Trnovski gozd in Banjšice), ki je bilo z njim stoletja življenjsko povezano, pretrgala je pomembne prometne zveze in odvzela možnosti za tisto svojevrstno prelivanje vplivov ter vrednosti iz mesta na podeželje in nasprotno (Nanut, 1972, str. 7).

Kot posledica spremenjenih razmer na tem območju so Slovenci v letu 1948 sprejeli odločitev o gradnji povsem novega mesta, ki so ga v nadaljevanju poimenovali Nova Gorica. Novo mesto je v poznejšem ozračju, kljub mnogim oviram, navezalo stike z mestnim jedrom, ki je ostalo v Italiji, in si z velikim naporom opomoglo šele proti koncu 50. let prejšnjega stoletja.

V letu 1955 je bil podpisan Videmski sporazum med Italijo in Jugoslavijo, s katerim je bila v času železne zavesne ustvarjena meja z najbolj liberalnim režimom med državama

⁴ Z Rapalsko pogodbo iz leta 1920 je bila določena meja med Kraljevino SHS in Kraljevino Italijo. Na tej osnovi je bila Italiji dodeljena tretjina slovenskega etničnega ozemlja, skupaj z Istro in delom Dalmacije. V zameno za dobljeno ozemlje je Italija priznala Kraljevino SHS.

različnih političnih blokov. Videmski sporazum je urejal tudi številne vsakodnevne življenjske težave prebivalcev z obeh strani meje - prehod meje za imetnike prepustnic v obmejnem pasu in prehod kmetovalcev (dvolastnikov), ko so imeli zemljo v drugi državi.

Odnosi med Slovenijo in Italijo pa so še naprej ostajali napeti in so se pomirili šele s podpisom Osimskih sporazumov⁵ leta 1975. Osimski sporazumi so dokončno uredili mejo med državama na kopnem in na morju. Sporazumi o pospeševanju gospodarskega sodelovanja so dali pospešek medsebojnemu gospodarskemu sodelovanju ter prispevali k izboljšanju življenjskih razmer obmejnega prebivalstva. Vse korekcije, ki so bile uveljavljene po Osimskih sporazumih, so odpravljale nelogičnosti in celo neumnostičasne meje in so sledile izključno logiki urejanja področja na eni in drugi strani meje ter potrebam življenja prebivalcev (Zgodovina ozemlja Goriške - Pogled nazaj, 2016).

Obmejno območje je bilo tako za Slovenijo kot za Italijo v tistih časih še posebej pomembno, vredno posebne pozornosti. Meja je predstavljala tudi vzvod gospodarskega razvoja na obeh straneh (trgovina, transport in špedicija, carina, policija in vojaštvo ...). V desetletjih, ki so sledila, sta se obmejni mesti, skupaj z okoliškimi kraji, razvili v dva tesno povezana urbana konglomerata.

Po osamosvojitvi leta 1991 se je Slovenija vključila v čezmejno sodelovanje z Italijo, prav z deželama Furlanijo-Julijsko krajino in Venetom. S tem je postavila temelje za kasnejše intenzivnejše sodelovanje območij ob zahodni meji. V istem letu je bil podpisan predlog o zblizevanju obeh mest, Nove Gorice in Gorice. V obdobju po osamosvojitvi so bile zgrajene ali posodobljene nekatere cestne povezave in obmejna infrastruktura, še posebej v odročnih obmejnih območjih. Vzpostavljene so bile tudi gospodarske povezave za obmejno sodelovanje na področju malega gospodarstva, kar je prispevalo k odpiranju novih delovnih mest. Na področju kmetijstva so bila vzpostavljena številna sodelovanja pri oblikovanju vinskih in sadnih poti ter pri izobraževanju kmetov pa tudi številna sodelovanja na področju turizma in kulture (Šušmelj, 1997, str. 17-18).

Po vključitvi Slovenije v Evropsko unijo v letu 2004 je Goriška regija še poglobila čezmejno sodelovanje zlasti s sosednjima pokrajinama v Italiji – Videmsko in Goriško pokrajino. Lega ob meji pogojuje razvoj Goriške danes bolj kot kadarkoli prej. Uspešno izpeljani projekti na najrazličnejših področjih (varstva okolja, turizma, vinarstva, urbanističnega planiranja, gospodarstva, ...), skupni vzpostavljeni bilateralni organi ter zavedanje o pomenu sodelovanja brez meja predstavljajo odlično izhodišče Goriške za nadaljnji uspešen razvoj in dvig konkurenčnosti regije na vseh področjih.

4.1.3 Nosilci regionalnega razvoja Goriške regije

Nared (2007, str. 91) opredeljuje nosilce regionalnega razvoja oz. subjekte, ki prispevajo k uresničevanju razvojnih prioritet, kot akterje, ki imajo interes za razvoj regije in ki s svojo politično ali ekonomsko močjo tudi pomembno vplivajo na odločitve regionalne politike.

Na osnovi aktualne normativne ureditve regionalne politike v Sloveniji so nosilci razvoja v Goriški regiji (RRP Severne Primorske (Goriške statistične regije) 2007-2013, 2006, str. 68):

⁵ Osimski sporazumi so uredili zlasti mednarodno priznanje državne meje z Italijo, ki z mirovno pogodbo leta 1947 ni bila določena.

- obstoječa in nova podjetja,
- lokalne skupnosti (občine),
- institucije regionalne skupnosti,
- institucije podpernega okolja.

Nosilci regionalnega razvoja Goriške regije se povezujejo v edinstveno skupnost, ki nosi v sebi močno težnjo po razvoju regije kot žarišču znanja. S povezovanjem in aktivnim sodelovanjem med nosilci razvoja se v regiji ustvarjajo temelji za razvoj specializiranih znanj, ustvarjalnosti, inovacij, izobraženih prebivalcev in višje dodane vrednosti na vseh področjih življenja. Na tej osnovi med seboj povezana podjetja in institucije povečujejo lastno razvojno moč, vzporedno s tem pa konkurenčnost, prepoznavnost in uspešnost regije, kar zagotavlja privlačno okolje za kakovostno življenje prebivalcev (Brecelj Silič, 2010, str. 30).

4.1.3.1 Obstoječa in nova podjetja

Podjetja, dlje časa delujoča ali novoustanovljena, predstavljajo enega ključnih nosilcev razvoja regije. Ta vloga podjetij izhaja iz njihove moči, da vplivajo na samo delovanje regije. Kvaliteta odnosa med lokalnim poslovnim svetom in ostalimi subjekti regionalnega okolja ima pomemben vpliv na njuno delovanje. Tako lahko dobri odnosi z regijo izboljšajo pogoje poslovanja podjetja in s tem pozitivno vplivajo tudi na konkurenčnost le-tega. Zaradi moči vplivanja drug na drugega je uspeh tako regije kot podjetja odvisen od sodelovanja med njima ter od kakovosti skupnega dela (Jaklič, 2009, str. 268-269).

Na krepitev inovativnega potenciala Goriške regije pomembno vplivajo tako velike gospodarske družbe kakor srednje velika in majhna podjetja. Velika podjetja imajo največkrat že razvita jedra, imajo veliko znanj in ustrezne kadre. Pri srednje velikih in malih podjetjih pa je pomembna dodatna vzpodbuda za razvoj, inovativnost in internacionalizacijo za doseganje večje konkurenčnosti.

Med najvidnejšimi inovativnimi in razvojno usmerjenimi obstoječimi gospodarskimi subjekti v regiji lahko izpostavimo sledeče: Mahle Letrika d.o.o., Koncern Kolektor, Skupino Hidria, Pipistrel d.o.o., SmarTech d.o.o., Instrumentation Technologies d.o.o., Intra Lighting d.o.o.

Pomemben prispevek k dvigu ustvarjalnosti in inovativnosti regije pa pripomorejo tudi novoustanovljena inovativna in razvojno usmerjena podjetja. V okviru start-up skupnosti Primorskega tehnološkega parka jih trenutno deluje preko 100. Naj omenim le nekatere: 4ocean produkt d.o.o., Business Solution d.o.o., C-Astral d.o.o., Corus inženirji d.o.o., Datapan d.o.o., Editor d.o.o., Enertus d.o.o., Etris d.o.o., Goap d.o.o., Konstelacija H2 d.o.o., Led luks d.o.o., Metaloplast d.o.o., Neptun digital d.o.o., OR-EL d.o.o., Palsit d.o.o., S3mea d.o.o., itd. (Start-up center PTP, 2016).

4.1.3.2 Lokalne skupnosti

Eden pomembnih deležnikov razvoja Goriške regije so tudi občine. S svojim prispevkom pri načrtovanju in vzpostavljanju podjetniških (poslovnih, industrijskih) con, infrastrukturnih pogojev ter tudi zaradi posrednih in neposrednih spodbud pripomorejo h koncentraciji raziskovalnih, razvojnih in drugih gospodarskih potencialov regije, s tem pa h gospodarskemu razvoju regije.

4.1.3.3 Institucije regionalne skupnosti

Z reformo regionalne politike v Sloveniji so bile na osnovi Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja - ZSRR-2 (Ur.l. RS, 20/2011) ter njegove dopolnitve v okviru Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja – ZSRR-2A (Ur.l. RS, 57/2012) opredeljene institucije regionalne skupnosti, ki so odgovorne za pripravo in izvajanje regionalnega programa ter drugih razvojnih nalog regije.

V Goriški regiji so to (Program dela regionalne razvojne agencije Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za leto 2016 - osnutek, 2015, str. 2-3):

- Svet Severne Primorske (Goriške razvojne regije),
- Razvojni svet Severne Primorske (Goriške razvojne regije),
- Regijska razvojna mreža za Severno Primorsko (Goriško razvojno regijo) ter
- Severnoprimska mrežna regionalna razvojna agencija.

Svet Severne Primorske (Goriške razvojne regije) je sestavljen iz županov vseh 13 občin v regiji. Predstavlja ključni organ odločanja v regiji, saj ima nalogo dokončne potrditve odločitev razvojnega sveta regije o regionalnem razvojnem programu in dogovoru za razvoj regije. V letu 2016 naloge predsednika sveta opravlja župan občine Renče-Vogrsko, naloge podpredsednika pa župan občine Šempeter-Vrtojba.

Razvojni svet Severne Primorske (Goriške razvojne regije) je v letu 2013 na novo ustanovljen organ po ZSRR-2A (Uradni list RS, 57/2012). Sestavlja ga 33 članov, in sicer 13 predstavnikov občin, 13 predstavnikov gospodarstva v regiji ter 7 predstavnikov nevladnih organizacij v regiji. Njegove naloge so predvsem, da (Poslovnik o delu razvojnega sveta Severne Primorske (Goriške razvojne regije), 2013, str. 2):

- vodi in usmerja priprave regionalnega razvojnega programa ter sprejem le-tega,
- sodeluje z regijami drugih držav,
- sklepa dogovore za razvoj regije,
- sodeluje v teritorialnem razvojnem dialogu,
- spremlja izvajanje regionalnega razvojnega programa ter dogovora za razvoj regij,
- opravlja še druge, za razvoj regije pomembne naloge.

Regijska razvojna mreža za Severno Primorsko (Goriško razvojno regijo) je posebna oblika povezovanja ključnih razvojnih institucij na osnovi Pogodbe o sodelovanju razvojnih agencij na nivoju statistične regije Severne Primorske (Goriške razvojne regije). Njen namen je uresničevanje razvojnih prioritet ob upoštevanju specializacij razvoja regije. Regijsko razvojno mrežo trenutno sestavljajo 4 razvojne agencije Severne Primorske (Goriške razvojne regije).

Predvidoma do konca leta 2016 naj bi se članstvo dopolnilo še z drugimi, za regionalni razvoj Goriške regije pomembnimi člani. Tako naj bi se pridružili še predstavniki občin, gospodarstva, območne zbornice Gospodarske zbornice Slovenije, območnih obrtnih zbornic, območnega Kmetijsko gozdarskega zavoda, regionalnega zavoda za zdravstveno varstvo, predstavniki izobraževalnih, razvojnih, strokovnih in upravnih institucij, ki delujejo na regionalni ravni, ter predstavniki civilne družbe (Program dela regionalne

razvojne agencije Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za leto 2016 - osnutek, 2015, str. 3).

Regijska razvojna mreža za Severno Primorsko (Goriško razvojno regijo) ima nalogo, da (Program dela regionalne razvojne agencije Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za leto 2016 - osnutek, 2015, str. 3):

- daje Svetu pobude za razvoj;
- povezuje udeležence ob pripravi in izvajanju regijskih projektov, opravlja še druge razvojne naloge države (izvaja regijske finančne sheme, izvaja regijske sheme kadrovske študentske);
- obvešča medsebojno vključene institucije v programih in projektih v regiji, povezuje razvojne institucije zunaj in znotraj ozemlja matične regije;
- opravlja še druge svetovalne naloge na področju razvoja v regiji.

Severna Primorska (Goriška razvojna regija) je za opravljanje nalog regionalne razvojne agencije (v nadaljevanju RRA) s soglasjem vseh 13 županov Goriške regije in na podlagi Pogodbe o sodelovanju razvojnih agencij na nivoju statistične regije Severne Primorske v letu 2000 oblikovala **Severnoprimorsko Mrežno regionalno razvojno agencijo** (v nadaljevanju MRRA).

Vanjo so vključene štiri razvojne agencije (Program dela regionalne razvojne agencije Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za leto 2015, 2014, str. 3):

- Idrijsko-Cerkljanska razvojna agencija d. o. o. Idrija (ICRA d. o. o. Idrija),
- Posoški razvojni center (PRC),
- Regijska razvojna agencija Severne Primorske d. o. o. Nova Gorica (RRA Severne Primorske d. o. o. Nova Gorica) ter
- Razvojna agencija ROD Ajdovščina (RRA ROD Ajdovščina).

Navedene razvojne agencije so v Pogodbi o sodelovanju (že leta 2000) opredelile, da sodelujejo v MRRA kot enakopravni partnerji in delujejo po principu projektne sodelovanja in mrežnega vodenja. Vsaka agencija je prevzela koordinacijo regijskih nalog za določena vsebinska področja izvajanja Regionalnega razvojnega programa ter druge razvojne naloge države, ki se na regionalni ravni izvajajo v javnem interesu, kot sledi (Program dela regionalne razvojne agencije Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za leto 2016 - osnutek, 2015, str. 3):

- Posoški razvojni center - človeški viri, regijska študentska shema, lokalna akcijska skupina,
- RRA Severne Primorske d. o. o. Nova Gorica - gospodarstvo, turizem, lokalna akcijska skupina,
- Razvojna agencija ROD Ajdovščina - podeželje in lokalna akcijska skupina,
- Idrijsko-Cerkljanska razvojna agencija d. o. o. Idrija - okolje, prostor, infrastruktura in lokalna akcijska skupina (od leta 2015 dalje).

Od začetka leta 2016 je prevzela vodenje MRRA za obdobje v letih 2016 in 2017 Razvojna agencija ROD iz Ajdovščine, po tem ko je to nalogo od 1. aprila 2014 opravljal Idrijsko-Cerkljanska razvojna agencija d. o. o. s sedežem v Idriji.

4.1.3.4 Institucije podpornega okolja

Razvoj regij je odvisen tudi od podpornih mehanizmov in institucij podpornega okolja. Podporne institucije v regionalnem razvoju pomembno pripomorejo k pretoku znanja znotraj regije. Znanje prehaja od raznih akademskih institucij kot »proizvajalcev znanja« do visokotehnološkimi podjetji kot subjektov, ki so sposobni to znanje uporabiti v inovativnih proizvodih in storitvah. V tem smislu so institucije podpornega okolja (kot npr. tehnološki parki, univerzitetni in podjetniški inkubatorji) vir pomembnih organizacijskih prijemov za vzpostavitev kooperativnih neformalnih omrežij (Adam et al., 2010, str. 43).

Stres, Trobec in Podobnik (2009, str. 20) v Raziskavi o stanju inovacijske dejavnosti v Sloveniji s predlogom aktivnih ukrepov za spodbujanje konkurenčnosti in inovativnosti v slovenskem gospodarstvu delijo institucije podpornega okolja glede na funkcijo v regiji na tri nivoje:

- primarne, ki sodijo v vsako regijo,
- sekundarne, ki sodijo v večje področne skupine,
- krovne, od katerih naj bi zadoščal po en subjekt na državo za posamezno skupini ali sektor, glede na velikosti Slovenije.

Med primarne subjekte podpornega okolja uvrščamo društva inovatorjev, gospodarske zbornice, obrtne zbornice, razvojne agencije, inkubatorje. Pomembni so zato, ker nudijo razpršeno infrastrukturo za razvoj visoko- in nizko- tehnološkega ter netehnološkega podjetništva. V skupino sekundarnih subjektov so uvrščene institucije, ki potrebujejo za svoje delovanje kritično maso podjetij. Mednje štejemo univerze, javne raziskovalne institucije, tehnološke parke, univerze in pisarne za prenos tehnologije. So pomembne kot vir inovacij in pomoči podjetjem pri nadaljnjem razvoju inovativne ideje. Krovne institucije pa zaradi svoje pregledne ali panožne usmeritve zadoščajo na državni ravni. To so sledeče institucije: grozdi, platforme, tehnološke mreže, subjekti finančnega okolja in tehnološki centri (Stres, Trobec & Podobnik, 2009, str. 21-22).

V Goriški regiji se podpora infrastruktura uspešno razvija predvsem v gospodarskih središčih. Pomanjkanje prisotnosti podjetniških razvojnih centrov in institucij podpornega okolja je zaznati predvsem na področjih Zgornjega Posočja in idrijsko-cerkljanske subregije.

Posamezne institucije podpornega okolja, ki delujejo na področju Goriške regije, predstavljam bolj podrobno v nadaljevanju.

Gospodarska zbornica Slovenije je s svojo območno enoto - Območno zbornico za severno Primorsko s sedežem v Novi Gorici, edino interesno združenje, ki zastopa interese gospodarstva v Goriški regiji. Je institucija, ki sodeluje pri oblikovanju pogojev dela in poslovanja gospodarskih družb na območju regije ter pri zagotavljanju pogojev za gospodarski razvoj. Izvaja razne strateške aktivnosti v smislu sooblikovanja gospodarskega sistema, ekonomskih politik ter ekonomsko-socialnega dialoga. Podjetjem v regiji nudi tudi praktično pomoč in podporo pri njihovem poslovanju. Je pomemben vir poslovnih informacij, pomoči izvoznikom pri prodoru na tuje trge, nudi pravne nasvete, svetuje s področja varstva okolja, izvaja izobraževalne vsebine itd. (Predstavitev Območne zbornice za severno Primorsko, Nova Gorica, 2016).

Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije (v nadaljevanju OZS) je krovna organizacija, ki skupaj z 62 območnimi obrtno-podjetniškimi zbornicami tvori obrtno-zbornični sistem. V Goriški regiji je OZS prisotna s štirimi območnimi obrtno-podjetniškimi zbornicami, in sicer v Tolminu, Idriji, Novi Gorici in Ajdovščini. V posamezne območne obrtno-podjetniške zbornice se vključujejo obrtniki, ki imajo obratovalnice s sedežem na njihovem območju, poleg teh pa še prostovoljni člani s svojega območja. V zbornico in hkrati Obrtno-podjetniško zbornico Slovenije se lahko včlanijo vse fizične in pravne osebe, ki opravljajo obrtno dejavnost, domačo oz. umetnostno obrt, katerokoli drugo pridobitno ali nepridobitno dejavnost v Republiki Sloveniji. Med temeljnimi nalogami OZS so: zastopanje interesov članov delodajalcev, izdajanje obrtnih dovoljenj in vodenje obrtnega registra; aktivno sodelovanje z združenji gospodarstva v občini in regiji ter ostalimi podpornimi institucijami v regiji; skrb za promocijo članov zbornice doma in v tujini; organiziranje izobraževanj, strokovnih posvetov in nudenje pomoči članom pri odpiranju obrti; seznanjanje članov o novostih in spremembah zakonodaje s področja obrti in podjetništva (O zbornici, 2016).

Univerza v Novi Gorici (v nadaljevanju UNG) je univerzitetna ustanova, katere osnovno poslanstvo je visokošolsko izobraževanjem na dodiplomski in podiplomski ravni ter znanstveno-raziskovalna dejavnost. Prvotno je začela je delovati kot Fakulteta za znanosti v študijskem letu 1995/1996. Z uvedbo številnih novih študijskih programov in širitve znanstvenoraziskovalne dejavnosti se je leta 1998 preoblikovala v Politehniko Nova Gorica. V letu 2006 je s spremembo statusa postala četrta slovenska univerza in se poimenovala Univerza v Novi Gorici.

Pedagoška dejavnost UNG se danes izvaja v okviru petih fakultet in dveh visokih šol. To so: Visoka šola za umetnost in Visoka šola za vinogradništvo in vinarstvo ter Fakulteta za aplikativno naravoslovje, Fakulteta za znanosti o okolju, Fakulteta za humanistiko, Poslovno-tehniška fakulteta in Fakulteta za podiplomski študij. Znotraj slednje poteka izobraževanje na študijskih programih Ekonomika in tehnike konservatorstva in krajinske dediščine, Fizika, Jezikoslovje, Krasoslovje, Molekularna genetika in biotehnologija, Primerjalni študij idej in kultur ter Znanosti o okolju. Raziskovalna dejavnost znotraj UNG poteka v šestih laboratorijih, štirih centrih in enem institutu. Naj jih samo naštejemo: Laboratorij za astrofiziko osnovnih delcev, Laboratorij za fiziko organskih snovi, Laboratorij za kvantno optiko, Laboratorij za raziskave materialov, Laboratorij za raziskave v okolju, Laboratorij za večfazne procese, Center za raziskave atmosfere, Center za raziskave vina, Center za raziskave staranja, Center za sisteme in informacijske tehnologije ter Institut za kulturne študije.

UNG je soustanoviteljica Primorskega tehnološkega parka ter nosilka Pisarne za prenos tehnologij, s katerima želi UNG okrepiti sodelovanje z gospodarstvom. Pomembno področje sodelovanja med UNG in podjetji je tudi skupen nastop na slovenskih in mednarodnih razpisih s področij raziskav in razvoja visokih tehnologij, kjer obstajajo večje možnosti za črpanje sredstev s skupnim sodelovanjem. Vpetost UNG v gospodarska dogajanja je pomembna za njen lastni razvoj ter za razvoj okolja regije in širšega območja (Univerza v Novi Gorici, 2016).

Pisarna za prenos tehnologij (v nadaljevanju ILO) deluje v sklopu UNG od januarja 2013. Oblikovana je bila z namenom še aktivnejšega prenosa znanja iz akademskega okolja v gospodarstvo tako v regionalnem kot mednarodnem okolju. Pri tem se poslužuje širokega spektra oblik prenosa znanja, kot npr. izmenjave strokovnega znanja in izkušenj,

vzpostavljanja poslovnih omrežij, sodelovanja pri mednarodnih aktivnostih, zlasti na industrijskem področju. Primarna naloga ILO je upravljanje in podpora prenosu tehnologij ter spodbujanje uporabe univerzitetnih zmogljivosti v industrijskih raziskavah in aplikacijah. ILO nudi podporo pri raziskavah inovativnim podjetjem iz Slovenije in tujine, zlasti na področjih, na katere se usmerja v okviru pedagoške dejavnosti UNG, kot so: nanomateriali, okoljski materiali, vinarstvo, biomedicina in informacijska tehnologija (Univerza v Novi Gorici, 2016).

Primorski tehnološki park (v nadaljevanju PTP) je bil ustanovljen že v letu 2000, da bi pomagal pri nastajanju, delovanju in rasti tehnološko najzahtevnejših podjetij z visokim tržnim potencialom. Podjetjem nudijo pomoč z lastno infrastrukturo, povezavami s centri znanja in tehnologij znotraj in preko meja regije, spodbujajo mreženje, vzpostavljajo sodelovanje ter ponujajo poslovne in druge storitve. Tudi na ta način pomagajo premagovati podjetniške in tržne izzive s ciljem, da podjetja čim hitreje razvijejo svoje ideje v produkte in storitve ter vstopijo na trg. V PTP se trudijo ustvariti mednarodno prepoznavno poslovno okolje, ki bo privlačno za vrhunska, inovativna, visoko-tehnološka podjetja in znanstveno-raziskovalni svet ter s tem prispevati h gospodarskemu razvoju Goriške regije. (Start-up center PTP, 2016).

Visokošolsko in raziskovalno središče Primorske Nova Gorica (v nadaljevanju VIRS) je zavod, ki so ga podjetja in lokalne skupnosti v Goriški regiji ustanovili z osnovnim namenom, da bi koordinirala in spodbujala razvoj visokošolskih in raziskovalnih programov na območju regije ob upoštevanju potreb regijskih podjetij in ustanov. Poleg te je njeno poslanstvo povezovanje podjetij in drugih ustanov z visokošolskimi in raziskovalnimi organizacijami v okviru Goriške regije. Pod okriljem VIRS se danes izvajajo: Izredni visokošolski študij strojništva, program Zdravstvena nega v Novi Gorici, programi Evropske pravne fakultete v Novi Gorici, programi Fakultete za uporabne družbene študije v Novi Gorici ter visokošolski strokovni program Multimedije v Novi Gorici (Predstavitev Visokošolskega in raziskovalnega središča Primorske Nova Gorica, 2016).

Kompetenčni center TIGR, ki ga koordinira Zavod za trajnostno in inovativno gradbeništvo (s kratico ZTIGR) s sedežem v Godoviču, je neprofitni zavod, ki povezuje partnerje iz gospodarstva in javnega raziskovalnega sektorja. Usmerja se v razvoj kompetenc na področju razvoja in uporabe novih tehnologij za razvoj novih, konkurenčnih proizvodov, storitev in procesov, zlasti na področju trajnostnega gradbeništva in obnovljivih virov energije. Partnerji konzorcija so vodilni slovenski proizvajalci komponent, izdelkov in sistemov ter izvajalci storitev in inženiringa za evropski in globalni gradbeni trg. Znanje partnerjev dopolnjujejo s svojimi vrhunskimi raziskovalnimi dosežki javni raziskovalni zavodi in fakultete s področja gradbeništva, arhitekture, strojništva in kemije (Zavod za trajnostno in inovativno gradbeništvo, 2016).

Center odličnosti COBIK (kratica za Center odličnosti za biosenzoriko, instrumentacijo in procesno kontrolo) je raziskovalni zavod v zasebni lasti, ustanovljen leta 2009. Sedež ima v Ajdovščini. Zaposluje raziskovalce in razvojnike z najbolj obetavnih področij, kot so bioinstrumentacija, biokemija in procesi čiščenja v biokemiji, biologija, elektroinženirstvo, farmacija, fizika, mikrobiologija in optika. V okviru Centra odličnosti COBIK delujeta tudi Center za biotehnologijo (s kratico CE BI), ki raziskuje in razvija tehnologije biosenzorjev, ter biotehnološki inkubator BIO Squash. Biotehnološki inkubator BIO Squash je bil oblikovan v letu 2014 kot interna enota Centra COBIK, kot visoko

specializirani biotehnoški inkubator, v katerem se osredotočajo na podporo biotehnoškimi projektom, ki so tržno usmerjeni, in biotehnoškim podjetjem. Poleg tega svoje partnerje podpirajo z raziskovalnim sodelovanjem, skupnimi projekti, vrhunsko opremo, dostopom do globalne mreže (angl. *network*) in dostopom do investitorjev preko svoje investicijske platforme COINVEST (O centru odličnosti COBIK, 2016).

Tehnološki park IN-PRIME je del celovitega projekta »Gospodarsko središče IN-PRIME na Goriškem«, ki ga je Vlada Republike Slovenije v letu 2006 umestila v nabor projektov državnega pomena na osnovi tedaj sprejete Resolucije o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje med leti 2007 in 2023 (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023, 2006, str. 24). Širok nabor zastavljenih aktivnosti v okviru projekta IN PRIME je bil usmerjen v pospešen celostni razvoj Goriške regije. Vizija projekta je bila razviti Goriško regijo kot eno vodilnih evropskih regij na področju obvladovanja energije, naprednih materialov in tehnologij za trajnostni razvoj. Projekt naj bi pripomogel k doseganju ciljev prve prioritete razvoja, zastavljene s Strategije razvoja Slovenije za obdobje med leti 2005 in 2013 tj. konkurenčno gospodarstvo in hitrejša rast. Projekt je bil načrtovan kot program dolgoročnega inovacijskega preboja Goriške razvojne regije. Za doseg tega strateškega cilja je predvidel znatna vlaganja za izgradnjo potrebne razvojne infrastrukture (gospodarske cone, mrežni podjetniški inkubator, tehnološka jedra, tehnološki centri, inštituti, tehnološki park, univerzitetni inkubator, visokošolska izobraževalna središča s spremljajočimi objekti ...) v znanje in pridobivanje novih kakovostnih delovnih mest.

Program IN PRIME naj bi podpiral tudi razvojne programe podjetij, prednostno usmerjene v razvoj novih izdelkov z visoko dodano vrednostjo in v usposabljanje strokovnih kadrov (kadrovske inkubator) ter še celo vrsto programov in oblik spodbujanja inovativnosti in krepitve gospodarstva Goriške regije (HUB Goriške, 2016).

4.2 Analiza ustvarjalnega in inovativnega potenciala Goriške regije

Če želimo povečati konkurenčnost Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije, moramo najprej znati izmeriti⁶ ali oceniti⁷ njeno uspešnost ter vlogo posameznih dejavnikov za razvoj regije. Oba pojema - tako ustvarjalnost kot inovativnost, sta sorazmerno kompleksna pojema. Vključujeta tako ustvarjalno in inovativno mišljenje, osebe, proces v posamezniku, družbene razmere, regionalno razsežnost ... (Kavčič, 2008, str. 38). To se odraža tudi na problematiki merjenja obeh pojavov. Če ne vemo, kaj natančno meriti, kako potem to izmeriti.

Pri oceni ustvarjalnega in inovativnega potenciala Goriške regije sem s pomočjo analize regionalne ekonomije skušala v čim večji meri slediti elementom predstavljenega modela Evropske komisije iz leta 2009. Ta je v Šestem poročilu o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije (v nadaljevanju: Šesto poročilo ...) obravnavala ustvarjalnost in inovativnost kot strategijo izhoda iz gospodarske krize ter regionalno razsežnost ustvarjalnosti in inovativnosti. Glavni namen zadevnega poročila je pokazati

⁶ Merjenje je proces pripisovanja številke pojavom, ki naj bi bilo smiselno, zanesljivo in veljavno (Kavčič, 2008, str. 38).

⁷ Ocenjevanje pa vključuje vrednotenje in primerjanje pojavov z nekim pomenom (Kavčič, 2008, str. 38).

dejavnike, ki so lahko spodbuda za krepitev ustvarjalnost in inovativnost v regijah, da bodo le-te konkurenčnejše na evropskem in svetovnem trgu (Šesto poročilo o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije, 2009, str. 3-4).

V nadaljevanju sledi predstavitev posameznih kazalcev ustvarjalnosti in inovativnosti, ki so poudarjene v Šestem poročilu ... na primeru Goriške regije. Ob tem so posebej izpostavljene vsebine, ki pomembno vplivajo na razvoj ustvarjalnega in inovativnega potenciala v njej.

4.2.1 Analiza ustvarjalnega potenciala Goriške regije

V Šestem poročilu ... je ustvarjalnost opredeljena kot »nastanek nove in koristne zamisli« (Šesto poročilo ..., 2009, str. 4). Regionalno razsežnost ustvarjalnosti lahko posledično razumemo kot zamisel, ki bo nova in koristna v regiji. Analiza ustvarjalnega potenciala regije zajema dejavnosti, ki »premikajo meje znanja, in dejavnosti, ki omogočajo regijam približevanje tem mejam« (Šesto poročilo ..., 2009, str. 4).

Ob tem se nam postavlja vprašanje, kako pridemo do nastanka nove in koristne zamisli. Večina novih in koristnih zamisli nastane ob sodelovanju več ljudi zlasti nadarjenih oseb z različnih področij. Pri spodbujanju takega sodelovanja morajo regije razviti lasten potencial, biti privlačne za nadarjene in biti odprte za drugačnost (Šesto poročilo ..., 2009, str. 4).

4.2.1.1 Razvoj lokalnega potenciala

Poročilo o človekovem razvoju (1999, v Nared, 2007, str. 50) poudarja vse večjo vlogo družbe za razvoj prostora in gospodarstva. Ta vodi v potrebo po krepitvi usposobljenosti prebivalcev. Po prepričanju Svetovne banke predstavlja ravno usposobljenost prebivalstva ključni dejavnik razvoja družbe, zato ga poimenujejo kar človeški kapital. Po njihovih navedbah naj bi človeški kapital predstavljal skoraj dve tretjini vsega proizvodnega kapitala, po nekaterih ocenah pa tudi do 75 % celotne vrednosti organizacij (Poročilo o človekovem razvoju, 1999, v Nared, 2007, str. 50).

OECD (1998, str. 9) opredeli človeški kapital kot »znanje, spretnosti in kakovosti posameznika, ki mu omogočajo ustvarjanje osebne, družbene in ekonomske dobrobiti«. K temu pripomorejo tudi delovne izkušnje posameznika, njegova telesna vitalnost in motivacija, kar se odraža v povečani produktivnosti, ustvarjalnosti in inovativnosti. Obenem se krepi zmožnost za prilagajanje posameznika novim razmeram in zahtevam. Pri tej opredelitvi človeškega kapitala je poudarjena njegova vrednost v smislu produkcije, kar je smiselna opredelitev v procesu proučevanja vloge človeškega kapitala pri razvojnem potencialu regij.

Ob težnjah za povečanje človeškega potenciala ne sme prevladati motiv gospodarskega razvoja in hitrejšega napredka nekega območja. Glavni cilj razvojnih prizadevanj mora postati dvig življenjske ravni prebivalcev.

Ena ključnih nalog razvoja regije je ustvariti take razmere - politične, gospodarske in socialne, ki bodo omogočile ustvarjalno udejstvovanje njegovih prebivalcev, uživanje samospoštovanja in občutek pripadnosti skupnosti. Ker sta življenjska raven posameznika in skupnosti med seboj prepletene, zahtevata socialno povezanost in enakomernejšo delitev

rezultatov napredka zato, da bi postala bistvena gonilna sila razvoja (Poročilo o človekovem razvoju, 1999, v Nared, 2007, str. 51).

Podobno kot drugod po svetu tudi v Sloveniji med posameznimi območji prihaja do razlik v nivoju človeškega kapitala. Vzroke za to lahko iščemo v različni demografski sestavi prebivalstva, različni izobrazbeni strukturi in vključenosti prebivalcev v oblike vseživljenjskega učenja.

4.2.1.1.1 Demografske spremembe

Demografske spremembe veljajo za glavni trend 21. stoletja v državah Evropske unije, saj odločilno vplivajo na politične, socialne, družbene in ekonomske razmere držav članic. Mnogi obravnavajo demografske spremembe kot težavo. Vendar pogosto niso težava demografske spremembe kot take, temveč omahovanje družbe pri soočanju z njimi. Ključno je torej prepoznati priložnosti, ki jih tak razvoj prinaša (Poročilo o demografskih spremembah in njihovih posledicah za prihodnjo kohezijsko politiko EU, 2011).

Podobno kot druge razvite države se tudi Slovenija sooča s spremembami v starostni strukturi prebivalstva. Značilni sta predvsem zmanjševanje delovno sposobnih in povečevanje števila starejših. Na osnovi izdelanih demografskih projekcij⁸ v okviru projekta EUROPOP2013 naj bi se posledice takšnih gibanj v prihodnosti izražale zlasti na sledečih področjih (Kajzer & Fajić, 2016, str. 3):

- trgu dela,
- izobraževanju,
- javnih izdatkih in
- stanovanjskem, prostorskem in regionalnem področju.

Zmanjševanje števila delovno sposobnih prebivalcev na trgu dela se bo v naslednjih desetih letih izkazalo za pomemben dejavnik, ki bo vplival na gospodarsko rast na negativen način. Pričakovano povečanje gospodarske aktivnosti se bo odrazilo v povečanih potrebah po dodatnih zaposlitvah. Sama delovna aktivnost obstoječih mladih in starejših prebivalcev v prihodnosti ob pričakovanih skromnih priselitvah ne bo omogočala pokritju potreb. Negativno spremenjena starostna struktura naj bi se izkazala za dodaten negativen dejavnik za rast produktivnosti, ki bo vplivala tudi na obseg in strukturo potrošnje (Kajzer & Fajić, 2016, str. 3).

Demografske spremembe bodo v prihodnosti pomembno vplivale tudi na izobraževalni sistem. Zaradi zmanjšanja števila mladih v celotnem prebivalstvu se bodo spremenile potrebe po kapacitetah v izobraževanju, zlasti na nivoju predšolskega, dodiplomskega in tudi podiplomskega izobraževanja. Nasprotno pa se bodo krepile potrebe v smeri vseživljenjskega izobraževanja in pridobivanja veščin za življenje in delo (Kajzer & Fajić, 2016, str. 3).

Nadalje lahko pričakujemo tudi zmanjšanje virov financiranja in rast javnih izdatkov za socialno zaščito, kot posledica sprememb v demografski sestavi prebivalstva. Manjše

⁸ Projekcija prebivalstva pomeni izračun verjetnega prihodnjega števila in sestave prebivalstva določenega območja po različnih znakih. Ta je zasnovan na hipotezah o bodočem razvoju rodnosti, smrtnosti in selivnosti (Kajzer & Fajić, 2016, str. 3).

število delovno sposobnega prebivalstva se bo, ob predpostavki obstoječega sistema socialne zaščite, odrazilo v zmanjšanju obsegu virov financiranja sistemov socialne zaščite. Obenem bo povečevanje števila starejšega prebivalstva dodatno povečevalo pritisk na izdatke, povezane s staranjem prebivalstva.

Kajzer in Fajčić (2016, str. 3) izpostavljata, da lahko pričakujemo izrazito povečanje izdatkov za pokojnine, za zdravstvene storitve in storitve dolgotrajne oskrbe, zlasti na račun ostarelega deleža populacije.

Staranje prebivalstva se kaže tudi v spremenjenih potrebah stanovanjske, prostorske in regionalne politike (Kajzer & Fajčić, 2016, str. 3). Za starejšo populacijo v Sloveniji je značilen izrazito visok delež lastniških stanovanj. Obenem beležimo nadpovprečno visok delež starejših, ki živi na kmetijah ali v samostojnih hišah. Značilnost poselitve starejšega dela prebivalcev se odražajo v visoki stanovanjski prikrajšanosti, tudi izvajanje storitev dolgotrajne oskrbe je posledično oteženo. Demografske spremembe nam kažejo dodatno potrebo po prilagoditvi prostorskega načrtovanja, gradnje objektov in prometne politike do starejše populacije (Kajzer & Fajčić, 2016, str. 3).

Število prebivalcev Slovenije se od konca 20. stoletja giblje okoli dveh milijonov. Ob proučevanju gibanja števila prebivalcev lahko ugotovimo, da se je po letu 1992 v Sloveniji število rojstev močno znižalo in tako se je močno zmanjšal naravni prirast. Na drugi strani ugotavljamo podaljšanje trajanja življenja prebivalstva ter povečan delež starejših od 65 let. Ta delež se je v obdobju med letoma 1990 in 2014 povečal iz 10,6 % na 17,9 %. Takšne značilnosti gibanja prebivalstva kažejo na proces demografskega prehoda, ki bo v naslednjih letih le še bolj izrazit (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

Za Slovenijo je značilna neenakomerna, razpršena in redka **poselitev**. Med regijami so razlike v poselitvi velike. V letu 2014 sta v Sloveniji v povprečju živela 102 prebivalca na km² površine države. Območja zgoščene poseljenosti prebivalstva so v večjih urbanih središčih in ob glavnih prometnih povezavah. Redkeje so poseljena tista območja, ki so reliefno razgibana, imajo slabše naravno-geografske pogoje in so težje prometno dostopna. Istega leta, tj. 2014, je bila najgosteje naseljena osrednjeslovenska statistična regija, na njenem območju pa je občina Ljubljana najgosteje naseljena občina s povprečno 1.041 živečimi prebivalci na površini km². Najredkeje naseljena statistična regija je primorsko-notranjska regija. Na njenem področju je živelo povprečno 36 prebivalcev na km² (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

Razliko med številom živorojenih in številom umrlih prebivalcev nekega območja imenujemo **naravni prirast**. Za Slovenijo je značilno neprestano manjšanje razlike med številom živorojenih in številom umrlih vse od sredine prejšnjega stoletja. Čeprav je število umrlih v tem obdobju le nekoliko naraslo, pa je število živorojenih izrazito upadlo. Negativni naravni prirast je bil v Sloveniji prvič v obdobju po 2. svetovni vojni izkazan v letu 1993. Čeprav je bil naravni prirast v sledečih treh letih rahlo pozitiven, pa mu je sledilo ponovno obdobje negativnega prirasta v obdobju med letoma 1997 in 2005. Šele od leta 2006 dalje je naravni prirast v Sloveniji znova pozitiven. V letu 2014 je tako naravni prirast znašal 1,1 prebivalca na 1.000 prebivalcev. To pomeni, da se je na vsakih 1.000 prebivalcev rodil en prebivalec več, kot jih je v istem obdobju umrlo. V letu 2014 je bil zabeležen najvišji naravni prirast v osrednjeslovenski statistični regiji s 3,4 prebivalca na 1.000 prebivalcev. V istem obdobju pa je bila regija z največjim negativnim naravnim

pirastom pomurska statistična regija, in sicer z – 3,1 prebivalca na 1.000 prebivalcev (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

Za prebivalstvo Slovenije je značilno tudi, da ima več starega kot mladega prebivalstva. Ta trend zasledimo od sredine leta 2003 dalje. Sredi leta 2014 je delež prebivalcev, starih 65 ali več let, znašal 17,7 %, delež prebivalcev, mlajših od 15 let, pa je znašal 14,7 %. **Indeks staranja**, ki predstavlja razmerje med številom oseb, starih 65 ali več let, in številom oseb, mlajših od 15 let, je potemtakem znašal 120,5. To lahko interpretiramo na način, da je takrat na 100 oseb, mlajših od 15 let, v državi prebivalo 121 oseb, starih 65 ali več let. Tudi razlike med spoloma so zelo izrazite. Med žensko populacijo je namreč delež starejših v primerjavi z mlajšimi veliko večji. Tako beležimo sredi leta 2014 indeks staranja za ženski del prebivalstva v vrednosti 147. Pri moških je to razmerje obrnjeno, saj je v istem obdobju na 100 moških, mlajših od 15 let, prebivalo 96 moških, starih 65 ali več let. Najvišji indeks staranja je bil zabeležen v zasavski statistični regiji (indeks staranja 145,8), najnižji delež starega prebivalstva pa je imela statistična regija jugovzhodna Slovenija (indeks staranja 106,6) (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

Čeprav se je demografska podoba goriške regije v zadnjih 20-ih letih bistveno poslabšala, pa nekateri najnovejši statistični podatki kažejo, da so negativni trendi na ravni regije v nekaterih segmentih zaustavljeni. Goriško regijo lahko po številu prebivalcev uvrstimo med srednje velike regije v Sloveniji. V regiji je januarja 2014 živel 118.374 prebivalcev, kar predstavlja 5,74 % prebivalcev Slovenije. Število prebivalcev je med letoma 2006 in 2014 le rahlo upadlo (za 1,0 %) na ravni celotne regije. Ob tem pa so opazne velike razlike znotraj regije. Po rasti števila prebivalstva izstopa v pozitivni smeri le Zgornje Vipavsko območje, v ostalih subregijah pa število prebivalcev še vedno upada, zlasti izrazito na območju Zgornjega Posočja (Podatkovni portal SI-STAT, 2016).

Goriška regija je, poleg notranjsko-kraške regije, najredkeje poseljena regija v Sloveniji. Vzrok za to najdemo deloma v njeni naravno-geografskih podobi (velik del regije pokriva težje prehodni predalpski in alpski svet), deloma v njeni prometni neprehodnosti in odmaknjenosti od večjih središč (Ščančar & Kutin, 2007, str. 7). Gostota poseljenosti je v goriški regiji v letu 2014 znašala 51,3 prebivalca na km², kar je polovica državnega povprečja. Področja goste naselitve so predvsem v gospodarsko in kmetijsko intenzivnih območjih, kot so Vipavska dolina, Goriška brda in Goriška raven. Območja najredkejše poselitve pa so območja Julijskih Alp, cerkljanskega hribovja in Trnovske planote. Prebivalstvo je tako zgoščeno predvsem v ravninski občini Šempeter-Vrtojba s 428 prebivalci na km², nad slovenskim povprečjem sta prav tako občini Renče-Vogrsko (145 prebivalcev na km²) in Nova Gorica (114 prebivalcev na km²). Najredkeje je poseljena občina Bovec z 9 prebivalci na km² (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

V goriški regiji se kaže tudi neugoden trend staranja prebivalstva. V letu 2014 je v regiji delež otrok, starih od 0 do 14 let, v celotnem prebivalstvu znašal 14 % (v letu 1991 je znašal 20,1 %), delež ostarelega prebivalstva pa presega državno povprečje in znaša 18,2 %. Delež ostarelega prebivalstva je nadpovprečno visok na območju idrijsko-cerkljanske subregije. Na ravni celotne regije indeks staranja prebivalstva znaša 130,6, kar pomeni, da na 100 oseb, mlajših od 15 let, v regiji prebiva 130,6 oseb, starih 65 let ali več. V primerjavi z letom 2002 se je indeks staranja na nivoju celotne regije občutno povešal - za 17,9 o. t. (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

V razmerah predhodno izpostavljenih demografskih sprememb v Goriški regiji, ki se kažejo v staranju populacije, ob istočasnem slabšanju gospodarskega položaja in posledično socialnega položaja njenih prebivalcev, se povečuje obseg in število storitev s področja zdravstvene in socialne oskrbe. Na območju celotne regije trenutno deluje sedem domov za ostarele in trije varstveno delovni centri. Ob tem pa se v regiji vse bolj krepi tudi vloga humanitarnih organizacij (Regijski izvedbeni načrt na področju socialnega varstva 2014-2016, 2014, str. 26).

Glede na ugotovljeno precej neugodno demografsko sliko prebivalcev Goriške regije ob ocenjevanju ustvarjalnega potenciala je zelo pomembno zavedanje vpliva starosti na kreativne sposobnosti. Ob tem se namreč vse pogosteje srečamo s tradicionalnimi stereotipi, da je kreativnost privilegij mladih. Iz sklepov raziskave *Creativity and Aging* (2007, v Kavčič, 2011, str. 53-54) izhaja, da fizioloških ovir kreativnosti starejših ni oz. vsaj niso dokazane. Vzroki za odrinjenost in neaktivnost so zlasti zdravstveni in socialni.

4.2.1.1.2 Izobrazba

Ekins in Medhurst (v Ravbar & Bole, 2007, str. 23) navajata, da je učenje temeljna funkcija pri ustvarjanju človeškega kapitala. Učenje nas spremlja skozi vsa življenjska obdobja. Začenja v dobi otroštva, ko pridobi otrok temeljne vzorce vedenja, prek različnih ravni formalnega in neformalnega izobraževanja, vse do usposabljanj na delovnem mestu in učenja ob vsakodnevnih izkušnjah.

Proces pridobivanja znanja je tesno povezan s kulturnimi, vedenjskimi in moralnimi vzorci, ki so pogojeni z okoljem, v katerem živimo. V ožjem pomenu nanj vplivajo socialni položaj članov družine, izobrazbena raven staršev, socializacijske prvine naše bližnje okolice, v širšem pomenu pa je učenje odvisno od kulturnega okolja, v katerem posameznik prebiva. Ker so ti dejavniki prostorsko različno razporejeni, vodijo v različno razporeditev človeškega kapitala znotraj posameznih območij. To se posledično kaže v njihovi večji ali manjši razvitosti. Raven človeškega kapitala je namreč pozitivno povezana z zaposlenostjo, gospodarsko rastjo in višino plač, kar predstavlja ključni prispevek človeškega kapitala v gospodarstvu. Ima pa tudi številne negospodarske posledice, ki se kažejo v posameznikovem in družbenem blagostanju (Ravbar & Bole, 2007, str. 23).

Ravbar in Bole (2007, str. 66) navajata, da je **izobrazbena sestava** v sodobnih družbah tista ključna sestavina, ki pomembno zaznamuje v razvoj usmerjeno družbeno skupnost. Kaže nam na strokovno usposobljenost za opravljanje poklicev, posredno pa tudi na sposobnost okolja, da se s pomočjo ustvarjalnosti in inovativnosti prilagodi sodobnim izzivom v postindustrijski družbi. Čim višja je stopnja izobrazbene ravni, tem večja je moč družbe pri nastanku ustvarjalnih in inovativnih regij (Ravbar & Bole, 2007, str. 66).

Po navedbah Urada RS za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju UMAR) v Poročilu o razvoju 2016 (2016, str. 40) je človeški kapital označen kot eden od glavnih dejavnikov konkurenčnosti in dolgoročne rasti. Ob tem pa ocenjujejo, da je v Sloveniji človeški kapital premalo učinkovito uporabljen (Poročilu o razvoju 2016, 2016, str. 40).

Svojo trditev utemeljujejo z dejstvom, da je delež visoko izobraženega prebivalstva tudi v mednarodnem merilu dokaj visok, kljub temu pa njegova sestava po vedah in veččinah ne ustreza povpraševanju podjetniškega sektorja. Pričakovati je, da se bodo težave na tem področju še večale. Po eni strani smo namreč priča zmanjšanju generacij mladih za vpis v

terciarno izobraževanje (kot posledica demografskih sprememb) ter pospešenemu »begu možganov« - selitvam visoko izobraženih prebivalcev iz države. Po drugi strani pa nam gospodarstvo napoveduje vse večje potrebe po izobraženi delovni sili in kadrih z ustreznimi znanji in veščinami, kar bo, ob aktualnih razmerah, pravi izziv zagotoviti (Poročilo o razvoju 2016, 2016, str. 40).

Stopnja izobraženosti prebivalstva je eden od najpomembnejših analitskih podatkov splošne razvitosti posameznega območja (Ravbar, 2009, str. 93). Podatki o izobrazbeni strukturi za leto 2012 kažejo, da ima največji delež prebivalcev brez izobrazbe Pomurje z 26,1 % prebivalcev, sledijo mu Zasavje, jugovzhodna Slovenija, spodnje-posavska in savinjska regija z dobrimi 20 % prebivalcev brez izobrazbe. V vseh teh štirih regijah, z izjemo jugovzhodne Slovenije, imajo tudi najnižji delež prebivalcev z višjo ali visokošolsko izobrazbo. Nizek delež prebivalcev z višjo ali visokošolsko izobrazbo je tudi na Koroškem. Regije z najboljšo izobrazbeno strukturo so: osrednjeslovenska regija, gorenjska in obalno-kraška.

V goriški regiji prevladuje prebivalstvo s končano srednješolsko izobrazbo, pri čemer narašča delež tistih z dokončano srednjo strokovno in splošno šolo. Slednje je odraz zmanjševanja vpisa v nižje in srednje poklicno izobraževanje in trenda nadaljevanja izobraževanja v programih za pridobitev srednje strokovne izobrazbe. V letu 2014 je imelo dokončano srednjo poklicno ali srednjo strokovno izobrazbo 50,9 % v goriški regiji odraslih prebivalcev starih 15 let ali več (Podatkovni portal SI-STAT, 2016).

Podatki o vpisu v **terciarno izobraževanje** omogočajo oceno o tem, kako se bo izobrazbena raven spreminjala v prihodnje (Pečar, 2008, str. str. 64). Delež odraslih v starosti od 20 do 64 let, ki so vključeni v terciarno izobraževanje, je najvišji v osrednjeslovenski regiji. Nad slovenskim povprečjem so še sledeče regije: spodnje-posavska, gorenjska in notranjsko-kraška.

V goriški regiji je v letu 2014 terciarno izobraževanje zaključilo 18 % odraslih oseb (v primerjavi s slovenskim povprečjem 18,8 %). V letu 2014 je med prebivalci, starimi 30-49 let, imelo zaključeno terciarno izobrazbo 27,1 % vseh prebivalcev v tej starosti. Naziv magister ali doktor znanosti je pridobilo 47 oseb na 1.000 prebivalcev s terciarno izobrazbo, kar je pod slovenskim povprečjem (72 oseb na 1.000 prebivalcev). Vključenost v terciarno izobraževanje je v goriški regiji precej visoka. Po podatkih za študijsko leto 2012/2013 je bilo v terciarno izobraževanje vpisanih 53,8 študentov na 1.000 prebivalcev v goriški regiji. Slovensko povprečje je bilo 50,6 študentov na 1.000 prebivalcev. Med prebivalci goriške regije v starosti med 19 in 26 let pa je bilo v istem študijskem letu vključenih 66 študentov na 1.000 prebivalcev regije (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

V goriški regiji so na ravni **predšolske vzgoje** organizirani tako javni kakor tudi zasebni vrtci. Po letu 2007 je v regiji zaznati povečanje števila otrok vključenih v programe predšolske vzgoje. Trend je deloma posledica povečanja rodnosti, deloma pa ugodnosti pri plačilu storitev za drugega in vsakega nadaljnjega otroka, vključenega v vrtec.

V regiji sicer močno upada število otrok, ki obiskujejo **osnovno šolo**. Kljub zaostrenim gospodarskim razmeram in upadu števila rojstev se občine trudijo ohraniti tudi podružnične šole, saj predstavljajo pogosto tudi središče družbenega dogajanja zlasti v manjših in odročnejših krajih (Pirih & Kutin, 2015, str. 46-47). Leta 2007 je bilo v goriški

regiji v osnovne šole vključenih 8.871 šoloobveznih otrok, leta 2014 pa 9.062 (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

Največja koncentracija in pestrost ponudbe **srednjega in višješolskega izobraževanja** je v Novi Gorici. Tu delujeta od leta 2012, ko je prišlo do združitve šol, le dve šoli, in sicer Gimnazija Nova Gorica in Šolski center Nova Gorica. V okviru slednjega deluje 5 srednjih šol, Višja strokovna šola in Medpodjetniški izobraževalni center. Gimnazije so prisotne še v Tolminu, Idriji, Ajdovščini in Vipavi. V regiji je možen vpis na višješolske programe še na višješolskem centru Lampret consulting, Ljudski univerzi Ajdovščina in Ljudski univerzi Nova Gorica (Analiza stanja s smernicami razvoja visokega šolstva v povezavi z vizijo inovativnega preboja Goriške regije, 2005, str. 20-34).

S preoblikovanjem visokošolskega zavoda Politehnika Nova Gorica v (četrto slovensko) **univerzo** v letu 2006, je v regiji tudi sedež visokošolske inštitucije - Univerze v Novi Gorici (v nadaljevanju UNG). Ta ponuja celo vrsto programov na različnih fakultetah in visokih šolah (podrobneje o tem na strani 45). Poleg tega UNG razvija raziskovalne programe s področja biomedicine, sodobnih nanostrukturnih materialov in znanosti o okolju. UNG predstavlja pomemben steber za nadaljnji dvig izobrazbene strukture v regiji. S svojo pedagoško in raziskovalno dejavnostjo je tudi največji ponudnik delovnih mest za strokovnjake z doktoratom v regiji, saj zaposluje približno 170 doktorjev znanosti (Univerza v Novi Gorici, 2016).

4.2.1.1.3 Vseživljenjsko učenje

S pojavom demografskih in tehnoloških sprememb se v postindustrijskih družbah izpostavlja pomen vseživljenjskega učenja. Ob pojmu »vseživljenjsko učenje« največkrat mislimo na raznovrstne vsebine izobraževanja odraslih, ki niso uspeli dokončati svoje predhodne izobrazbe, lahko že imajo poklic in samo dopolnjujejo svoje znanje in spretnosti, lahko pa se želijo prekvalificirati.

Programi vseživljenjskega učenja se izvajajo v različnih državah, da bi pripomogli k dvigu izobrazbene strukture prebivalstva, povečali socialno vključenost, promovirali politiko posameznih držav med njenimi državljani, višali konkurenčnost in zaposljivost ter s tem povečali kompetence delovne sile.

Pečar (2008, str. 65-67) navaja, da programe vseživljenjskega učenja izvajajo v Sloveniji različne organizacije in drugi poslovni subjekti. Ponujajo širok nabor programov usposabljanja, izpopolnjevanja in specializacije ter programe za splošno izobraževanje in prosti čas. Udeleženci s temi programi ne pridobijo višje ravni formalne izobrazbe, ampak kvalifikacijo za zaposlitev ali širšo splošno izobrazbo (Pečar, 2008, str. 65-67).

V Goriški regiji ponujajo raznovrstne programe vseživljenjskega izobraževanja srednje šole, ljudske univerze in razvojne agencije, v nekoliko manjši meri pa tudi zasebni zavodi oz. gospodarske družbe (Pirih & Kutin, 2015, str. 48). Delež vključenosti v vseživljenjsko izobraževanje v starosti od 25 do 64 let se je v obdobju od leta 2008 do 2011 stalno povečeval tako na državni kot regijski ravni. Zaradi potrebe po zmanjšanju stroškov je ta delež v krizi upadel tako v javnem kot v zasebnem sektorju. Neugodna gibanja so se nadaljevala tudi leta 2013 in 2014 (Poročilo o razvoju, 2016, str. 38-39).

4.2.1.2 Privabljanje ustvarjalnih oseb in obiskovalcev

Regija lahko poveča svoj ustvarjalni potencial tako, da **ustvarjalne osebe spodbuja k priseljevanju** ali obiskovanju. Premiki znotraj države lahko povečajo delež ustvarjalnih oseb v nekaterih regijah, vendar je tu večjega pomena priseljevanje iz tujine, ki poveča tudi nacionalni delež (Šesto poročilo ..., 2009, str. 5).

Kot pišem podrobneje na straneh 29 in 30 se je Florida (2005, str. 90-95) v povezavi z ustvarjalnostjo osredotočal zlasti na ustvarjalni razred kot novo razredno strukturo, ki jo sestavljajo ljudje, ki opravljajo ustvarjalni poklic. Glavno poslanstvo prebivalcev z ustvarjalnim poklicem je, da razmišljajo in preko svoje ustvarjalnosti izumljajo inovacije. Ob tem ugotavlja, da večja prisotnost prebivalcev z ustvarjalnim poklicem na določenem območju, ugodno vpliva na njegov ustvarjalni in inovacijski potencial, posledično pa tudi na njegovo družbenogospodarsko podobo.

Kozina (2013) je v svoji doktorski disertaciji opravil obsežno raziskavo o življenjskem okolju prebivalcev v ustvarjalnih poklicih v Sloveniji. Njegove ugotovitve predstavljajo pomemben vir novih spoznanj pri ocenjevanju ustvarjalnega potenciala slovenskih regij, zato jih povzemam v nadaljevanju.

Ugotovil je, da prebivalci z ustvarjalnim poklicem v Sloveniji predstavljajo podoben delež delovne sile kot v najbolj razvitih državah sveta, hkrati pa je to poklicna skupina, ki je v primerjavi z drugimi (kmetijska, proizvodna in storitvena) v zadnjem desetletju pri nas najbolj narasla. Analize prostorske razporeditve so pokazale tudi, da so prebivalci z ustvarjalnim poklicem v Sloveniji, tako kot drugod, neenakomerno porazdeljeni. Z vidika izbrane regionalizacije je nižja koncentracija značilna predvsem za gospodarsko slabše razvite regije vzhodne Slovenije, večja pa za razvitejše regije zahodne Slovenije, med katerimi še posebej izstopa osrednjeslovenska regija. V tej regiji je v preteklem desetletju prišlo do največjega povečanja v obsegu in koncentraciji prebivalcev z ustvarjalnim poklicem.

Naraščanje koncentracije prebivalstva z ustvarjalnim poklicem je bilo ugotovljeno tudi ob povečanju stopnje urbaniziranosti naselij, čeprav po drugi strani novejši poselitveni procesi potekajo v smeri dekoncentracije iz bolj urbaniziranih tipov naselij v smeri redkeje poseljenih suburbaniziranih in podeželskih naselij. S posebno analizo je odkril tudi dokaj visoko stopnjo prostorske nemobilnosti prebivalcev z ustvarjalnim poklicem, kar naj bi bilo odraz njihove močne navezanosti na lokalno okolje ter skorajda nemobilnega trga nepremičnin v Sloveniji (Kozina, 2013, str. 179-189).

Na osnovi raziskave je izpostavil tudi najpomembnejše dejavnike prostorske razporeditve prebivalcev z ustvarjalnim poklicem po naseljih bivanja v Sloveniji. Najpomembnejši dejavniki so: dostopnost do prostočasnih aktivnosti, kakovost bivalnega okolja, identiteta, dostopnost do delovnih mest in dostopnost do storitev (Kozina, 2013, str. 179-189).

Ob tem lahko pridamo le, da se bivanjske preference prebivalcev z ustvarjalnim poklicem ne razlikujejo dosti od želja pretežnega dela Slovencev po bivanju v individualni stanovanjski nepremičnini v zelenem okolju, ki je dobro povezano z infrastrukturo ter ima posledično dober dostop do delovnih mest in različnih vrst storitev (oskrba, bolnišnice, prostočasne dejavnosti ...).

Ob podrobnejšem pogledu na razporeditev ustvarjalcev v Sloveniji lahko izvezamemo, da je leta 2011 največ prebivalcev z ustvarjalnim poklicem od vseh ustvarjalcev v Sloveniji živelo v osrednjeslovenski regiji (38,1 %). Skoraj dvakrat manj jih je v savinjsko-koroški (13,9 %) in podravski (13,6 %) regiji. Sledi gorenjska z 10,3 % od vseh ustvarjalcev, medtem ko jih je v ostalih regijah le po nekaj odstotkov. Goriška regija je po številu ustvarjalcev leta 2011 na predzadnjem mestu s samo 5,3 % ustvarjalcev pri nas. Po številu zaostaja samo še pomurska regija (Kozina, 2013, str. 92-95).

Zanimivo je, da so ustvarjalci z izjemo osrednjeslovenske regije podpovprečno zastopani v vseh ostalih treh regijah z univerzitetnim središčem (Primorska, Goriška in Podravska). Razumemo lahko, da se vpliv Univerze na Primorskem in Univerze v Novi Gorici najbrž ne pozna v tolikšni meri, saj sta bili ustanovljeni šele nedavno, leta 2003 oz. 2006. Je pa toliko bolj presenetljivo, da se učinki terciarnega izobraževanja ne opazijo v podravski regiji, kjer je bila Univerza v Mariboru ustanovljena leta 1975 in je od tedaj izobrazila že kar nekaj generacij študentov.

Ponudba na področju izobraževanja, dela in bivanja v Goriški regiji ni tako razvita, da bi zagotavljala vračanje mladih izobražencev nazaj v regijo ter prebivalcem omogočala vsestranski razvoj in osebnostno rast. V kolikor želimo trende preteklih desetletij, ko so mladi perspektivni kadri ostajali v centrih izven regije, kjer so se šolali, in ko se je aktivno prebivalstvo nasploh selilo v večje centre, preobrniti, je potrebno v regiji zagotoviti višjo kvaliteto bivanja in dela (Brecelj Silič, 2010, str. 45-54).

V tem okviru je prebivalcem Goriške regije, posebej mladim, potrebno omogočiti vključitev v trg dela in profesionalni razvoj, ustrezne možnosti bivanja in kvalitetnega preživljanja prostega časa. V ta okvir je potrebno vključiti tudi prizadevanja za izboljšanje zdravja in psihosocialne kondicije ljudi. Zdrava in aktivna populacija namreč produktivneje prispeva k razvoju skupnosti, istočasno pa zahteva manj pomoči na področju socialnega varstva in zdravstva. S tem namenom je smiselno podpirati tudi ljubiteljske (kulturne, športne...) in društvene dejavnosti ljudi. Vse navedene aktivnosti je potrebno razvijati v celotni regiji, saj bo le usklajen razvoj vseh območij zagotovil razvoj regije kot celote (Brecelj Silič, 2010, str. 45-54).

Difuzija novih idej in praks s strani ljudi, ki prihajajo iz različnih okolij, spodbuja ustvarjalnost in produktivnost. Delovna sila, rojena v tujini, prinaša pomembno raznolikost v delovnem procesu, saj so priseljenci pogosto mlajši in bolj dinamični. Mednarodne selitve igrajo pomembno vlogo pri spremembah v prilagoditvenem procesu, ki jih je povzročila globalizacija (Šesto poročilo ..., 2009, str. 5).

Bevc in Uršič (2013, str. 1) poudarjata pomen **selitve prebivalstva** kot pomembnega dejavnika ustvarjalnega in inovativnega potenciala nekega področja. Zaradi pomembnih razlik v gospodarski in družbeni razvitosti med posameznimi območji so selitve logična posledica iskanja boljšega jutri za tiste iz manj razvitih okolij. Zato ta pojav države in regije vse bolj pozorno spremljajo in ga želijo tudi usmerjati. Aktivnosti so po eni strani usmerjene v privabljanje izobražene delovne sile v regijo, po drugi strani pa se države in regije, zlasti manj razvite, soočajo z »begom možganov«. Na ta način ostajajo brez najpomembnejših skupin populacije za nadaljnji gospodarski in družbeni razvoj, v katere so ta območja vložila preko izobraževanja svoja skromna proračunska sredstva.

Na področju selitev bi Slovenijo lahko označili kot državo priseljevanja. Čeprav gre povečanje števila prebivalcev do leta 1993 pripisati predvsem pozitivnemu **naravnemu prirastu**, je za kasnejša leta veljalo, da se je število prebivalcev v Sloveniji povečevalo predvsem zaradi **selitvenega prirasta s tujino**. Zlasti v prvih letih po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, v obdobju med leti 2005 in 2009, je število v Slovenijo priseljenih oseb močno presehalo število oseb, odseljenih iz države. V letu 2010 se je ta trend obrnil, vendar je bil že naslednje leto selitveni prirast s tujino ponovno pozitiven. V letu 2015 se je v Slovenijo priselilo 15.420 prebivalcev, iz države pa se jih je odselilo 14.913. V primerjavi z letom 2014 je bilo število priselitev višje za 11 %, število odselitev pa za 4 %. Selitveni prirast je bil tokrat v nasprotju z letom prej pozitiven: priselilo se je 507 oseb več, kot se jih je odselilo.

Tujci, državljani 112 tujih držav, so se v letu 2015 priselili v Slovenijo iz 116 različnih držav. Največ se jih je v tem letu priselilo v našo državo iz Bosne in Hercegovine (37 % vseh priseljenih tujih državljanov), za največ preostalih pa so bile države prejšnjega prebivališča še Kosovo, Srbija, Hrvaška in Makedonija. Od slovenskih državljanov so se nekateri v letu 2015 odselili iz Slovenije v 92 različnih držav po vsem svetu. Več kot četrtina teh oseb (26 %) je odšla v Avstrijo, za največ preostalih pa so postale države njihovega prihodnjega prebivališča Nemčija (21 %), Švica in Hrvaška (Podatkovni portal SI-STAT, 2016).

Na območju Goriške regije je od leta 2000 do leta 2015 selitveno gibanje s tujino vseskozi pozitivno, kar pomeni, da se je na obravnavanem območju priselilo več tujcev, kot se je prebivalcev obravnavanega območja odselilo v tujino. Priseljevanje je intenzivneje potekalo do leta 2007, ko je doseglo svoj vrh in so na obravnavanem območju zabeležili 17,3 priseljencev na 1.000 prebivalcev regije. Po tem letu pa je priseljevanje iz tujine začelo upadati, hkrati pa se je začelo povečevati odseljevanje v tujino. Vzrok takšnega gibanja lahko najdemo v gospodarski in finančni krizi, katere vpliv je bilo močno čutiti tudi na obravnavanem področju.

Precej zaskrbljujoče za območje goriške regije je selitveno gibanje s statističnimi regijami. Pri tem zaznavamo dolgoletno negativno gibanje, kar pomeni, da se je z območja odselilo več ljudi, kot pa se je priselilo prebivalcev iz drugih statističnih regij. Več kot polovica vseh, ki so se odselili iz goriške regije v letu 2015, je za novo regijo bivanja izbrala osrednjeslovensko regijo, sledita sosednji obalno-kraška in gorenjska regija (Slovenske regije in občine v številkah, 2016).

Kot posledica kvalitativno in kvantitativno neustreznega razmerja med delovnimi mesti in aktivnim prebivalstvom izbirajo prebivalci zaposlitev v občinah oz. regijah izven njihovega prebivališča. To pa ima vpliv na **delovne migracije**, pri katerih spremljamo mobilnost delavcev in ugotavljamo delovne tokove med posameznimi teritorialnimi enotami. Intenzivnost delovnih migracij je odvisna od stopnje družbeno-gospodarske razvitosti, načina oz. gostote poselitve, razporejenosti zaposlitvenih središč in navsezadnje tudi od prometne povezanosti med kraji. Kljub temu da je spremljanje dnevnih migracij zapleteno, pa so vsi večji tokovi dnevnih migrantov usmerjeni k večjim središčem in jasno nakazujejo obseg privlačnosti območij teh središč (Bevc & Uršič, 2013, str. 5).

Za goriško regijo velja, da poteka večina delovnih migracij med občinami znotraj regije. Delež delovnih migrantov med regijami je v goriški regiji le 13,9 % v celotnem delovno

aktivnem prebivalstvu (brez kmetov) v regiji prebivališča. Od slednjih jih je daleč največji del, tj. več kot 60 %, zaposlenih v osrednjeslovenski regiji.

Obmejna lega prispeva tudi k čezmejnimi delovnim migracijah v goriški regiji. Delež delovnih migrantov, ki delajo v tujini, je v letu 2014 znašal 2,4 % celotnega prebivalstva regije, pri čemer je bil najvišji delež takšnega prebivalstva v občini Kobarid (približno 8 %) (Podatkovni portal SI-STAT, 2016).

Po navedbah v Šestem poročilu ... (2009, str. 5) naj bi bila tudi **poslovna potovanja** pomemben vir sodelovanja in izmenjave ustvarjalnih zamisli. Zlasti v tistih regijah in mestih, ki spodbujajo poslovni turizem, so poslovna potovanja pomemben vir rasti in zaposlovanja. V taistem poročilu (Šesto poročilo ..., 2009, str. 5) lahko preberemo, da **počitniška potovanja** sicer ne vplivajo neposredno na izmenjavo zamisli, vendar pa pripomorejo k obogatitvi družbenega življenja v mestih in s tem posredno vplivajo na ustvarjalnost.

Turizem je ena pomembnejših gospodarskih panog. Razvija se v tesni povezavi z naravnimi, zgodovinskimi in kulturnimi danostmi nekega območja. Povezan je tudi z razvojem, inovacijami in raznolikostjo ponudbe izdelkov ter storitev, ki jih izkoriščajo obiskovalci. Ponuja namreč številne priložnosti razvoja regij, obenem pa tudi boljše oskrbno opremljenosti posameznih turističnih območij. Zato je turizem pomembna strategija v razvoju regij, če le izhaja iz njihovih naravnih danosti ter vrednot prebivalcev, ki na teh območjih prebivajo. Na ta način lahko turizem zagotovi dostojno preživetje lokalnega prebivalstva, obenem pa ohranja harmonično ravnotežje med družbo in naravo, ki lahko na dolgi rok zagotovi kakovost življenja in bivanja (Nared, 2005, str. 108-109).

Tudi za Goriško regijo predstavlja turizem eno najpomembnejših dejavnosti gospodarstva. Poleg igralništva in doživljajskih športov, ki sta najbolj razvita turistična proizvoda regije, ima regija še številne druge, za razvoj turizma primerne potenciale. Na osnovi ohranjenega in bogatega naravnega okolja, kulturne dediščine, vina in edinstvene kulinarike lahko v prihodnosti pričakujemo nadaljnji razvoj turističnih produktov, ki jih ponujajo kulinarično-vinski, športno-rekreativni, verski, vitalni, igralniški turizem. V regiji se v zadnjem času kažejo potenciali za razvoj zdraviliškega turizma in klimatskih zdravilišč (Strategija razvoja slovenskega turizma za obdobje 2012-2016, 2012, str. 111).

V regiji ugotavljamo zelo raznoliko strukturo namestitvenih kapacitet, katerih število se povečuje. Raznolika je tudi struktura obiskovalcev glede nacionalnosti kot tudi glede motivov prihoda. Dolžina bivanja turistov je kratka, v povprečju nekaj več kot dva dni (Podatkovni portal SI-STAT, 2016).

Poslovni turizem, kot pomemben dejavnik spodbujanja ustvarjalnosti, v Goriški regiji za zdaj še ni dovolj razvit. Razvija se le v posameznih večjih mestih regije ter pri nekaterih ponudnikih višjega razreda. Razvoj Goriške regije kot destinacije poslovnega turizma bi lahko v prihodnosti predstavljal pot k novim poslovnim izzivom.

4.2.1.3 Strpnost

Šesto poročilo ... (2009, str. 5) poudarja **strpnost** kot pomemben dejavnik privabljanja in ohranjanja ustvarjalnih prebivalcev. Ob tem strpnost do različnih kultur in življenjskih

slogov pomembno soustvarja odprto okolje, v katerem se ustvarjalnost razvija in ceni različnost (Šesto poročilo ..., 2009, str. 5).

Iz 21. člena Listine Evropske unije o temeljnih pravicah izhaja, da je na področju držav članic zakonsko prepovedana vsakršna diskriminacija. To določilo zajema najširša področja družbenih temeljev, od spola, rase, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnosti manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti (Listina EU o temeljnih pravicah, 2010).

Strpnost na ravni države pomeni, da so socialne in ekonomske možnosti dostopne vsem in vsakomur brez diskriminacije. Države lahko dosežejo večjo strpnost tako, da zagotavljajo enako obravnavo in enake možnosti za vse. Ob tem je pomembno, da prepoznajo in spoštujejo multikulturno naravo človeštva, saj imajo posamezniki pravico, da so različni (Leskošek, 2005, str. 10).

Leskošek (2005, str. 11) v nadaljevanju poudarja pomen strpnosti do različnosti v času hitrih družbenih sprememb, kot smo jim priča v zadnjih desetletjih. Kot posledica globalizacije prihaja do premikov prebivalstva iz materialno revnejšega v materialno bogatejši svet in s tem do kulturne raznolikosti. Da bi kulturno raznolikost uveljavili kot bogastvo družbe in v njem prepoznali razvojni potencial, je pomembno, da naporov ne vložimo le v ranljive skupine, temveč tudi v večinsko prebivalstvo, v njihova stališča in poglede na manjšine.

Čeprav so razvitejše države običajno strpnejše do različnosti, pa lahko višja brezposelnost povzroči več primerov diskriminacije. Stopnje brezposelnosti med prebivalci, rojenimi v tujini, so v državah članic Evropske unije praviloma višje od stopnje brezposelnih ljudi, rojenih v državi. Pojav lahko delno pripišemo nezadostnemu znanju lokalnega jezika in nižjih stopenj izobrazbe, delno pa tudi diskriminaciji. Ker bodo migracije iz držav zunaj Unije edini način, da se ustavi upadanje števila prebivalstva, bo v prihodnosti še pomembneje zagotoviti, da se bodo priseljenci in njihovi potomci ustrezno izobrazili, pridobili potrebne veščine za zaposlitev ter ustanovili podjetje (Šesto poročilo ..., 2009, str. 6).

Vse od pojava gospodarske krize v letu 2008 ugotavljamo slabšanje **razmer na trgu dela**. V Poročilu o razvoju 2015 (2015, str. 49) lahko preberemo, da se je stopnja delovne aktivnosti v Sloveniji zmanjšala za vse starostne skupine. Tu gre opozoriti zlasti na trajen problem nadpovprečne delovne neaktivnosti mladih kot posledica močne starostne segmentacije trga dela v Sloveniji. (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 49).

Ob proučevanju problematike mladih na trgu dela moramo opozoriti zlasti na (Letno poročilo 2015, 2016, str. 46):

- veliko razširjenost začasnih zaposlitev med mladimi ter na podaljševanje pogodb o zaposlitvi za določen čas z namenom zmanjševanja števila zaposlenih v podjetjih;
- skromno povpraševanje po delu oz. število prostih delovnih mest, kjer imajo mladi zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj pogosto manjše možnosti za zaposlitve;
- obseg in sistem študentskega dela;
- neuskkljeno strukturo diplomantov terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja s potrebami trga dela in veliko povečanje števila diplomantov.

Po podatkih UMAR (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 50) se je število delovno aktivnih ob okrevanju gospodarstva povečalo v letu 2014 prvič od začetka krize. Še vedno pa ostaja na nižjih ravneh od tistih v letu 2008. V obdobju med leti 2008 in 2013 se je število delovno aktivnih najbolj znižal v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. Glede na izobrazbo pa se je stopnja delovne aktivnosti v obdobju med leti 2008 in 2013 najbolj znižala med nizko izobraženimi, na kar sta prav tako vplivala velik upad aktivnosti v prej omenjenih dejavnostih, saj le-te zaposlujejo večinoma nizko izobraženo delovno silo.

Tudi skupina mladih je bila v času med krizo in po krizi na trgu dela nadpovprečno prizadeta. Stopnja delovne aktivnosti mladih, v starosti med 15 in 24 let, se je v obdobju med letoma 2008 in 2014 najbolj znižala, ob istočasnem najvišjem povečanju brezposelnosti. Čeprav je podoben trend zaznati tudi drugod po Evropi, pa se je položaj mladih v Sloveniji poslabšal bistveno bolj od povprečja vrstnikov v Evropski uniji. V krizi se je dodatno povečal tudi problem prehoda mladih iz izobraževanja na trg dela (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 50).

V času po krizi beležimo manjšanje razlik med slovenskimi regijami glede na stopnje registrirane brezposelnosti. Te so se manjšale tudi v letu 2014 kot posledica hitrejšega naraščanja brezposelnosti v regijah s sicer podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti, zlasti v regijah zahodne kohezijske regije. Tudi v preostalih stopnjah registrirane brezposelnosti (stopnja brezposelnosti žensk, mladih, dolgotrajne brezposelnosti) razlike med regijami niso velike.

Za goriško regijo je bilo vsa leta po osamosvojitvi značilno, da je bila regija z eno najnižjih stopenj registrirane brezposelnosti v državi (v letu 2007 celo samo 5,5 %). Gospodarska kriza pa je močno poslabšala situacijo tudi v tej regiji. V letu 2014 je bila stopnja registrirane brezposelnosti 12,4 %, čeprav še vedno pod slovenskih povprečjem (14,2 % v letu 2014). Kljub znižanju stopnje brezposelnosti v regiji so zaskrbljujoče vrednosti tega kazalnika, ki so posledica propadanja gospodarskih družb, in sicer zlasti na področju občin Ajdovščina, Vipava in Bovec (Letno poročilo 2015, 2016, str. 45).

Strukturno neskladje na trgu dela je še vedno prisotno in je posledica razhajanja med poklici, za katere se mladi šolajo, in potrebami gospodarstva regije oz. delodajalcev. Posledica tega neskladja se kaže v odlivu šolanih ljudi iz regije, ki ostajajo v centrih, kjer so se šolali (zlasti v osrednjeslovenski regiji), pa tudi v povečanju števila brezposelnih izobražencev in večanju njihovega deleža v celotnem številu brezposelnih. Zlasti velja to za poklice s področja družboslovja (Pirih & Kutin, 2015, str. 11).

4.2.2 Analiza inovativnega potenciala Goriške regije

Tehnološki razvoj je eden od ključnih dejavnikov uspešnega gospodarskega razvoja, saj omogoča večji izkoristek dela in kapitala, s čimer se izboljšuje konkurenčnost gospodarstva na dolgi rok. Osrednjo vlogo pri tehnološkem razvoju imajo inovacije, ki so orodje za prenos ideje v tržni proizvod ali storitev, v nov proizvodni ali distribucijski proces ali pa v novo obliko socialnega servisa (O'Flaherty, 2002, v Ravbar & Bole, 2007, str. 31). So končni rezultat procesa, ki se začne z iznajdbo ter nadaljuje z njeno umestitvijo v proizvodnjo oz. uvedbo novega proizvoda, procesa ali storitve na trgu (Acs & Audretsch, 1990, v Ravbar & Bole, 2007, str. 31).

Nova in koristna zamisel se lahko uporabi v praksi s socialnega, kulturnega ali gospodarskega področja. Tako lahko z inovacijami na socialnem področju oblikujemo boljše modele otroškega varstva, izboljšamo izvajanje zdravstvenega varstva na domu in spodbujamo trajnostni promet. Inovacije na kulturnem področju lahko prispevajo k ustvarjanju novih oblik umetnosti. Na področju gospodarstva pa lahko inovacije zmanjšajo porabo energije, poenostavijo postopke ter izboljšajo oblikovanje izdelkov in storitev, kar poveča produktivnost gospodarstva.

Rast produktivnosti je glavni vir višje gospodarske rasti Evropske unije. Produktivnost lahko narašča, ko se zaposlenost v regiji zmanjšuje ali ko bruto dodana vrednost raste. Zmanjševanje zaposlenosti je lahko znak prestrukturiranja gospodarstva, ki poteka v regijah z delovno intenzivnimi dejavnostmi. Rast bruto dodane vrednosti pa se po drugi strani pojavlja neodvisno od gospodarskega razvoja in je indikator močnejšega inovacijskega potenciala, višje izobrazbene stopnje in dobrega upravljanja regije. Produktivnost ima dolgoročen vpliv na konkurenčnost regije in/ali države (Šesto poročilo ..., 2009, str. 7-8).

Za gospodarstvo z večjo inovacijsko sposobnostjo je značilno, da ustvarjajo proizvode in storitve z visoko dodano vrednostjo, so najuspešnejša na mednarodnih trgih in zagotavljajo visoko raven blaginje prebivalcem. Inovacijsko sposobnejša gospodarstva dajejo velik poudarek dolgoročnim vlaganjem v raziskave in razvoj, pospeševanju inovacijske dejavnosti v podjetjih, zagotavljanju ustrezno usposobljenega osebja, razvoju in uporabi sodobnih tehnologij ter krepitvi različnih oblik intelektualne lastnine.

S tesnim sodelovanjem, prenosom znanja in večjo mobilnostjo strokovnjakov med raziskovalno-razvojnimi sektorjem in podjetji, mreženjem med podjetji različnih velikosti ter s povezovanjem in usklajevanjem ukrepov različnih politik lahko dosežemo večjo učinkovitost vlaganj v te dejavnike. Hitrejše zagotavljanje kadrov z ustreznim znanjem in veščinami je nujno, če želimo slediti razvoju novih tehnologij oz. biti udeleženi pri njihovem soustvarjanju (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 49).

Za mero gospodarske razvitosti neke teritorialne enote (regije, države) največkrat uporabimo ustvarjeni **bruto domači proizvod** (v nadaljevanju BDP). Ta je rezultat ekonomske dejavnosti, dosežene v posameznih teritorialnih enotah v določenem obdobju. Ker je v različno velikih teritorialnih enotah ustvarjena različna višina BDP, omogočimo medsebojno primerjavo takih regij, če uporabimo kazalnik BDP na prebivalca. Na ta način pridobimo kazalnik, ki kaže življenjsko raven prebivalcev obravnavane regije, države (Pečar, 2008, str. 27).

Skladno z poročilom UMAR (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 163), je bila realna stopnja rasti BDP v letu 2013 v večini slovenskih regij še vedno negativna. Tega leta je imela zabeleženo najnižjo gospodarsko aktivnost ponovno zasavska regija, ki je imela med vsemi tudi najnižji BDP na prebivalca. Najvišji BDP je ustvarjen v osrednjeslovenski regiji, kjer beležimo tudi najvišji BDP na prebivalca. Med krizo se je nadaljevalo zmanjševanje razlik med regijami.

Goriška regija je v letu 2013 ustvarila 5,2 % slovenskega BDP. Delež, ki ga goriška regija prispeva k slovenskemu BDP, od leta 1999 (ko je znašal 6,1 %) naprej postopoma pada. Od leta 1999 naprej BDP na prebivalca v goriški regiji zaostaja za državnim povprečjem.

Leta 2013 je BDP na prebivalca v goriški regiji znašal 16.354 EUR, kar je 8,6 % manj od državnega povprečja (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 163).

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (v nadaljevanju BIRR) predstavljajo skupne izdatke za raziskovalno-razvojno dejavnost, ki se izvajajo v okviru določenega nacionalnega oz. regionalnega ozemlja v določenem obdobju. BIRR vključuje tudi tiste izdatke za raziskovalno-razvojno dejavnost znotraj države, ki so financirani iz tujine. Obenem pa izključuje raziskovalno-razvojno dejavnost, ki se izvaja v tujini.

V BIRR so zajeti izdatki sledečih štirih sektorjev (Portal SI-STAT, 2016):

- poslovnega sektorja: zajema gospodarske družbe, katerih osnovna dejavnost je tržna proizvodnja blaga in storitev za prodajo po ceni, ki naj bi pokrila vsaj stroške proizvodnje;
- državnega sektorja: zajema nefinančne družbe pod javnim nadzorom, druge enote centralne ravni države, druge enote lokalne ravni države in neposredne uporabnike državnega proračuna;
- visokošolskega sektorja: zajema univerze in druge institucije, v katerih poteka izobraževanje po srednji šoli, ne glede na vir sredstev;
- zasebnega nepridobitnega sektorja: zajema zasebne nepridobitne institucije, ki oskrbujejo zasebnike in gospodinjstva, kamor so vključeni tudi zasebni raziskovalci.

Delež BIRR na ravni države je z 2,59 % BDP v letu 2013 ostal na ravni leta 2012 in je že četrto zaporedno leto presegel povprečje Evropske unije. V kriznem obdobju so se vlaganja v raziskave in razvoj realno občutno povečala precej bolj kot v povprečju držav Evropske unije v istem obdobju. K temu je največ prispeval poslovni sektor, ki je od začetka krize realno povečal vlaganja v raziskave in razvoj za 44,8 %, delno tudi zaradi višjih davčnih olajšav (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 39, 121).

Prav tako se povečuje znesek BIRR na ravni goriške regije. Ta je v letu 2013 znašal 3,4 % in je za 0,1 o. t. višji od leta poprej, in višji od slovenskega povprečja (za leto 2013 je znašal 2,6 %). K temu z več kot 70 % deležem prispeva poslovni delež in je visoko nad slovenskim povprečjem (v letu 2013 povprečje 64 %) (Portal SI-STAT, 2016).

Z naraščanjem vlaganj poslovnega sektorja v raziskovalno-razvojno dejavnost narašča tudi **delež raziskovalcev** tega sektorja v skupnem številu raziskovalcev. Ta je leta 2013 dosegel najvišjo raven doslej (53,6 %) in že tretje leto zapored presegel evropsko povprečje (48,2 % v letu 2013). Po daljšem obdobju povečevanja pa se je število vseh raziskovalcev v letu 2013 zmanjšalo. Največji padec je bil v visokem šolstvu, precej manj pa tudi v državnem sektorju (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 40, 121).

Čeprav gre zmanjšanje števila deloma pripisati uveljavitvi Zakona o uravnoveženju javnih financ, upokojevanju starejših raziskovalcev in prehodu raziskovalcev v poslovni sektor navedeni trendi vzbujajo skrb. Po mnenju UMAR (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 40, 121) je najslabši položaj mlajših raziskovalcev. Ti po dokončanju doktorskega študija zaradi varčevanja v javnem sektorju ne dobijo zaposlitve, s čimer novo znanje ni izkoriščeno, obenem pa se povečuje tveganje za njihov odhod v tujino.

V goriški regiji ostaja število raziskovalcev dokaj konstantno in je predstavljajo 5,0 % vseh raziskovalcev v Sloveniji v letu 2013. Po deležu jo prehitujejo osrednjeslovenska,

podravska, savinjska in gorenjska regija. Ob tem je zaznati izrazito neuravnoteženo spolno strukturo s kar 75 % zastopanostjo moških od vseh raziskovalcev v regiji v letu 2013 (Portal SI-STAT, 2016).

Inovacijsko aktivna podjetja (v nadaljevanju IAP) so tista podjetja, ki so v opazovanem obdobju uvedla inovacijo – tehnološko, netehnološko ali obe vrsti inovacij hkrati. V obdobju med letoma 2012 in 2014 lahko skoraj 46 % podjetij v Sloveniji opredelimo kot inovacijsko aktivna. Ta so v proučevanem obdobju uvedla nove ali bistveno izboljšane proizvode na trg, nove ali izboljšane postopke v podjetju, uvedli so organizacijsko ali trženjsko inovacijo, ali pa so inovacijske aktivnosti začeli in jih še niso dokončali, ali so jih predčasno opustili (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 40, 122).

V zadnjem opazovanem triletnem obdobju (v letih 2012, 2013 in 2014) se je odstotek inovacijsko aktivnih podjetij za 0,6 odstotne točke zmanjšal glede na prejšnje opazovano obdobje (2010–2012). Delež inovacijsko aktivnih podjetij se povečuje z velikostjo podjetja. Tako je bil delež IAP v obdobju med letoma 2012 in 2014 med malimi podjetji, tj. podjetji, ki zaposlujejo od 10 do 49 zaposlenih, 39,7 %, med srednje velikimi podjetji, tj. podjetji z 50 do 249 zaposlenimi, 63, 1 %, med velikimi podjetji, ki zaposlujejo več kot 250 zaposlenih, pa je bilo IAP kar 87,2 %. Podjetja iz predelovalnih dejavnosti so še vedno v ospredju s skoraj 50-odstotnim deležem inovacijsko aktivnih podjetij, medtem ko je bilo takih v izbranih storitvenih dejavnostih nekaj več kot 42% vseh opazovanih podjetij (Portal SI-STAT, 2016).

Po podatkih SURS za leto 2010 je bil v goriški regiji delež IAP 44,03 % in pod slovenskim povprečjem. V letu 2010 je goriška regija imela tudi podpovprečen delež podjetij, ki so uvedla inovacijo proizvoda in/ali postopka (ne glede na organizacijsko ali trženjsko inovacijo) od vseh podjetij v regiji. Delež teh je znašal 33,58 % (povprečje v Sloveniji 34,70 %) (Portal SI-STAT, 2016).

Za uvedbe inovacij s področja novih tehnologij je zlasti pomemben potencial mladih, ki so končali šolanje na področju naravoslovja in tehnike. V Sloveniji ugotavljamo povečevanje deleža **diplomantov naravoslovja in tehnike**. Ta delež se je v letu 2013 še povečal in presega povprečje Evropske unije, čeprav se samo število ob manjših generacijah mladih zmanjšuje. Gibanja deleža diplomantov naravoslovja in tehnike so ugodna. Nanje vpliva popularizacija področja, povečan obseg štipendiranja in boljše možnosti za zaposlitev v primerjavi z diplomanti družboslovja.

Zaradi demografskih sprememb (krčenje generacij, ki se vpisujejo v terciarno izobraževanje) pa tako kot na večini drugih področij število diplomantov naravoslovja in tehnike upada. Ob zmanjševanju števila vpisanih v zadnjih letih lahko pričakujemo nižje število diplomantov naravoslovja in tehnike tudi v prihodnje, kar bi se lahko odrazilo v še bolj izrazitem neskladju med ponudbo delavcev in povpraševanjem po njih na trgu dela (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 40, 123).

V Sloveniji se krepi **podporno okolje za mlada inovativna podjetja** zlasti v okviru pobude Start up Slovenija. To je pobuda povezanih vodilnih subjektov inovativnega okolja, ki se od leta 2011 trudijo oblikovati in okrepiti nacionalne programe za spodbujanje podjetništva ter zagotoviti mrežo celostne podpore za zagon in izgradnjo startup podjetij po vsej Sloveniji (Initiative Start:up Slovenija, 2016). Posledica sistematične podpore mladim podjetjem v zadnjih letih je, da je letno ustanovljenih od 120 do 150 visoko- in srednje

tehnoloških zagonskih podjetij, ki tržijo inovativne proizvode in storitve (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 41).

Na področju goriške regije je bilo zaznati občuten padec števila hitrorastočih⁹ podjetij po letu 2010. Število le-teh se le počasi povečuje, prav tako število zaposlenih v teh podjetjih ne dosega vrednosti let izpred gospodarske krize. V goriški regiji spodbujajo nova podjetja zlasti v okviru Primorskega tehnološkega parka, ki je med drugim tudi nosilec dveh projektov POPRI - Podjetje za prihodnost in Start-up Slovenija (Start-up center PTP, 2016).

Za Slovenijo je značilno še, da močno zaostaja za evropskim povprečjem po **število patentnih prijav pri Evropskem patentnem uradu** (v nadaljevanju EPO). Po podatkih SURS (Portal SI-STAT, 2016) so slovenski prijavitelji v letu 2014 pri EPO vložili 59,7 patentne prijave na milijon prebivalcev, kar je pomenilo skoraj 10 % zmanjšanje glede na leto 2013. Leta 2013 je bila, prvič po upadanju v obdobju med letoma 2009 in 2014, ugotovljena rast števila patentnih prijav v Sloveniji na milijon prebivalcev. Leta 2014 se je zaostanek Slovenije za povprečjem EU po številu patentnih prijav na milijon prebivalcev spet povečal, čeprav naša država ostaja bistveno uspešnejša po številu patentnih prijav pri EPO kakor druge države srednje in vzhodne Evrope (Poročilo o razvoju 2015, 2015, str. 41, 124).

Goriška regija dosega po številu patentnih prijav podpovprečne vrednosti, ob čemer sta izpostavljeni zlasti nevarnost nepovezanosti med raziskavami ter manjši delež aplikativnih raziskav od vseh raziskav v goriški regiji. Ta delež je v letu 2012 znašal le 49,7 % in je eden najnižjih v Sloveniji (Slovenske regije v številkah za leto 2012, 2014, str. 34).

4.2.2.1 Nova podjetja

Novo zamisli v prakso pogosto uvedejo nova podjetja. To so lahko novoustanovljena podjetja, ki jih ustanovijo lokalni podjetniki ali pa so ustanovljena s tujimi neposrednimi naložbami. Nova podjetja so ključna za inovacije. Inovativna nova podjetja lahko izkoristijo tržno nišo in hitro rastejo ter postanejo tako imenovane gazele (Šesto poročilo ..., 2009, str. 8-10).

Število podjetij brez predhodnika v Sloveniji in v goriški regiji se po letu 2000 povečuje. Razlog za porast je v pospeševanju podjetništva, iskanju novih zaposlitvenih priložnosti ter v hitrejši in preprostejši registraciji novih podjetij. Po podatkih Poslovnega registra Slovenije je bilo v letu 2015 v regiji na novo ustanovljenih 247 družb (16 družb manj kakor v letu 2014), izbrisanih pa 184 družb (prav tako 16 družb manj kakor v letu 2014).

Med predloženimi podatki tudi ni podatkov iz letnih poročil 38-ih družb, nad katerimi je bil v letu 2015 uveden stečajni postopek (11 stečajnih postopkov manj kakor v letu 2014) (Informacija o poslovanju gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in zadrug v Goriški regiji v letu 2015, 2016, str. 4).

⁹ Kot hitrorastoče podjetje lahko opredelimo tisto podjetje, ki ima več kot 10 % letno rast v triletnem obdobju ter ima v prvem letu spremljanja triletno rasti vsaj 10 zaposlenih. Rast se meri s številom zaposlenih (Portal SI-STAT, 2016).

4.2.2.2 Obstoječa podjetja

Za razvoj regije je uspešnost gospodarstva najpomembnejši dejavnik. Pri tem ima ključno vlogo struktura gospodarstva, saj je uspešnost podjetij glavni, čeprav ne edini vir življenjskega standarda prebivalstva. Vsaka struktura gospodarstva ima določene značilnosti.

Do razlik med njimi prihaja zaradi različnih prostorskih zahtev, vplivov iz okolja, v tehnološki in kadrovske zahtevnosti, v medsebojno povezanih vplivih (kot npr. vpliv na ostale dejavnosti, vpliv na finančno stanje države in občine). Obenem pa ima razvoj regije tudi povratni vpliv na strukturo in uspešnost gospodarstva, čeprav uspešna podjetja niso nujno znak konkurenčnosti posameznega območja (Brecelj Silič, 2010, 34).

Obstoječa podjetja ustvarjajo inovacije s pomočjo raziskav in razvoja ter drugih metod. Mednje prištevamo tudi različne metode sprejemanja tehnologij, netehnološke inovacije in združevanje obstoječega znanja na nove načine.

Študije Innobarometer 2007 (2008, v Šesto poročilo ..., 2009, str. 10) in Raziskave in razvoj v Evropi (2009, v Šesto poročilo ..., 2009, str. 10) podajajo značilnosti inovativnosti podjetij glede na njihovo velikost.

Tako je za velika podjetja značilno, da vlagajo več v raziskave in razvoj ter ustvarjajo več hišnih inovacij, medtem ko imajo mala in srednja podjetja slabši dostop do finančnih sredstev. Na osnovi takih (slabših) pogojev običajno ustvarjajo manj inovacij in svoje inovacijske potrebe oddajo v zunanje izvajanje. Kljub temu pa imajo mala in srednja podjetja še vedno velik vpliv na inovacije, čeprav jih običajno ovirajo zaščiteni trgi in druge ovire (Šesto poročilo ..., 2009, str. 10-11).

Na osnovi poročila Agencije RS za javnopravne evidence in storitve (v nadaljevanju AJPES), izpostave Nova Gorica (Informacija o poslovanju gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in zadrug v Goriški regiji v letu 2015, 2016, str. 4) je v goriški regiji predložilo podatke iz letnih poročil za leto 2015 3.111 družb (kar je 1,5 % več kot leta 2014).

Če primerjam strukturo družb v goriški regiji po velikosti, lahko ugotovim, da predstavljajo v letu 2014 največji delež (kar 93,8 %) mikro podjetja, sledijo mala (3,8 %), srednja podjetja (1,4 %) in 1,0 % velikih družb. Struktura družb, razvrščenih glede na velikost, se v primerjavi s predhodnim letom ni bistveno spremenila. Poleg velikih družb so v letu 2015 tudi mikro družbe pomembno vplivale na izboljšanje rezultatov gospodarstva regije.

V primerjavi s predhodnim letom so družbe v vseh velikostnih razredih izboljšale rezultate poslovanja in izkazale neto čisti dobiček (Informacija o poslovanju gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in zadrug v Goriški regiji v letu 2015, 2016, str. 4). Primerjava doseženih skupnih prihodkov po področjih dejavnosti pokaže, da je največ prihodkov ustvarilo 478 družb s področja predelovalnih dejavnosti (41,1 %). Sledi 800 družb s področja trgovine, vzdrževanja in popravila motornih vozil z 22,6 % in 541 družb s področja strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnosti z 8,0 % doseženih prihodkov.

Te tri dejavnosti si sledijo v enakem zaporedju tudi pri ustvarjenih prihodkih na tujem trgu. Za regijo je značilna visoka izvozna usmerjenost (Informacija o poslovanju gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in zadrug v Goriški regiji v letu 2015, 2016, str. 10).

Povprečna mesečna plača na zaposlenega v gospodarstvu goriške regije je v letu 2015 znašala 1.473 evrov, nominalno 1,2 % več kot v predhodnem letu. Zaposleni v družbah, ki delujejo na področju predelovalnih dejavnosti, predstavljajo skoraj polovico vseh zaposlencev v regiji. Njihova povprečna mesečna plača je znašala 1.422 evrov, s čimer je bila za 2,7 % pod doseženo ravno gospodarstva regije (Informacija o poslovanju gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in zadrug v Goriški regiji v letu 2015, 2016, str. 15).

4.3 SWOT analiza Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije

Poimenovanje za celovito strateško analizo ali analizo SWOT je akronim štirih besed v angleščini (Pučko, 2008, str. 117):

- prednosti (angl. *Strength*),
- slabosti (angl. *Weakness*),
- priložnosti (angl. *Opportunity*) in
- nevarnosti (angl. *Threat*).

Analiza SWOT je metoda, ki nam nudi celovit pregled področja z različnih zornih kotov. S tem nam daje osnovo za oblikovanje ciljev in strategij na različnih področjih. S pomočjo analize SWOT se vrednotijo prednosti, slabosti, priložnosti ter nevarnosti za posamezno področje, ki so v našem primeru regije.

Prednosti se nanašajo na konkurenčne prednosti in razlikovalne zmožnosti posamezne regije, ki pozitivno vplivajo na dosego zastavljenih ciljev regije. Slabosti predstavljajo omejitve, ki ovirajo uresničevanje zadanih ciljev regije. Priložnosti so tisti del analize, ki se nanašajo na elemente izven neposrednega vplivanja posamezne regije, vendar omogočajo, da regija izkoristi svoje prednosti in deluje kot vzvod nove rasti. Področje nevarnosti pa zajema tista negativna področja, ki opozarjajo na potencialne negativne vplive in na katere regija nima neposrednega vpliva.

Na osnovi rezultatov SWOT analize naj bi regija oblikovala takšno celovito strategijo, ki bo gradila na prednostih, odpravljala pomanjkljivosti, izkoristila priložnosti ter se skušala izogniti nevarnostim (Webster & Muller, 2000, str. 7-8).

S SWOT analizo Goriške regije na področju ustvarjalnosti in inovativnosti sem izpostavila ključne konkurenčne prednosti, ki jih ima Goriška regija na področju razvoja k ustvarjalni in inovativni regiji ter katere so njene glavne omejitve. Tem je sledila identifikacija zaznanih priložnosti in ovir, s katerimi se bo morala regija soočiti v prihodnjem obdobju.

Izsledki SWOT analize Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije, ki so podani v Tabeli 2, predstavljajo izhodišče za oblikovanje razvojnih ciljev regije in njene vizije ter programov, s katerimi bi jih uresničevali.

Tabela 2: SWOT analiza Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije

Prednosti	Slabosti
• Strateška lega regije in vpetost v evropske prometne tokove • Ohranjene naravne in kulturne kakovosti (biotska in kulturna raznolikost, ohranjena narava) • Bogata in prepoznavna kulturno-zgodovinska dediščina v navezavi na izjemne naravne dediščine • Bogastvo naravnih virov (les, vodni viri, sonce) • Razvitost vseh ravni izobraževanja v regiji • Obstoj številnih programov vseživljenjskega učenja • V regiji deluje dinamična, mednarodna, raziskovalna Univerza v Novi Gorici, ki izvaja sodobne interdisciplinarne študijske programe na vseh treh univerzitetnih stopnjah. • Izboljšana izobrazbena struktura prebivalstva, ki pa je še vedno pod slovenskim povprečjem. • Povečuje se stopnja vključenosti prebivalstva v vseživljenjsko učenje • Znanje zaposlenih v podjetjih, raziskovalnih organizacijah ter inštitucijah podpornega okolja • Rast novih podjetij, tudi tehnoloških • Vzpostavljeno podporno in raziskovalno okolje: Univerza v Novi Gorici, kompetenčni center TIGR, Center odličnosti COBIK, Primorski tehnološki park, Tehnološki park IN-PRIME • Večji obseg sredstev, namenjenih za raziskovalno in razvojno dejavnost v podjetjih ter raziskovalno-izobraževalnih institucijah • Razvijajoča se regionalna turistična destinacija z opredeljenimi turističnimi proizvodi - tematske poti (kolesarske navezave, pohodništvo, druge tematske poti), termalni turizem in naravno zdravilišče, vino, kulinarika in podeželski turizem, zabavišni turizem, tehniška in zgodovinska dediščina, sonaravni turizem • Razvejano cestno omrežje	• Velike razlike v razvitosti znotraj regije • Kljub zaustavitvi staranja je regijsko prebivalstvo med najstarejšimi v državi. • Izobrazbena struktura prebivalstva in zaposlenih še vedno pod državnim povprečjem • Naraščajoča stopnja brezposelnosti, zlasti med mladimi • Strukturno neskladje na trgu dela, ki prispeva k begu možganov. • Šibka povezanost med podjetji različnih dejavnosti • Neustrezna povezanost med podpornim okoljem in izobraževalno-raziskovalnimi institucijami na eni ter nosilci dejavnosti na drugi strani • Slabši rezultati pri poslovanju družb v regiji • Premajhno število razvojno vlečnih podjetij • Majhno število inovacij in prijav patentov • Šibko regionalno središče • Neustrezna pokritost regije s širokokomunikacijskimi povezavami • Neustrezno razvita prometna infrastruktura, zlasti SZ dela regije • Odsotnost trženja turističnih proizvodov na regionalni ravni zaradi velike razdrobljenosti turistične ponudbe
Priložnosti	Nevarnosti/Ovire
• Policentrični razvoj regije • Učinkovitejša raba obnovljivih virov energije, geotermalnih virov in naravnih bogastev • Povezovanje izobraževalnih programov in programov usposabljanja z gospodarstvom s ciljem dviga kompetenc za večjo zaposljivost • Nadaljnja krepitev obstoječih ter razvijanje novih strateških partnerstev v čezmejnem ter širšem evropskem prostoru s poudarkom na krepitvi izvozne usmerjenosti prebivalstva • Velik potencial povezovanja podpornega okolja in raziskovalno-izobraževalnih institucij z nosilci dejavnosti pri razvijanju ter uvajanju novih poslovnih modelov • Razvoj novih tehnologij in storitev za ustvarjanje novih delovnih mest • Pridobivanje novih ter nadgradnja obstoječih vsebin, projektov ter shem za spodbujanje razvojno-raziskovalne dejavnosti in internacionalizacije, ki bi se izvajale v novih ali obstoječih poslovnih prostorih (npr. kot inovacijska vozlišča).	• Centraliziranje funkcij s strani države • Nepovezan in ne celovit pristop k razvojnemu načrtovanju na ravni države • Prepočasno prilagajanje izobraževalnih programov in programov usposabljanja spremenjenim potrebam gospodarstva • Ne dovolj privlačno okolje za mlade (pomanjkanje stanovanj, zahtevnih delovnih mest in delovnih mest nasplo, možnosti kulturnih in športnih aktivnosti) • Premajhna podpora in stimuliranje upravljanja z inovacijami v gospodarskih družbah • Nestimulativno okolje za poslovanje gospodarskih subjektov • Pomanjkanje podjetniškega pristopa pri razvoju podeželja

Vir: Povzeto in prirejeno po Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 97-110.

4.4 Vizija razvoja Goriške regije

Vizija razvoja regije je predstava o regiji v prihodnosti (Grah & Bobek, 2008, str. 96). Kaže se kot strnjena oblika razvojnih usmeritev in strateških ciljev regije. Vizija pa je obenem tudi element razlikovanja med regijami. Z njo vsaka regija opredeli svojo želeno prihodnost glede na specifično stanje razvoja. Vizija bistveno vpliva na izbor, zlasti pa na utež posameznih prednostnih nalog, ciljev in strategij razvoja ter je orodje intenzivne komunikacije znotraj in preko meja regije (Colnar Leskovšek et al., 2005, str. 23).

Nosilci razvoja Goriške regije so temelje za (pre)oblikovanje Goriške regije v ustvarjalno in inovativno regijo zastavili že v preteklem programskem obdobju (tj. 2007-2013), ko so oblikovali vizijo Goriške regije kot regije uspešnih podjetij, ustvarjalnih ljudi, ohranjene narave, bogate naravne in kulturnozgodovinske dediščine, poseljenega podeželja, po ekonomskih kazalcih pa primerljive z uspešnimi evropskimi regijami ter prijazna do lastnih prebivalcev in obiskovalcev (RRP Severne Primorske (Goriške statistične regije) 2007-2013, 2006, str. 67).

Za uresničitev vizije razvoja kot svojega osrednjega razvojnega cilja je v programskem obdobju med leti 2007 in 2013 Goriška regija izvajala splet med seboj povezanih, z zunanjimi ukrepi podprtih, strateških aktivnosti. Z njimi je želela odpraviti razvojni zaostanek in izboljšati konkurenčni položaj na prioritetnih področjih delovanja regije. S tem namenom je bilo oblikovanih 5 glavnih razvojnih strategij po posameznih področjih delovanja (poslovanja): znanje za podjetnost in razvoj (za področje človeških virov), inovativnost v gospodarstvu (za področje gospodarstva), odličnost v turizmu (za področje turizma), celostni razvoj podeželja (za področje podeželja), trajnostni okoljski in prostorski razvoj ter infrastrukturna opremljenostjo regije (za področje okolja, prostora in infrastrukture) (RRP Severne Primorske (Goriške statistične regije) 2007-2013, 2006, str. 68).

Razvojna vizija Goriške regije v programskem obdobju med leti 2014 in 2020 nadaljuje strateško usmeritev na poti k ustvarjalni in inovativni regiji in se glasi (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 119):

**»Severna Primorska (Goriška razvojna regija)
bo ena najuspešnejših srednjeevropskih regij.
Z ustvarjalnostjo, inovativnostjo in povezovanjem
bo dosegala
trajno in dolgoročno gospodarsko rast,
ob tem pa ohranjala naravna in kulturna bogastva
za kvaliteto življenja sedanjih in prihodnjih rodov.«**

Osnova za uresničevanje vizije razvoja Goriške regije bo (Pirih & Kutin, 2015, str. 22):

- **Uspešno in v razvoj usmerjeno gospodarstvo**, ki bo temeljilo na ekonomiji znanja ter obvladovanju tehnologije, trga in kapitala. S tem bo Goriška regija sledila tudi usmeritvam Evropske unije, ki želi v okviru svoje gospodarske strategije pospešiti preoblikovanje svojih članic v družbo znanja. Družbo znanja zaznamujejo drugačni pristopi k strateškemu planiranju, novi poslovni modeli in bistveno večja tveganja pri doseganju zelenih ciljev.

- **Šolstvo in izobraževanje**, ki bo podpiralo strateške usmeritve gospodarstva, ustvarjalnost, inovativnost in podjetnost.
- **Turizem**, ki bo temeljil na naravnih danostih in privlačni turistični ponudbi (z ohranjanjem in povezovanjem naravne in kulturne dediščine, specifične gastronomije, ponudbe na podeželju, športnih aktivnosti, igralništva, prireditev ...).
- Spodbujanje **razvoja podeželja in naravi prijaznih oblik kmetovanja**.
- Učinkovito **zdravstveno varstvo in socialna vključenost ranljivih skupin**.
- Usklajen policentrični prostorski razvoj regije, krepitev urbanih središč, povezan razvoj mest in podeželja, povezovanje in sodelovanje v čezmejnem in širšem evropskem prostoru, kjer Goriška razvojna regija zavzema ključno vlogo kot prostor sodelovanja med vzhodom in zahodom Evrope.

4.5 Strateški razvojni cilji in pričakovani rezultati Goriške regije

Strateški razvojni cilji Severne Primorske (Goriške razvojne regije) v programskem obdobju med leti 2014 in 2020 so v skladu z RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020 (2015, str. 124):

- Dvigniti konkurenčnost, inovativnost v regiji in na ta način prispevati k večanju zaposlenosti v Goriški regiji predvsem s/z:
 - spodbujanjem konkurenčnosti in inovativnosti v gospodarstvu;
 - izboljšanjem kompetenc za povečanje zaposljivosti;
 - povečanjem konkurenčnosti regionalne turistične destinacije Smaragdna pot;
 - spodbujanjem podjetniških pristopov k razvoju podeželja.
- Izboljšati pogoje za kakovostnejše življenje prebivalcev regije predvsem z:
 - izvajanjem ukrepov za zmanjšanje neenakosti in večanje socialne vključenosti prebivalstva;
 - ohranjanjem in razvojem snovne in nesnovne dediščine;
 - zagotavljanjem ustreznih stanovanjskih pogojev.
- Zagotoviti trajnostni, okoljski, prostorski in infrastrukturni razvoj regije predvsem s/z:
 - spodbujanjem trajnostnega prostorskega razvoja regije, notranjim sodelovanjem in povezovanjem navzven;
 - krepitvijo dostopnosti in trajnostne mobilnosti v podporo konkurenčnosti regije;
 - ohranjanjem in varstvom okolja ter spodbujanjem učinkovite rabe in obnovljivih virov energije;
 - ohranjanjem naravne in kulturne krajine.

Goriška regija načrtuje v programskem obdobju med leti 2014 in 2020 uresničiti sledeče najpomembnejše merljive rezultate (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 128-130):

- porast prihodkov gospodarskih družb in samostojnih podjetnikov v Goriški regiji za 2,3 % na letni ravni do leta 2020;
- porast števila delovno aktivnega prebivalstva regije za 1,5 % (glede na izhodiščno stanje v januarju 2014);
- upad stopnje registrirane brezposelnosti z 12,4 % v januarju 2014 na 9,5 % leta 2020;
- porast število dopolnilnih dejavnosti na kmetijah za 10 % do leta 2020 (glede na izhodiščno stanje v januarju 2014);

- povečanje števila programov za povezanost storitev socialnega in zdravstvenega področja;
- porast števila izvedenih investicij za izboljšanje bivalnih pogojev prebivalstva regije;
- povečanje obsega investicij na okoljskem in infrastrukturnem področju glede na izhodiščno stanje (vrednost izražena z indeksom - izhodiščno stanje v letu 2013: 100, ciljno stanje leta 2020: 110).

4.6 Razvojne specializacije Goriške regije

Skladno z navedbo OECD (2012, str. 35) pomeni koncept pametne specializacije »usmerjanje investicij v znanje iz javnih virov v določene dejavnosti z namenom krepitev primerjalnih prednosti v obstoječih ali novih področjih«.

Bistven pomen koncepta je v tem, da država oz. regija prepozna, kje ustvarja trg novo ekonomsko aktivnost in nato nudi pomoč tistim ekonomskim akterjem, ki so najbolj sposobni realizirati ta potencial. Za realizacijo strategije pametne specializacije je bistveno identificirati tiste dejavnosti, ki so vzvod za nastanek novih ekonomskih aktivnosti (OECD, 2012, str. 36).

Kotnik (2013, str. 4) navaja, da z razvojno specializacijo regija izpostavlja tisto ekonomsko ali gospodarsko aktivnost (dejavnost), po kateri je prepoznavna. Tako prepoznana dejavnost pomeni primerjalno prednost pred drugimi (slovenskimi) regijami. Predstavlja osnovo za novo ekonomsko aktivnost (rast ekonomskih kazalcev, zaposlovanje, nova podjetja, razvoj), socialni razvoj ter širitev iz velikih na srednje in majhne gospodarske družbe. Ob upoštevanju načel razvojne specializacije je, glede na velike razvojne razlike in cilje skladnejšega regionalnega razvoja, zelo pomembno, da tovrstna specializacija ne ustvarja novih razlik med slovenskimi regijami in da upošteva tudi razvojne možnosti posameznih subregij znotraj regij.

V procesu opredelitve razvojnih specializacij Goriške regije na osnovi 3. člena Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-2) je bila izvedena primerjava razvojnih prednosti, prostorskih potencialov ter globalnih priložnosti Goriške regije v primerjavi s sosednjimi razvojnimi regijami na nivoju NUTS-3 v Sloveniji (gorenjska, obalno-kraška in osrednjeslovenska) ter v sosednji Italiji (Videmska, Goriška, Pordenonska ter Tržaška pokrajina). Pri opredelitvi razvojne specializacije je bil ugotovljen naslednji razvojni potencial Goriške regije (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 120):

»Konkurenčno izvozno naravnano regionalno gospodarstvo in učinkovito delovanje regionalnega okolja v preteklem obdobju sta ključna elementa gospodarske in družbene rasti Goriške regije.«

Glede na ugotovljen razvojni potencial Goriške regije bodo razvojni programi in ukrepi usmerjeni v razvojne, raziskovalne in inovativne projekte, ki bodo temeljili na že pridobljenih znanjih v raziskovalnih organizacijah ter gospodarskih družbah, kot so novi materiali, informacijsko-komunikacijska tehnologija, genetika, biomedicina in mehatronika. S pomočjo pridobljenih tehnoloških in netehnoloških znanj bo podjetjem omogočeno snovanje inovacij za uporabo novih tehnologij pri obstoječi uporabi ali pa obstoječih tehnologij pri novi uporabi storitev ter izdelkov za končne kupce. Na podlagi razvoja novih poslovnih modelov bodo ustvarjeni pogoji za hitrejšo rast v naslednjih

ključnih dejavnostih Goriške regije: avtomobilski industriji, prehrabeni industriji ter lesno-predelovalni industriji (Pirih & Kutin, 2015, str. 23).

S povezovanjem in razvojem tehnoloških in netehnoloških inovacij bo razvoj regije usmerjen na nove lokalne produkte in storitve za povečanje konkurenčnosti v turizmu in s tem povezanemu trajnostno usmerjenemu turizmu. Podrobneje opredeljeni razvojni potenciali Goriške regije so bili združeni v skupni projekt, poimenovan »Mednarodno inovacijsko vozlišče Severnoprimske regije (HUB Goriške)«. Ta se bo izvajal v okviru štirih podprojektov: biotehnologija, novi materiali, okolje in informacijsko-komunikacijska tehnologija (Pirih & Kutin, 2015, str. 24).

Namen projekta HUB Goriške je vzpostavitev mednarodno prepoznavnega inovacijskega vozlišča v Goriški regiji z namenom prenosa raziskovalno-razvojnih dosežkov v gospodarstvo, spodbuditi razvoj novih znanj in tehnologij, razvoja obstoječih in nastajanje novih inovativnih podjetij ter novih delovnih mest z visoko dodano vrednostjo. Prej navedeno bo vzvod za preoblikovanje v družbo znanja ter gospodarski razcvet regije (Hub Goriške, 2016).

V okviru vzpostavitve Strateških razvojno-inovacijskih partnerstev (v nadaljevanju SRIP) na posameznih področjih, sprejetih v Strategiji pametne specializacije Republike Slovenije, gospodarske družbe in raziskovalne inštitucije Goriške regije sodelujejo na področju naslednjih sedmih SRIP: Mobilnost, Zdravje in medicina, Mreže za prehod v krožno gospodarstvo, Trajnostna pridelava hrane, Razvoj materialov kot končni produkt, Pametna mesta in skupnosti, Pametne zgradbe in dom z lesno verigo (Strateška razvojno-inovacijska partnerstva, 2016).

Prostorski potencial daje regiji možnost razvoja infrastrukture zlasti na 5. in 10. razvojnem koridorju. Za severni del Goriške regije je umestitev 4. razvojne osi v prostor ključnega pomena za ohranitev razvojnih potencialov in s tem za omilitev razvojnih težav. Kljub povečanju vloženih sredstev v raziskave in razvoj bo potrebno vlaganja v razvoj in raziskave ciljno usmeriti s ciljem okrepitve razvojnega potenciala večjih gospodarskih subjektov.

Glede na geografsko lego regije, naravne potenciale ter vedno večjo vpetost v čezmejno sodelovanje ter mednarodne tokove bo regija strateško usmerjena v krepitev internacionalizacije in krepitev statusa mednarodnega središča (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 122-123).

4.7 Prioritete za razvoj Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije

Razvojna prioriteta je področje razvoja regije, ki se določi za programsko obdobje kot prednostno (Colnar Leskovšek et al., 2005, str. 26). Izhajajoč iz regijskih potencialov in ob upoštevanju temeljnih razvojnih dokumentov, ciljev ter na osnovi nabora projektov bo Goriška regija razvojno vizijo in strateške razvojne cilje za obdobje 2014-2020 uresničevala s programi, ukrepi in projekti v okviru 3 razvojnih strategij oz. razvojnih prioritet, 11 ukrepov in 27 aktivnosti.

V Tabeli 3 so predstavljene prioritete za razvoj Goriške regije v programskem obdobju med leti 2014 in 2020.

Tabela 3: Prioritete za razvoj in programi Goriške regije v obdobju 2014-2020

Prioritete	Ukrepi	Aktivnosti
1. Dvig konkurenčnosti, inovativnosti in zaposlitvenih možnosti	1/U1: Dvig konkurenčnosti in inovativnosti	A1: Krepitev sodelovanja med podpornim inovativnim okoljem in gospodarstvom
		A2: Razvoj finančnih regionalnih instrumentov (shem) ter pridobivanje svežega kapitala za izvajanje projektov v novo nastalih in obstoječih podjetjih
		A3: Razvijanje novih poslovnih modelov in zasnova novih ter izboljšava obstoječih vrednostnih verig
		A4: Spodbujanje zaposlovanja, povezovanja subjektov, razvoja obrtništva, socialnega podjetništva ter kreativnih industrij
	1/U2: Izboljšanje kompetenc za povečanje zaposljivosti	A1: Spodbujanje izobraževanja za deficitarne poklice
		A2: Podpora in izvajanje programov vseživljenjskega učenja za povečanje zaposljivosti in življenj
	1/U3: Razvoj regionalne turistične destinacije Smaragdna pot	A1: Upravljanje in trženje turistične destinacije Smaragdna pot in njenih pod-destinacij s ciljem povečanja zaposljivosti
		A2: Razvoj destinacijskih turističnih produktov (Narava; Zdravje, Šport in rekreacija; Dediščina kulture
		A3: Urejanje turistične infrastrukture
	1/U4: Trajnostni razvoj podeželja	A1: Razvoj lokalne oskrbe in dvig konkurenčnosti lokalnih proizvodov in storitev na globalnem trgu
		A2: Spodbujanje razvoja trajnostnega sladkovodnega ribogojstva in ribištva
	2. Izboljšanje kakovosti življenja	2/U1: Izboljšanje pogojev za življenje posameznih kategorij prebivalcev
A2: Povečanje socialne vključenosti prebivalstva z večanjem dostopnosti in kvalitete storitev		
A3: Izboljšanje pogojev na področju družbenih dejavnosti/investicije		
2/U2: Ohranjanje in razvoj snovne in nesnovne dediščine		A1: Ohranjanje, revitalizacija in kapitalizacija območij in objektov kulturne dediščine
		A2: Spodbujanje ohranjanja dediščinskih znanj in produktov ter njihovo umeščanje v nadaljnji razvoj
2/U3: Zagotavljanje ustreznih stanovanjskih pogojev		A1: Gradnja in obnova stanovanj za določene ciljne skupine
3. Trajnostni okoljski, prostorski in infrastrukturni razvoj regije	3/U1: Trajnostni prostorski razvoj regije, sodelovanje in povezovanje regije navzven	A1: Celovit prostorski razvoj regije
		A2: Razvoj in krepitev ogroženih območij
		A3: Evropsko teritorialno združenje
	3/U2: Krepitev dostopnosti in trajnostne mobilnosti v podporo konkurenčnosti regiji	A1: Razvoj prometne infrastrukture in trajnostne mobilnosti
		A2: Razvoj kakovostne informacijsko-komunikacijske tehnologije
	3/U3: Ohranjanje in varstvo okolja ter spodbujanje učinkovite rabe energije	A1: Celovito upravljanje porečja reke Soče
		A2: Razvoj okoljske infrastrukture in optimalno delovanje javnih gospodarskih družb
		A3: Učinkovita in trajnostna raba energije
	3/U4: Ohranjanje narave in kulturne krajine	A1: Varstvo narave in ohranjanje biotske raznovrstnosti, koriščenje potencialov varovanih območij narave, naravnih vrednot in območij s posebnim razvojnim potencialom
		A2: Upravljanje zavarovanih območij narave in izkoriščanje potencialov ter območij v razvojne namene

Vir: RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 125-127.

Razvojne prioritete se bodo operativno udeležale z usmerjenim programiranjem in organiziranim izvajanjem regijsko pomembnih projektov. Ciljno podobni projekti znotraj posamezne strategije so strnjeni v ukrepe, ti pa nadalje v programe. Po vsebini podobni programi se povezujejo v razvojne prioritete (Pirih & Kutin, 2015, str. 22).

V sledečih podpoglavjih podajam pregled vsebine prioritete za razvoj in programov znotraj posamezne prioritete Goriške regije za programsko obdobje med leti 2014 in 2020, kot izhajajo iz Regionalnega razvojnega programa Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020.

4.7.1 Prioriteta za razvoj 1: Dvig konkurenčnosti, inovativnosti in zaposlitvenih možnosti v regiji

V okviru prve razvojne prioritete so ukrepi oblikovani s ciljem izboljšati življenjsko raven prebivalcev regije. Ključen pogoj za doseg cilja je nadaljnja gospodarska rast ob krepitvi razvojne in raziskovalne dejavnosti ter inovativnosti regije. Da bi povečali stopnjo prenosa znanja v nove proizvode in storitve, se morajo povezati obstoječe institucije na področju gospodarstva, izobraževalne ustanove ter druge podpirne inštitucije v regiji. Povečano sodelovanje ter večja kvaliteta odnosov med navedenimi deležniki v okviru oblikovanih podjetniških projektov se bodo odrazili v višji dodani vrednosti na zaposlenega ter regionalnem BDP.

Ukrepi znotraj prioritete so usmerjeni na gospodarske subjekte z namenom, da se povezujejo in razvijajo poslovne modele, ki bodo omogočali večjo konkurenčnost ter sodelovanje regionalnega gospodarstva na globalnem trgu. Vodilne deležnike Goriške regije nagovarjajo k pobudam, s katerimi bi pripomogli k povečanju obsega vlaganj v inovacije ter razvoj, posledično pa k povečanju izvozne naravnosti celotne regije (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 131-137).

Ob zavedanju ključnega pomena znanja, veščin in kompetenc so dejavnosti usmerjene tudi na tista področja izobraževanja, s katerimi lahko zadovoljimo potrebe gospodarstva za nadaljnji razvoj ter na področja, s katerimi lahko dvignemo strokovne kompetence prebivalstva. V okviru prve razvojne prioritete so prizadevanja usmerjena tudi v vse tiste aktivnosti, katere bi vplivale na znižanje brezposelnosti ter povečanje zaposljivosti prebivalstva, zlasti mladih. Projekti želijo tudi na nivoju regije povezati sistem izobraževanja s trgom dela oz. z delodajalci v regiji (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 137-139).

V sklopu te prve prioritete razvoja so aktivnosti usmerjene tudi v krepitev področja turizma. Za razvoj turizma na področju Zgornjega Posočja in deloma idrijsko-cerkljanskega območja pomeni strateški dokument razvoja turizma program Smaragdna pot, ki se izvaja v okviru Regionalne destinacijske organizacije. Povečanje prepoznavnosti programa se že kaže v ugodnem gibanju števila obiskov ter nočitev turistov v Goriški regiji v preteklih letih. Ukrepi so zasnovani tako, da omogočajo izvajanje dejavnosti celovitega upravljanja turistične destinacije z namenom povečevanja konkurenčnosti njenih turističnih produktov. Poudarek programa je na promociji in inovativnem trženju, kar bo zagotavljalo trajnostni razvoj zelenega turizma (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 139-143).

Ukrepi znotraj prioritete 1 se osredotočajo tudi na področje trajnostnega razvoja podeželja. Kmetijstvo predstavlja pomembno večstransko gospodarsko panogo, ki poleg ohranjanja kulturne krajine, poseljenosti podeželja, proizvodnje kakovostne hrane, tudi ohranja in ustvarja nova delovna mesta. Ukrep vsebuje programe za spodbujanje kmetovanja (zlasti na okolju prijazen način) z razvojem dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, trajnostnega gospodarjenja z gozdovi ter razvojem sladkovodnega ribogojstva (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 143-146).

4.7.2 Prioriteta za razvoj 2: Izboljšanje kakovosti življenja

Ukrepi znotraj prioritete 2 so usmerjeni v izvajanje programov za izboljšanje pogojev za življenje različnih ciljnih skupin. Tako se ukrepi za izboljšanje kakovosti življenja osredotočajo na potrebe skupin od predšolskih otrok, osnovnošolcev, mladine do starajoče se populacije. Aktivnosti želijo zmanjšati neenakosti v zdravstvu s krepitvijo zdravja prebivalstva, želijo pa tudi povečati socialno vključenost prebivalstva na način, da omogočijo večjo dostopnost in kakovostnejše storitve.

Prioriteta zajema tudi področje ohranjanja in ponovne oživitve dediščine ter aktivnosti v podporo zagotavljanju ustrežnejših stanovanjskih pogojev prebivalstva regije (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 146-152).

4.7.3 Prioriteta za razvoj 3: Trajnostni okoljski, prostorski in infrastrukturni razvoj regije

Osrednji namen ukrepov in aktivnosti znotraj prioritete 3 je povezati potencial mest (regijskih kot subregijskih središč) s potencialom podeželja ter na ta način zagotoviti zmanjšanje vplivov naravnih nesreč, oživitve degradiranih območij ter prilagajanje na podnebne spremembe.

S tem namenom so načrtovani programi potrebnih vlaganj za takšen prostorski razvoj regije, ki bo podpiral kakovost bivanja in grajenega okolja, povečal intenzivnost prenove in gradnje urbanih (mestnih in vaških) okoljih (RRP Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020, 2015, str. 152-169).

4.8 Spremljanje in vrednotenje uresničevanja programov

Regionalni razvojni program je temeljni strateški in programski dokument na ravni regije, ki se pripravi za posamezno programsko obdobje. Z njim se usklajujejo razvojni cilji v regiji, določijo se instrumenti, s katerimi se bodo razvojni cilji uresničevali, in ocenijo se viri, ki so potrebni za njihovo uresničevanje. Osnovna pogoja za uspešno izvedbo programov sta učinkovita mreža podpornih institucij na nivoju regije ter sodelovanje ključnih institucij regionalne skupnosti z lokalnimi skupnostmi, gospodarstvom in civilno družbo (Ščančar et al., 2007, str. 32).

Razvojne projekte izvajajo različni nosilci razvoja regije, od razvojnih agencij, občin, gospodarskih subjektov ter druge pristojne institucije. Pri tem je vloga regijske razvojne agencije, da koordinira izvajanje projektov, zastavljenih v regionalnem razvojnem programu, nudi strokovno pomoč pri pripravi in iskanju potrebnih finančnih virov za realizacijo.

Regionalni razvojni program se uresničuje v okviru Dogovora o razvoju regije, ki bo za Goriško regijo pripravljen prvič za obdobje naslednjih štirih let, tj. za obdobje med leti 2016 do 2020.

Za usmerjanje, spremljanje in nadzor izvajanja regionalnega razvojnega programa pa je odgovoren Razvojni svet Severne Primorske (Goriške razvojne regije), ki bo prejemal letna poročila in končno poročilo o izvajanju Regionalnega razvojnega programa. Poročila bo pripravila Severnoprimska MRRA. Letno poročilo bo Severnoprimska MRRA predložila MGRT-ju v treh mesecih po koncu koledarskega leta, končno poročilo pa v šestih mesecih po poteku programskega obdobja (Pirih & Kutin, 2015, str. 35).

Nared in Kavaš (2009, str. 18) navajata, da sta procesa spremljanja in vrednotenja regionalne politike pomembni vodili za usmerjanje ter doseganje kakovosti izvedenih aktivnosti. Z njima nadzorujemo načrtovani potek in sprotno prilagajamo aktivnosti danim (spremenjenim) razmeram. Izkušnje, pridobljene ob izvajanju projektov, ter spoznanja, pridobljena ob podrobni proučitvi izvajanja, nudijo zalogo znanj, s katerimi lahko pri novih projektih načrtovane aktivnosti še boljše opravimo.

Sistem spremljanja uresničevanja programov vsebuje (Nared & Kavaš, 2009, str. 18):

- zbiranje in analiziranje podatkov s finančnega, statističnega in projektnega področja, pri čemer je predhodno potrebno določiti ustrezne kazalnike, na osnovi katerih je mogoče izmeriti uspešnost izvajanja aktivnosti oz. ukrepov;
- vzpostavitev in delovanje ustreznih organov nadzora;
- poročanje o rezultatih na osnovi letnih, vmesnih in končnih poročil.

Colnar Leskovšek in sodelavci (2005, str. 35-36) izpostavljajo tudi pomen procesa vrednotenja programov. Namenjen je ocenjevanju doseganja ciljev programa v skladu s sledečimi petimi kriteriji:

- Ustreznost: V kakšni meri so cilji programa prilagojeni potrebam in prioritetam na nacionalni ravni in ravni Evropske unije?
- Učinkovitost: Kakšni so rezultati glede na porabljen sredstva?
- Uspešnost: Ali program dosega specifične in splošne cilje?
- Koristnost: Ali je program zadovoljil potrebe ciljne skupine?
- Trajnost: Koliko časa po koncu programa bodo še vidni učinki programa?

Nared in Kavaš (2009, str. 86-87) ob tem opozarjata, da je potrebno posebno skrb nameniti finančnemu vidiku doseganja ciljev programov, ukrepov in projektov, zlasti učinkovitosti porabe finančnih sredstev. Za kvantitativno spremljanje uresničevanja in nadzor programov so opredeljeni ključni kazalniki, na podlagi katerih se vrednotita napredek in učinek ukrepov.

Vrednotenje Regionalnega razvojnega programa Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za obdobje med leti 2014 in 2020 bo izvajala Severnoprimska MRRA na tak način, da bo za vrednotenje tako posameznih vsebin kakor celotnega programa zagotovila neodvisne izvajalce (Pirih & Kutin, 2015, str. 35).

SKLEP

Slovenija vztrajno sledi najuspešnejšim evropskim državam s ciljem zmanjšanja razvojnega razkoraka. Pri tem se sooča s številnimi izzivi. S spodbujanjem konkurenčnosti želi na eni strani zagotoviti hitrejšo gospodarsko rast, na drugi strani pa doseči uravnotežen razvoj celotnega ozemlja države. V preteklosti so bila prizadevanja Slovenije usmerjena zlasti v učinkovito vključitev v evropske tokove. Osrednja naloga nosilcev razvoja v današnjih dneh pa je poiskati tiste potenciale, ki bi pripomogli uveljaviti in učvrstiti Slovenijo v krogu najrazvitejših držav. To terja od vseh nas svojevrsten miselni preobrat. Doseganje razvojnih ciljev ne more biti več odvisno od drugih, temveč mora postati rezultat naših odločitev, znanja, ustvarjalnosti in inovativnosti.

Tudi dejavniki, ki določajo konkurenčne prednosti podjetij, držav in regij, so se v zadnjih desetletjih močno spremenili. Če so bili v preteklosti najpomembnejši dejavniki učinkovitost, nato pa kakovost in fleksibilnost, sta danes najpomembnejša dejavnika ustvarjalnost in inovativnost. V razmerah globalizacije, demografskih in okoljskih sprememb, zlasti pa v kriznih časih, je uspešnost uvajanja novosti pogoj za rast in razvoj. Ustvarjalnost vodi k inovativnosti in je ključni dejavnik osebnega razvoja posameznika ter družbeno-gospodarskega razvoja regije.

Temeljna ideja koncepta ustvarjalnega in inovativnega okolja sloni na dejavnikih endogene regionalne gospodarske rasti, od katerih so najpomembnejši človeški in družbeni kapital, inovacije, neprestano učenje ter medsebojno povezovanje akterjev.

Določene regije so uspeli izkoristiti svoj ustvarjalni in inovativni potencial, na osnovi katerega jim je uspel preboj med privlačne tehnološke in inovacijske centre. Druge, ki k temu cilju stremijo, pa lahko svoj konkurenčni položaj in prepoznavnost izboljšajo z oblikovanjem ustrezne razvojne strategije.

V procesu strateškega načrtovanja razvoja regije je pomembno, da najprej analiziramo stanje, proučimo trenutni položaj regije ter, glede na konkurenčne prednosti regije, oblikujemo vizijo razvoja s strateškimi cilji. Ob koncu je potrebno izbrati ustrezen pristop, s katerim bomo vizijo regije v prihodnosti uresničili.

V svojem magistrskem delu sem sledila cilju, da na osnovi elementov predstavljenega modela Evropske komisije, ki je v Šestem poročilu o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije obravnavala ustvarjalnost in inovativnost kot strategijo izhoda iz gospodarske krize ter regionalno razsežnost ustvarjalnosti in inovativnosti, podam oceno konkurenčnosti Goriške regije kot ustvarjalne in inovativne regije.

Regionalno razsežnost ustvarjalnosti razumemo kot novo in koristno zamisel v regiji. Regije lahko spodbudijo svoj ustvarjalni potencial z razvojem človeškega kapitala regije, postati morajo privlačne za ustvarjalne ljudi in obiskovalce ter strpne do drugače mislečih.

Človeški kapital je eden ključnih dejavnikov endogene regionalne gospodarske rasti in eden od pomembnih deležnikov koncepta ustvarjalnega okolja. Pri ocenjevanju človeškega kapitala Goriške regije ugotavljamo izrazito neugodno demografsko podobo prebivalstva. Območje regije je med najredkeje poseljenimi v državi, ob tem se kaže neugoden trend staranja prebivalstva in nizkega naravnega prirasta. Delež starega prebivalstva se povečuje zaradi podaljševanja življenjske dobe, nizke rodnosti ter odseljevanja mladih, zlasti iz

prometno težje dostopnih območij Zgornjega Posočja in idrijsko-cerkljanske subregije. Čeprav se izobrazbena struktura prebivalstva regije izboljšuje, pa je še vedno pod državnim povprečjem. Tudi podatki o vključenosti prebivalstva v terciarno izobraževanje kažejo na podpovprečne vrednosti. S pojavom demografskih sprememb pridobiva na pomenu vseživljenjsko učenje. V Goriški regiji obstaja bogata ponudba najrazličnejših programov vseživljenjskega učenja, kar se odraža v vse večjem zanimanju za tovrstno izobraževanje.

Pomemben dejavnik ustvarjalnega okolja je sposobnost regije, da spodbuja ustvarjalne osebe k priseljevanju ali obiskovanju. Goriška regija je po številu ustvarjalcev po podatkih iz leta 2011 na predzadnjem mestu v Sloveniji. K povečanju števila ustvarjalnih oseb za zdaj še ne pripomore niti prisotnost Univerze v Novi Gorici. Delež ustvarjalnih ljudi lahko regija poveča tudi s priseljevanjem od drugod. Za področje Goriške regije je zaskrbljujoče zlasti selitveno gibanje med statističnimi regijami. Posledica neustreznega razmerja med delovnimi mesti in aktivnim prebivalstvom se kaže v delovnih migracijah. Za prebivalstvo Goriške regije je značilna slaba mobilnost, največji delež mobilnih med regijami predstavljajo tisti, ki so zaposleni v osrednjeslovenski regiji. Obmejna lega prispeva tudi k čezmejnimi delovnim migracijam.

Če naj bi bila zlasti poslovna potovanja vir izmenjave ustvarjalnih zamisli, ugotavljamo, da ima Goriška regija na tem področju še neizkoriščen potencial. Z izjemo posameznih večjih mest regije poslovni turizem še ni dovolj razvit, zato predstavlja možnost za razvoj v prihodnosti.

Strpnost do različnih kultur, vrednot in življenjskih slogov predstavlja osnovo za odprto okolje, v katerem se razvija ustvarjalnost. Območje Goriške regije bi lahko skladno z merili Šestega poročila o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije opredelili kot dokaj strpno, saj se je v zadnjem obdobju število priseljencev povečalo, stopnja registrirane brezposelnosti pa se postopoma zmanjšuje. Sklepamo lahko, da so priseljenci na območju Goriške regije našli zaposlitev in s tem uresničili svoj namen priseljevanja.

Inovativna sposobnost regije se kaže zlasti na področju gospodarstva regije. Krepitev inovativne sposobnosti se odraža v proizvodih in storitvah z visoko dodano vrednostjo, v vlaganjih za raziskave in razvoj, v zagotavljanju zadovoljivega števila raziskovalcev in ustrezno usposobljenih zaposlenih, povečanju števila patentov ter inovacijsko aktivnih podjetij. Inovativna sposobnost regije lahko povečajo novoustanovljena podjetja, najpomembnejši delež pa predstavljajo obstoječa podjetja, ki ustvarjajo inovacije s pomočjo raziskav in razvoja ter drugih metod, kot so sprejemanje tehnologij, netehnološke inovacije ter združevanje obstoječega znanja na nove načine.

Tudi gospodarstvo v Goriški regiji je zaznamovala kriza v obdobju po letu 2008. Ta se je odrazila v močnem padcu gospodarske aktivnosti v začetku leta 2009, zaradi česar se bruto dodana vrednost (BDP) na prebivalca regije od leta 2010 sicer ohranja na nespremenjeni ravni, vendar zaostaja za slovenskim povprečjem. Tudi delež inovacijsko aktivnih podjetij (IAP) in število patentov nam kaže, da inovativna sposobnost regije ni na zadovoljivi ravni. Ob tem pa je spodbuden podatek, da se obseg bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (BIRR) na področju regije povečuje ter se ohranja nad državnim povprečjem.

Goriška regija sledi viziji razvoja, da postane ena najuspešnejših srednjeevropskih regij. Trajno in dolgoročno rast bo dosegala z ustvarjalnostjo, inovativnostjo ter povezovanjem. Ob tem bo ohranila naravna in kulturna bogastva regije za kakovostno življenje sedanjih in bodočih generacij. S spletom med seboj povezanih aktivnosti bo težila k odpravi razvojnega zaostanka in konkurenčnem pozicioniranju regije v prioritetah delovanja. Te se bodo odrazile v dvigu konkurenčnosti, ustvarjalnosti in inovativnosti, izboljšanju življenjskega standarda prebivalcev ter trajnostnem okoljskem, prostorskem in infrastrukturnem razvoju regije.

V zadnjem obdobju je Goriška regija zastavila temelje za (pre)oblikovanje v ustvarjalno in inovativno regijo. Nadaljnje možnosti krepitve ustvarjalnega in inovativnega potenciala se kažejo zlasti v tesnejšem povezovanju deležnikov regionalnega razvoja na vseh ravneh z namenom izkoristiti sinergijske učinke sodelovanja.

LITERATURA IN VIRI

1. Adam, F., Hafner, A., Podmenik, D., Podmenik, D., Rončević, B., Šinkovec, U., & Vojvodić, A. (2010). *Inovativna jedra v regionalnem razvoju*. Ljubljana: Vega.
2. Agencija RS za javnopravne evidence in storitve. (2016). *Informacija o poslovanju gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in zadrug v Goriški regiji v letu 2015*. Nova Gorica: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve. Izpostava Nova Gorica.
3. Amabile, T. (1996). *Creativity in context: Update to »The Social Psychology of Creativity*. Boulder: Westview Press.
4. Ambrožič, K. (2009). *Geografski vidiki partnerstva v pristopu LEADER, na primeru goriške statistične regije* (diplomsko delo). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
5. Armstrong, H., & Taylor, J. (1993). *Regional Economics and Policy*. New York: Harvester Wheatsheaf.
6. Bachtler, J., & Yulli, D. (2001). *Policies and Strategies for Regional Development: A Shift in Paradigm?*. Glasgow: European Policies Research Centre University of Strathclyde.
7. Berginc, J., & Krč, M. (2001). *Ustvarjalnost in inovativnost v podjetništvu*. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
8. Bevc, M., & Uršič, S. (2013). *Selitve kot razvojni dejavnik Slovenije in njenih regij*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
9. Breclj Silič, A. (2010). *Konkurenčnost in razvojne perspektive Goriške regije* (specialistično delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
10. Bučar, B. (1993). *Mednarodni regionalizem – mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Bukovič, P. (2006). *Zgodovinski in prostorski razvoj Nove Gorice* (diplomsko delo). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
12. Camagni, R. (2002). On the concept of territorial competitiveness: sound or misleading?. *ERSA Conference Dortmund*. Najdeno 30. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://wuw-ruw.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa02/cd-rom/papers/518.pdf>
13. Capello, R., & Nijkamp, P. (2009). *Handbook of Regional Growth and Development Theories*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
14. Center za socialno delo Nova Gorica - koordinacijska skupina. (2014). *Regijski izvedbeni načrt na področju socialnega varstva 2014-2016*. Nova Gorica: Center za socialno delo Nova Gorica.
15. Chiaietta, A. (2007). *Paradigma konkurenčnosti držav in analiza Slovenije po sistemih WEF in IMD za leto 2006*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
16. Cohen, J.B. (1990). The political Economy of International Trade. *World Peace Foundation and the MIT*, 44(2), 261-281.
17. Colnar Leskovšek, T., Ažman, R., Perdan, A., Brajnik, V., Kavaš, D., Gulič, A., & Praper, S. (2005). *Strokovne podlage za pripravo nove generacije regionalnih razvojnih programov za programsko obdobje 2007-2013: Drugi del: Priročnik za pripravo RRP*. Ljubljana: Center za mednarodno konkurenčnost.
18. Creativity. (b.l.) V *Wikipedia, the free encyclopedia*. Najdeno 6. maja 2016 na spletnem naslovu <https://en.wikipedia.org/wiki/Creativity>
19. Damijan, P.J. (1999). So ekonomske cone lahko učinkovit instrument spodbujanja regionalnega razvoja v Sloveniji?. *IB Revija*, 33(2/3), 105-116.
20. Drucker, P. (1993). *Post-Capitalist Society*. New York: Harper Business.

21. Evropska komisija (2014). *Nacionalne/regionalne inovacijske strategije za pametno specializacijo (RIS3)*. Najdeno 5. maja 2016 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/regional_policy/sl/information/publications/brochures/2014/research-innovation-strategies-for-smart-specialisation
22. Evropska komisija. (2009). *Ustvarjalnost in inovativnost: spodbujanje konkurenčnosti v regijah*. Bruselj: Generalni direktorat za regionalno politiko Evropske komisije.
23. Evropska komisija. (2009, 25. junij). *Šesto poročilo o napredku na področju gospodarske in socialne kohezije*. Bruselj: Evropska komisija.
24. Evropski parlament. Odbor za regionalni razvoj (2011, 14. oktober). *Poročilo o demografskih spremembah in njihovih posledicah za prihodnjo kohezijsko politiko EU*. Bruselj: Evropski parlament, 2011.
25. Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje (b.l.). *Zgodovina ozemlja Goriške - Pogled nazaj*. Najdeno 3. maja 2016 na spletnem naslovu <http://www.euro-go.eu/sl/onas/zgodovina-ozemlja-in-ezts>
26. Farič, M. (1999). *Nove zamisli regionalnega razvoja kot podlaga za oblikovanje sodobne regionalne politike* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
27. Fatur, P., & Likar, B. (2009). *Ustvarjalnost zaposlenih za inovativnost podjetja*. Koper: Fakulteta za management.
28. Florida, R. (2002). *The rise of the Creative Class*. New York: Basic Books.
29. Florida, R. (2005). *Vzpon ustvarjalnega razreda*. Velenje: IPAK, Inštitut za simbolno analizo in razvoj informacijskih tehnologij.
30. Garelli, S. (2006). Competitiveness of nations: the fundamentals. *IMD World Competitiveness Yearbook 2006*. Najdeno 28. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.imd.org/uupload/www01/documents/wcc/content/fundamentals.pdf>
31. Garelli, S. (2012). Competitiveness: Changing the Mindset. V S. Garelli (ur.), *Top Class Competitors: How Nations, Firms, and Individuals Succeed in the New World of Competitiveness* (str. 1-29). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
32. Gilligan, C., & Hird, M. (1993). *International Marketing, Strategy and Management*. London: Routledge.
33. Glas, M. (2000). Elementi strategije in razvoj politike do malega gospodarstva. V Glas, M., & Pšeničny, V. (ur.), *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje* (str. 45-63). Ljubljana: Gea College PIC d.o.o.
34. Grah, P., & Bobek, V. (2008). Strateško načrtovanje gospodarskega razvoja mest in regij. *Naše gospodarstvo*, 54(1/2), 95-100.
35. Grm, B. (2016). *Register prostorskih enot, stanje dne 1.1.2016*. Najdeno 11. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/StatWebPDF/PrikaziPDF.aspx?id=5723&lang=sl>
36. Gulič, A., & Praper, S. (1998). Regionalni razvoj, regionalizem in regionalizacija Slovenije. V *Zbornik Regionalizem v Sloveniji* (str. 51-94). Ljubljana: Uradni list RS.
37. *Initiative Start:up Slovenija*. Najdeno 25. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.startup.si/sl-si/o-iniciativi/rezultati-delovanja>
38. Posoški razvojni center Kobarid (2015). (interno gradivo). Kobarid: Posoški razvojni center Kobarid.
39. Univerza v Novi Gorici (2016). (interno gradivo). Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.
40. Ivanko, Š. (2007). *Sodobne teorije organizacije*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za upravo.
41. Jaklič, M. (2009). *Poslovno okolje in gospodarski razvoj*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

42. Javornik, M., Voglar, D., & Dermastia, A. (1996). *Enciklopedija Slovenije* (2. izdaja). Ljubljana: Mladinska knjiga.
43. Kajzer, A., & Fajčić, L. (ur.) (2016). *Demografske spremembe ter njihove ekonomske in socialne posledice*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
44. Karlsson, C., Johansson, B., & Stourgh, R. (2001). Introduction: Endogenous Regional Growth and Policies V Karlsson, C., Johansson, B., & Stourgh, R. (ur.), *Theories of Endogenous Regional Growth: Lessons for Regional Policies* (str. 3-13). Heidelberg : Springer-Verlag.
45. Kavaš, D., Bevc, M., & Gulič, A. (2000). *Priprava strokovnih podlag za strategijo regionalnega razvoja Slovenije*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
46. Kavaš, D., Strmšnik, I., & Pečar, J. (2000). Reforma slovenske regionalne politike: oblikovanje slovenske regionalne strukturne politike. V Špes, M. (ur.), *Regionalni razvoj v Sloveniji* (str. 83-132). Geographica Slovenica. Ljubljana: Inštitut za geografijo.
47. Kavčič, B. (2011). *Usmerjanje ustvarjalnosti*. Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede.
48. Keating, M. (1998). Is there a regional level of government in Europe?. V *Regions in Europe* (str. 11-29). London: Routledge.
49. *Klasifikacija statističnih teritorialnih enot v Evropski uniji – NUTS*. Najdeno 11. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/doc/reg/NUTS%20pojasnilo.doc>
50. Kocjan Barle, M., & Bajt, D (ur.). (2007). *Slovenski veliki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
51. Koman, K., & Kavaš, D. (2008). *Študija dobrih praks partnerskega vzpostavljanja gospodarske razvojne infrastrukture in možnost prenosa le teh v okvir izvajanja evropske kohezijske politike v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja Ljubljana.
52. Konda, I. (2014). Unija inovacij in inovacijska dejavnost Slovenije. *Revija za ekonomske in poslovne vede*, 1(1), 38-50.
53. Kotnik, P. (2013). *Analiza sektorjev in R&R dejavnosti za namen identifikacije področij pametne specializacije*. Najdeno 5. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.spiritslovenia.si/resources/files/pdf/Analiza-sektorjev-in-RR-dejavnosti-za-namen-identifikacije-podrocij-pametne-specializacije.pdf>
54. Kovačič, A. (2004). *Globalna konkurenčnost Slovenije v času njenega vključevanja v Evropsko unijo* (doktorska disertacija). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
55. Kovačič, A. (2005). *Konkurenčnost slovenskega gospodarstva in dolgoročni razvojni dejavniki*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
56. Kovačič, A. (2006). Konkurenčnost na regionalni ravni. *Naše gospodarstvo*, 52(5/6), 73-82.
57. Kovačič, A. (2008). Spremenjen model konkurenčne rasti. *Naše gospodarstvo*, 54(1/2), 129-136.
58. Kozina, J. (2013). *Življenjsko okolje prebivalcev v ustvarjalnih poklicih v Sloveniji* (doktorska disertacija). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
59. Kukar, S. (1989). *Pospeševanje skladnejšega regionalnega razvoja v Republiki Sloveniji. Rezultati, problemi in nadaljnje usmeritve*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
60. Kukar, S. (1995). Regionalni razvoj v Sloveniji. V Kukar, S. et al. (ur.), *Strategija gospodarskega razvoja Slovenije. Prostor, okolje, socialna varnost* (str. 7-22). Ljubljana: Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj.

61. Lah, A. (1975). Vidiki policentričnega razvoja Slovenije s posebnim ozirom na Posočje. V *Zgornje Posočje. Zbornik 10. zborovanja slovenskih geografov* (str. 48-63). Ljubljana: Geografsko društvo Slovenije.
62. Lajh, D. (2006). *Evropeizacija in regionalizacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
63. Leskošek, V. (2005). *Mi in oni. Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
64. Liang, W. (2003). The analitic hierarchy process in project evalutation. *Benchmarking. An International Journal*, 10(5), 445-456.
65. Likar, B., & Fatur, P. (2006). Management inovacijskih in RR procesov v EU. Ljubljana: Inštitut za inovativnost in tehnologijo.
66. *Listina Evropske unije o temeljnih pravicah* (2010, 30. marec). Najdeno 17. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:sl:PDF>
67. Makovec Brenčič, M. (1998a). Dejavniki konkurenčnosti v mednarodnem trženjskem okolju-včeraj, danes, jutri?. *Akademija MM*, 2 (2), 35-43.
68. Makovec Brenčič, M. (1998b). Kaj imajo skupnega necenovni dejavniki konkurenčnosti in lokacija njihovega razvoja?. *Akademija MM*, 2(3), 43-48.
69. Makovec Brenčič, M. (2000). *Soodvisnost cenovnih in necenovnih dejavnikov konkurenčnih prednosti podjetij v mednarodnem poslovanju* (doktorska disertacija). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
70. Marušič, B. (1996). *Na Goriškem ob koncu prve svetovne vojne. Na obrobju*. Nova Gorica: Primorski dnevnik.
71. Marušič, B. (1998). Petdesetletna Nova Gorica. *Primorska srečanja*, 22(208-209), 572-574.
72. Marušič, B. (2003, 4. januar). Regionalizacija zahodne Slovenije skozi čas. *Primorske novice*, str. 22.
73. Marušič, B. (2005). *Pregled politične zgodovine Slovencev na Goriškem*. Nova Gorica: Goriški muzej.
74. Matos, S. (2004). *Spodbujanje ustvarjalnosti*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
75. Medved, R. (2005). *Študija izvedljivosti poslovnih con v Goriški statistični regiji: povzetek*. Kobarid: Posoški razvojni center.
76. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2016). *Cilji regionalne politike*. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/regionalni_razvoj/regionalna_politika/cilji_regionalne_politike/
77. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2016). *Institucije regionalnega razvoja na ravni razvojnih regij*. Najdeno 16. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/regionalni_razvoj/institucije_regionalnega_razvoja_na_ravni_razvojnih_regij/
78. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2016). *Načela regionalne politike*. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/regionalni_razvoj/regionalna_politika/nacela_regionalne_politike//
79. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2016). *Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-2B)*. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/regionalni_razvoj/predlogi_predpisov/
80. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2016). *Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja*

- (ZSRR-2B). Najdeno 17. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/regionalni_razvoj/predlogi_predpiso
81. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2016). *Regionalne razvojne agencije vpisane v evidenco regionalnih razvojnih agencij na MRGT za programsko obdobje 2014-2020*. Najdeno 16. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/regionalni_razvoj/institucije_regionalnega_razvoja_na_ravni_razvojnih_regij/regionalne_razvojne_agencije/
 82. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2016). *Strateška razvojno-inovacijska partnerstva*. Najdeno 16. avgusta 2016 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/2159/11021/
 83. Ministrstvo za infrastrukturo. (2016). *Operativni program za izvajanje evropske kohezijske politike*. Najdeno 17. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.energetika-portal.si/dokumenti/strateski-razvojni-dokumenti/operativni-program-za-izvajanje-evropske-kohezijske-politike/>
 84. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2014). *Program razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
 85. Ministrstvo za okolje in prostor. (2016). *Prenova strategije prostorskega razvoja Slovenije*. Najdeno 15. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.mop.gov.si/si/delovna_podrocja/prostorski_razvoj_na_nacionalni_ravni/prenova_strategije_prostorskega_razvoja_slovenije/
 86. Ministrstvo za okolje in prostor. (2004). *Strategija prostorskega razvoja Slovenije*. Najdeno 24. maja 2016 na spletnem naslovu http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/sprs_slo.pdf
 87. Mintzberg, H. (2000). *The Rise and Fall of Strategic Planning*. London: Pearson Education Limited.
 88. More, M. (1985). *Regionalni modeli rasti v teoriji in jugoslovanski praksi* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča.
 89. Možina, S., & Florjančič, J. (1978). *Spodbujanje ustvarjalne dejavnosti v organizacijah združenega dela*. Ljubljana: Univerzum.
 90. Mrak, M., Mrak, M., & Rant, V. (2004). *Kohezijska politika Evropske unije*. Ljubljana: samozaložba.
 91. Mulej, M. (2008). *Invencijsko-inovacijski management z uporabo dialektične teorije sistemov: Podlaga za uresničitev ciljev Evropske unije glede inoviranja*. Ljubljana: Korona plus d.o.o.
 92. Murn, A. (2009). Načrtovanje, spremljanje in vrednotenje razvoja in razvojnih politik. V J. Nared & D. Perko (ur.), *Razvojni izzivi Slovenije* (str. 13-20). Ljubljana: Založba ZRC.
 93. Nanut, C. (1972). Ob 25-letnici najmlajšega mesta ob naši zahodni meji. *Srečanja*, 5(45/46), 7-14.
 94. Nared, J. (2005). Spodbujanje turizma kot instrument trajnostnega regionalnega razvoja. *IB revija*, 39(4), 108-117.
 95. Nared, J. (2007). *Prostorski vplivi slovenske regionalne politike*. Ljubljana: Založba ZRC.
 96. Nared, J., & Kavaš, D. (2009). *Spremljanje in vrednotenje regionalne politike v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC.
 97. *O zbornici*. Najdeno 1. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.oov-novagorica.si/predstavitev/o-zbornici>

98. Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije. *Uradni list RS* št. 76/2004- OdSPRS.
99. Omoregie, M.E., & Thomson, J.K. (2001). Measuring regional competitiveness in oilseeds production and processing in Nigeria: a spatial equilibrium modeling approach. *Agricultural Economics*. 26(3), 281-294.
100. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). (1998). *Human Capital Investment: An International Comparison*. Paris: OECD.
101. Organization for Economic Co-operation and Development. (2005). *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data*. Paris: OECD Publishing.
102. Organization for Economic Co-operation and Development. (2012). *Promoting Growth in All Regions: Lessons from across the OECD*. Paris: OECD Secretary Generale.
103. Paasi, A. (1986). *The Institutionalization of Regions: A Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Constitution of Regional Identity*. London: Fennia.
- Paradigms. Handbook of Creativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
104. *Partnerski sporazum med Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2014-2020*. (2014) Najdeno 24. maja 2010 na spletnem naslovu http://www.svrk.gov.si/fileadmin/svrk.gov.si/pageuploads/Dokumenti_za_objavo_na_vstopni_strani/PS_koncna_potrjena_141028.pdf
105. Pečar, J. (2001). *Regionalni vidiki razvoja Slovenije (in poslovanje gospodarskih družb v letu 2000)*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
106. Pečar, J. (2005). *Regije 2005 – izbrani socioekonomski kazalniki po regijah*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
107. Pečar, J. (2008). *Regije 2008 – izbrani socioekonomski kazalniki po regijah*. Ljubljana: UMAR.
108. Pečar, J., & Farič, M. (2001). *Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1999*. Ljubljana: Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj.
109. Pečjak, V. (1977). *Psihologija spoznavanja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
110. Pichler Milanović, N. (2005). How can Central European Cities in the Alps - Adriatic region improve their competitiveness through active cooperation and institutionalisation of the »EU regions«?. V Giffinger, R. (ur.), *Competition between Cities in Central Europe: Opportunities and Risks of Cooperation*. Bratislava: ROAD.
111. Pirih, A., & Kutin, M. (2015). *Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020: povzetek*. Tolmin: Posoški razvojni center.
112. Plut, D. (1997). *Slovenija na križpotju: Slovenija na okoljsko-razvojnem in povezovalnem križpotju Evrope*. Ljubljana: Mihelač.
113. Plut, D. (1998). Slovenija in sonaravna regionalna evropska politika. V Ribičič, C. (ur.), *Regionalizem v Sloveniji* (str. 33-50). Ljubljana: Uradni list RS.
114. *Podatkovni portal SI-STAT*. Najdeno 28. julija 2016 na spletnem naslovu <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp>
115. Podlesek, T. (2007). *Regionalna politika in regionalni razvoj Sloveniji* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
116. Porter, M. (1990). The Competitive Advantage of the Nations. *Harvard Business Review*, 1990(3/4), 73-93.
117. Porter, M. (1998). Clusters and the New Economics of Competition. *Harvard Business Review*, 1998(5), 29-125.
118. Porter, M. (1999). *Microeconomic Competitiveness: Findings from the 1999 Executive Survey*. Geneva: World Economic forum.

119. *Predstavitev Območne zbornice za severno Primorsko, Nova Gorica*. Najdeno 1. avgusta 2016 na spletnem naslovu https://www.gzs.si/oz_za_severno_primorsko
120. *Predstavitev Visokošolskega in raziskovalnega središča Primorske Nova Gorica*. Najdeno 28. julija 2016 na spletnem naslovu http://virs-primorske.si/index.php?str=13_slo
121. Primorski tehnološki park (2016). *Start-up center PTP* (interno gradivo). Šempeter pri Gorici: Primorski tehnološki park.
122. Pučko, D. (2008). *Strateški management*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
123. Ravbar, M. & Kozina, J. (2012). *Geografski pogledi na družbo znanja v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC.
124. Ravbar, M. (1997). Dileme in cilji regionalne politike v luči oblikovanja pokrajin. *IB Revija*, 31(9/10/11), 3-5.
125. Ravbar, M. (2000). Regionalni razvoj slovenskih pokrajin. V Špes, M. (ur.), *Regionalni razvoj v Sloveniji* (str. 9-71). Geographica Slovenica. Ljubljana: Inštitut za geografijo.
126. Ravbar, M. (2005). Dejavniki regionalnega razvoja v pokrajinski členitvi Slovenije. *IB Revija*, 39(1/2), 34-49.
127. Ravbar, M. (2009). *Razvojni dejavniki v Sloveniji - ustvarjalnost in naložbe*. Ljubljana: Založba ZRC.
128. Ravbar, M., & Bole, D. (2007). *Geografski vidiki ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC.
129. *Regionalna politika*. Najdeno 9. maja 2016 na spletnem naslovu http://www.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/podrocje_regionalnega_razvoja/regionalna_politika/
130. Rejec, L. (2003). Smaragdna pot. *Epicenter*, 4(1/2), 4-6.
131. Ručinska, S., & Ručinsky, R. (2007). *Factors of regional competitiveness*. Košice: Faculty of Economics.
132. Senjur, M. (2002). *Razvojna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
133. Severnoprimska mrežna regionalna razvojna agencija (2006). *Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2007-2013*. Najdeno 1. avgusta 2016 na spletnem naslovu [file:///D:/Dokumenti/Downloads/Strateski%20del%20\(1\)%20\(1\).pdf](file:///D:/Dokumenti/Downloads/Strateski%20del%20(1)%20(1).pdf)
134. Severnoprimska mrežna regionalna razvojna agencija (2015). *Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške razvojne regije) 2014-2020*. Najdeno 1. avgusta 2016 na spletnem naslovu [file:///D:/Dokumenti/Downloads/RRP%20Goriske%202014-2020_koncni%20\(4\).pdf](file:///D:/Dokumenti/Downloads/RRP%20Goriske%202014-2020_koncni%20(4).pdf)
135. Severnoprimska mrežna regionalna razvojna agencija. (2013). *Poslovník o delu razvojnega sveta Severne Primorske (Goriške razvojne regije)*. Najdeno 1. avgusta 2016 na spletnem naslovu [file:///D:/Dokumenti/Downloads/Tocka_4_1_Poslovník%20RSR_GSR_koncni%20\(8\).pdf](file:///D:/Dokumenti/Downloads/Tocka_4_1_Poslovník%20RSR_GSR_koncni%20(8).pdf)
136. Severnoprimska mrežna regionalna razvojna agencija. (2014). *Program dela regionalne razvojne agencije Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za leto 2015*. Najdeno 1. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.tolmin.si/datoteka/1fd09c5f59a8ff35d499c0ee25a1d47e>
137. Severnoprimska mrežna regionalna razvojna agencija. (2015). *Program dela regionalne razvojne agencije Severne Primorske (Goriške razvojne regije) za leto 2016 - osnutek*. Najdeno 1. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.tolmin.si/datoteka/cb41f167917ec4b8d870a90c54afef7d>

138. *Slovenska strategija pametne specializacije*. (2015). Najdeno 17. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.svrk.gov.si/si/delovna_podrocja/evropska_kohezijska_politika/ekp_2014_2020/strategija_pametne_specializacije_s4/
139. Slovenski regionalno razvojni sklad. (2016). *Regijske garancijske sheme*. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.regionalnisklad.si/razpisi/rgs>
140. Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj. (2006). *Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023*. Ljubljana: Urad Vlade RS za informiranje.
141. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. (2016). *Proces priprave Strategije razvoja Slovenije*. Najdeno 16. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.svrk.gov.si/si/delovna_podrocja/razvojno_nacrtovanje/strategija_razvoja_slovenije/
142. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. (2016). *Strategija pametne specializacije - S4*. Najdeno 17. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.svrk.gov.si/si/delovna_podrocja/evropska_kohezijska_politika/ekp_2014_2020/strategija_pametne_specializacije_s4/
143. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. (2016). *Strateški in izvedbeni dokumenti*. Najdeno 17. aprila 2016 na spletnem naslovu http://www.svrk.gov.si/si/delovna_podrocja/evropska_kohezijska_politika/ekp_2014_2020/strateski_in_izvedbeni_dokumenti/
144. *O Centru odličnosti COBIK*. Najdeno 8. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.cobik.si/cobik/o-centru-odlicnosti>
145. *HUB Goriške*. Najdeno 8. avgusta 2016 na spletnem naslovu http://www.prc.si/files/1622_1525_79e1ef2435f_Poglavje%2017%20-%20Predstavitev%20najpomembnej%20A1ih%20regijskih%20projektov.pdf *Spletni portal Projekta In-prime*. Najdeno 8. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.in-prime.net/vsebine/141>
146. *Zavod za trajnostno in inovativno gradbeništvo*. Najdeno 8. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://kc-tigr.si/>
147. Sruk, V. (1995). *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
148. Stanovnik, P., Uršič, S., & Rangus, K. (2015). *Spremljanje nacionalne konkurenčnosti po metodologiji WEF za leto 2015. Zaključno poročilo*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
149. Statistični urad Republike Slovenije. (2014). *Slovenske regije v številkah 2012*. Najdeno 20. maja 2016 na spletnem naslovu <https://www.stat.si/doc/pub/REGIJE-2013.pdf>
150. Statistični urad Republike Slovenije. (2015). *Slovenske regije v številkah 2014*. Najdeno 20. maja 2016 na spletnem naslovu <https://www.stat.si/doc/pub/REGIJE-2014.pdf>
151. Statistični urad Republike Slovenije. (2015). *Spremembe območij statističnih regij*. Najdeno 12. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/dokument/8484/Spremembe-statisticnih-regij.pdf>
152. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.) *V Slovenske regije in občine v številkah*. Najdeno 2. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/obcine/>
153. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Pojasnila o teritorialnih spremembah statističnih regij*. Najdeno 12. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/dokument/5449/Pojasnila-spremembah-statisticnih-regij.pdf>
154. Sternberg, R. J., & Lubart, T. I. (1999). The Concept of Creativity: Prospects and Paradigms. V Sternberg, R. J. (ur.), *Handbook of Creativity* (3-15). Cambridge: University Press.

155. Ščančar, R., & Kutin, M. (2007). *Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške statistične regije) za obdobje 2007-2013: povzetek*. Kobarid: Posoški razvojni center.
156. Šmidovnik, J. (1995). *Lokalna samouprava*. Ljubljana: Agencija RS za lokalno samoupravo.
157. Špes, M. (2000). *Regionalni razvoj v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za geografijo.
158. Štih, P. (2002). *Srednjeveške goriške študije: prispevki za zgodovino Gorice, Goriške in goriških grofov*. Nova Gorica: Goriški muzej.
159. Šušmelj, J. (1997). Odpiranje meje: Sodelovanje med Novo Gorico in Gorico. V *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja* (str. 9-28). Nova Gorica: Mestna občina Nova Gorica.
160. Tavzes, M. (2002). *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
161. *The Third Report on Economic and Social Cohesion by the European Commission-Summary*. (2004). Najdeno 2. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://www.aebr.net/publikationen/pdfs/3Kohaesionbericht.en.pdf>
162. *Univerza v Novi Gorici - Predstavitvena brošura*. Najdeno 28. julija 2016 na spletnem naslovu <http://www.ung.si/sl/o-univerzi/>
163. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2005). *Strategija razvoja Slovenije*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
164. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2015). *Poročilo o razvoju 2015*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
165. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2016). *Poročilo o razvoju 2016*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
166. Uredba o standardni klasifikaciji teritorialnih enot. *Uradni list RS št. 9/2007*.
167. Uredba o standardni klasifikaciji teritorialnih enot. *Uradni list RS št. 28/2000*.
168. Vlada RS. (2012). *Strategija razvoja slovenskega turizma za obdobje 2012-2016*. Najdeno 4. avgusta 2016 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/turizem/Turizem-strategije_politike/Strategija_turizem_sprejeto_7.6.2012.pdf
169. Vrišer, I. (1978). *Regionalno planiranje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
170. Vrišer, I. (1989). Policentriem v Sloveniji. *IB Revija*, 23(5), 11-17.
171. Vrišer, I. (1999). Regionalni razvoj slovenskih pokrajin in občin. *IB Revija*, 33(2/3), 47-67.
172. Visokošolsko in raziskovalno središče Primorske Nova Gorica. (2005). *Analiza stanja s smernicami razvoja visokega šolstva v povezavi z vizijo inovativnega preboja Goriške regije*. Nova Gorica: Visokošolsko in raziskovalno središče Primorske Nova Gorica.
173. Webster, D., & Muller, L. (2000). *Urban competitiveness assessment in developing country urban regions: the road forward*. Washington. D.C.: The World Bank. Najdeno 3. avgusta 2016 na spletnem naslovu <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/166856/UCMP/UCMP/Documents/competitiveness.pdf>
174. Zakon o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v Republiki Sloveniji. *Uradni list RS št. 29/1975*.
175. Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR). *Uradni list RS št. 60/1999*.
176. Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-1). *Uradni list RS št. 93/2005*.
177. Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-2). *Uradni list RS št. 20/2011*.

178. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-2A). *Uradni list RS* št. 57/2012.
179. Zavod RS za zaposlovanje (2016). *Letno poročilo 2015*. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
180. Zavodnik Lamovšek, A. (2011). *Funkcionalne regije - izziv prihodnjega razvoja Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.